

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ: Η ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ
ΟΠΛΩΝ, ΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Μεταπτυχιακός Φοιτητής

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2019

**ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ: Η ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ
ΟΠΛΩΝ, ΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ: Η ΧΡΗΣΗ ΧΗΜΙΚΩΝ
ΟΠΛΩΝ, ΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Μεταπτυχιακός Φοιτητής

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2019

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επίκουρη Καθηγήτρια, Καλλιόπη Χαΐνογλου (Επιβλέπουσα)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επίκουρη καθηγήτρια κα Καλλιόπη Χαΐνογλου για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε καθ' όλη τη διάρκεια της διπλωματικής εργασίας όπως και τους λοιπούς καθηγητές στις μεταπτυχιακές σπουδές μου που μου παρείχαν τη μόρφωση και τις απαραίτητες γνώσεις για να υλοποιήσω την εν λόγω εργασία. Επιπρόσθετα, θα ήταν παράλειψη εάν δεν ευχαριστούσα τους γονείς μου, την αδερφή μου καθώς και την κόρη μου με τη σύζυγό μου για την υπομονή τους και την παρότρυνση που μου παρείχαν να φέρω εις πέρας το έργο μου.

Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2019

Η έγκριση της εργασίας από το Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος (N.5343/32 αρ.202 παρ.2).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ανά τους αιώνες, σε κάθε ένοπλη σύρραξη, πρωταρχικό στόχο αποτελεί η επιβίωση της όποιας κοινωνικής ομάδας συμμετέχει σε αυτήν. Όμως κάθε πολεμική διαδικασία διέπονταν από νόμους-κανόνες οι οποίοι άλλοτε τηρούνταν και άλλοτε θυσιάζονταν στο βωμό αυτής της επιβίωσης και της κυριαρχίας-επικράτησης στη μάχη. Στην αρχαία Ελλάδα ήταν οι θεοί του Ολύμπου που είχαν την εποπτεία των μαχών. Μεταγενέστερα, ξεκίνησαν να υφίστανται γραπτά κείμενα που όριζαν τα όρια της χρήσης βίας και τα μέσα που επιτρέπονται ή απαγορεύονται να χρησιμοποιούνται στη μάχη. Εδώ και σχεδόν δύο αιώνες, με την εμφάνιση των κρατών, δημιουργήθηκε το Διεθνές Δίκαιο, κανόνες-νόμοι, Συμβάσεις, Πρωτόκολλα διεθνώς αποδεκτά που άπαντες οφείλουν να σέβονται και να τηρούν. Σε αυτά τα έγγραφα υπήρξε η μέριμνα για τον ορισμό των συμβατικών και μη συμβατικών όπλων. Στη συγκεκριμένη εργασία εκτενής αναφορά θα γίνει όχι μόνο στην, κατά συρροή, χρήση χημικών όπλων και ουσιών (μη συμβατικά όπλα) στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ, αλλά και στην περιγραφή του χημικού πολέμου, των όπλων και των χημικών ουσιών που αυτός φέρει, ποια όπλα αποκαλούμε ως χημικά, ποια είναι τα είδη τους καθώς επίσης θα λάβει χώρα και μία ιστορική αναδρομή των συγκεκριμένων, μη συμβατικών, όπλων.

Όμως στα οκτώ έτη διάρκειας του ιρανο-ιρακινού πολέμου δεν είναι μόνο η ευρεία χρήση χημικών όπλων που απασχόλησε τη Διεθνή Κοινωνία. Στο χρονικό αυτό διάστημα, δεν ήταν λίγα τα εγκλήματα πολέμου που εκδηλώθηκαν από αμφοτέρους τις εμπόλεμες δυνάμεις. Η στρατολόγηση ανήλικων παιδιών κάτω των 15 ετών στο όνομα του Αλλάχ, οι ανθρωποκτονίες άμαχων πληθυσμών με συμβατικά, και όχι μόνο, όπλα, η ανεξέλεγκτη χρήση χημικών σε κατοικημένους τόπους όπου ζούσε άμαχος πληθυσμός (Halabja) αποτελούν τα κύρια εγκλήματα πολέμου που απασχόλησαν τη Διεθνή Κοινωνία. Τα δύο εμπόλεμα κράτη είχαν ως πρωταρχικό σκοπό την υπεροχή σε ισχύ έναντι του έτερου κράτους. Στην ουσία, όσον αφορά το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, έδωσαν από ελάχιστη έως μηδαμινή σημασία. Στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, θα γίνει αναφορά στον τρόπο που η Διεθνής Κοινωνία αντέδρασε στις πράξεις βίας που καταπατούσαν τους Κανόνες Δικαίου. Στόχος της εργασίας επιπρόσθετα, είναι να αναλύσει τον τρόπο αντίδρασης-λήψης μέτρων που θα όφειλαν, βάσει των ήδη θεσμοθετημένων διεθνών νόμων, να υιοθετήσουν τα Η.Ε και κυρίως τα 5 κύρια μέλη του Ο.Η.Ε και να αναφέρει πώς οι διεθνείς θεσμοί και οι Μεγάλες Δυνάμεις της δεκαετίας του '80 (Η.Π.Α και Ε.Σ.Σ.Δ) τελικά αντέδρασαν. Υπερίσχυσε το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο και τηρήθηκαν τα ήδη υπάρχοντα ψηφίσματα και διατάγματα των Σ.Α των Η.Ε ή θυσιάστηκε το Διεθνές Δίκαιο στο βωμό της εκμετάλλευσης του κενού ισχύος που πήγε να δημιουργηθεί σε ένα υποσύστημα, όπως αυτό της Μέσης Ανατολής, το οποίο

πάντοτε έπαιζε (και παίζει) σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της κυριαρχία μιας Μεγάλης Δύναμης που επιδιώκει να γίνει ηγεμονική. Μάλιστα, ο ιρανο-ιρακινός πόλεμος χρονολογείται σε ένα διάστημα όπου η Ε.Σ.Σ.Δ φθίνει ως Μεγάλη Δύναμη, εν αντιθέσει με τις Η.Π.Α. που τείνουν να γίνουν ηγεμονική δύναμη. Το πέρας του (Αύγουστος 1988) σχεδόν συμπίπτει με αυτό του Ψυχρού Πολέμου όπου υπήρξε ευρεία ανακατανομή ισχύος στο παγκόσμιο γίνεσθαι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	9-10
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ: ΑΙΤΙΑ-ΑΦΟΡΜΕΣ.....	11-18
2.1 Οι διμερείς σχέσεις Ιράν-Ιράκ.....	11-15
2.2 Ιράν-Ιράκ: Η σχέση τους με έτερα κράτη (πριν την έναρξη του πολέμου).....	15-18
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΧΗΜΙΚΑ ΟΠΛΑ.....	19-35
3.1 Περιγραφή-είδη χημικών όπλων.....	19-25
3.2 Ιστορική αναδρομή χρήσης χημικών όπλων.....	25-27
3.3 Χρήση χημικών όπλων στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο.....	27-35
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: (ΛΟΙΠΑ) ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	36-48
4.1 Στρατολόγηση παιδιών κάτω των 15 ετών.....	36-38
4.2 Επιθέσεις κατά άμαχων πληθυσμών- Halabja.....	38-48
ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	49-58
5.1 Κανόνες Δικαίου που παραβιάστηκαν.....	49-52
5.2 Με ποιον τρόπο-λήψη μέτρων όφειλε να αντιδράσει η Διεθνής Κοινωνία και με ποιον τρόπο-λήψη μέτρων τελικά αντέδρασε.....	52-58
ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΛΗΞΗ ΙΡΑΝΟ-ΙΡΑΚΙΝΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	59-67
6.1 Σύγκληση και αποφάσεις του Σ.Α. των Η.Ε., διάταγμα 598....	59-61
6.2 Εφαρμογή και τήρηση της απόφασης 598 του Σ.Α. των Η.Ε....	61-67
ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	68-69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:.....	70-72

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε κάθε εκδήλωση βίας, έστω κι αν αυτή είναι ατομική, υπάρχουν κανόνες-νόμοι οι οποίοι πιθανόν να παραβιάζονται-καταπατώνται. Το φαινόμενο αυτό λαμβάνει μεγαλύτερες διαστάσεις, τόσο στη σφοδρότητα και το εύρος της άσκησης της βίας όσο πιθανότατα και στην παραβίαση-καταπάτηση κανόνων-νόμων όταν πρόκειται να κάνει με μία πολεμική διαδικασία ανάμεσα σε δύο όμορα κράτη. Στις περισσότερες, αν όχι σε όλες τις διακρατικές συρράξεις, από αρχαιότατων χρόνων ακόμα, αναρίθμητοι είναι οι Κανόνες Δικαίου και οι νόμοι, άγραφοι ή/και γραπτοί (όπως το απαράβιαστο του κήρυκα και των διπλωματικών αντιπροσωπειών) που ενώ είχαν θεσπιστεί από κοινού από τα δύο εμπόλεμα «στρατόπεδα», εντούτοις σε μελλοντικό χρόνο καταπατήθηκαν έστω από ένα εξ αυτών.

Το Διεθνές Δίκαιο ουσιαστικά αποτελείται από το Δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. Το Δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση, ενώ το Ανθρωπιστικό Δίκαιο εφαρμόζεται μόνο κατά τη διάρκεια ένοπλων συρράξεων. Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο ονομάζεται και Δίκαιο του πολέμου ή Δίκαιο των ενόπλων συρράξεων. Αποτελείται από κανόνες και αρχές που επιδιώκουν, αφενός να προστατεύσουν κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύρραξης τα άτομα που δε μετέχουν στις εχθροπραξίες (άμαχος πληθυσμός, τραυματίες, ασθενείς, αιχμαλώτους), αφετέρου δε να περιορίσουν τα μέσα και τις μεθόδους που θα επιλέξουν τα μέρη που μετέχουν στην ένοπλη σύρραξη, απαγορεύοντας πχ τα χημικά, βιολογικά όπλα, τις νάρκες κατά προσωπικού, τη λιμοκτονία του άμαχου πληθυσμού κ.ά.¹

Τα δικαιώματα του ανθρώπου είναι σύμφυτα με την ανθρώπινη φύση. Αποκαλούνται και «αναπαλλοτριώτα», γιατί κανείς δεν έχει το δικαίωμα να τα αφαιρέσει (απαλλοτριώσει) από κανέναν άνθρωπο.

Σε εθνικό επίπεδο, εφόσον το πολίτευμα είναι δημοκρατικό, τα δικαιώματα του ανθρώπου κατοχυρώνονται συνταγματικά και γίνονται σεβαστά από όλους. Σε διεθνές επίπεδο, συνάπτονται διεθνείς συνθήκες με σκοπό την προστασία τους.²

Το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο στηρίζεται στις εξής αρχές:

1. Διαχωρισμός: ανάμεσα σε άτομα που μάχονται (combatants) και αμάχους-πολίτες (non combatants-civilians), όπως επίσης μεταξύ στρατιωτικών στόχων και αντικειμένων-περιουσιών που είναι υπό την ιδιοκτησία πολιτών, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Γενεύης (1925) και το επιπρόσθετο Πρωτόκολλο του 1977. «Ο άμαχος πληθυσμός συνολικά όπως και κάθε πολίτης-άμαχος

μεμονωμένα δεν πρέπει να αποτελεί αντικείμενο επιθέσεως», αναγράφεται στο άρθρο 51 του επιπρόσθετου Πρωτοκόλλου.

2. Αναλογικότητα: δηλαδή οι αντιμαχόμενες πλευρές να μάχονται με τα επιτρεπόμενα-νόμιμα συμβατικά μέσα, χωρίς να προκαλούν περαιτέρω απώλειες πολιτών και να εκμηδενίζουν το ενδεχόμενο παράπλευρων απωλειών. Όπως αναγράφεται στο άρθρο 57, παρ. 3 του Πρωτοκόλλου του 1977, εάν μία επίθεση ενέχει τον κίνδυνο παράπλευρων απωλειών, τραυματίζοντας πολίτες, προκαλώντας ζημιές στις περιουσίες τους, ανεξαρτήτως εάν αυτή η ενέργεια θα επιφέρει το πλεονέκτημα στη μάχη, πρέπει να ακυρωθεί.
3. Προστασία των πολιτών: όσοι δεν λαμβάνουν μέρος σε μία μάχη πρέπει να προστατεύονται και ο εχθρός να τους συμπεριφέρεται ανθρωπίνως και με σεβασμό. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι ασθενείς και οι τραυματίες (μάχιμοι και άμαχοι), τα γυναικόπαιδα, παιδιά κάτω των 15 ετών που δεν πρέπει να στρατολογούνται και να συμμετέχουν σε εχθροπραξίες και τέλος μέλη οικογενειών που κατά τη διάρκεια ενός πολέμου διασπάστηκαν, πρέπει να ξανασμίξουν, όπως επίσης κάθε οικογένεια έχει αναφαίρετο δικαίωμα να γνωρίζει τι απέγιναν οι συγγενείς της που αγνοούνται.
4. Προστασία συμμετεχόντων στη μάχη: οι τραυματίες και οι ασθενείς του εχθρού πρέπει να τυγχάνουν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Όσοι παραδίδονται και γενικά οι μη ικανοί να συνεχίσουν τη μάχη δεν πρέπει να εκτελούνται και όσοι μεταπίπτουν σε αιχμαλώτους πολέμου πρέπει να ζούνε κάτω από ανθρωπίνες συνθήκες. Εάν το κράτος που έχει τους αιχμαλώτους πολέμου αδυνατεί να καλύψει τις ανάγκες τους (παροχή νερού, σίτιση, στέγη), τότε πρέπει να τους ελευθερώσει.^{1,3}

Ο στόχος της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας δεν είναι άλλος από το να παραθέσει και να αναλύσει τις παραβιάσεις του Ανθρωπιστικού Δικαίου που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο του τελευταίου μεγάλου σε έκταση (οκταετή) πολέμου της 2^{ης} χιλιετίας. Πρόκειται για τον πόλεμο Ιράν-Ιράκ (1980-1988), το δεύτερο κατά σειρά πόλεμο σε χρήση χημικών όπλων μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ: ΑΙΤΙΑ-ΑΦΟΡΜΕΣ

2.1 Οι διμερείς σχέσεις Ιράν-Ιράκ

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η συνεργασία και η αμοιβαία προσέγγιση υπερέιχαν του ανταγωνισμού και των εχθροπραξιών ανάμεσα στο κράτος του Ιράκ και αυτό του Ιράν. Ουκ ολίγες ήταν οι συμφωνίες και οι συμμαχίες που συντάχθηκαν όπως αυτή του 1937, όπου συμφωνήθηκε τόσο να προχωρήσουν σε μία αμυντική συμφωνία ενάντια σε όποια εν δυνάμει εξωτερική απειλή παρουσιαστεί, αλλά και στην, από κοινού, νέα χάραξη των συνόρων τους.⁴ Επιπρόσθετα, έχοντας στα εδάφη τους, αμφότερα τα κράτη, πολίτες που ανήκαν στην κουρδική μειονότητα, υπήρξαν φορές που Ιράν και Ιράκ συνεργαζόντουσαν, τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, για την καταστολή και την κατάπνιξη των κουρδικών εξεγέρσεων όπως αυτές που ξέσπασαν το 1958 και το 1961.⁴ Η πρώτη ιρανο-ιρακινή κρίση έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 1969. Αφορμή στάθηκε η κυριότητα του Shat al Arab. Το Shat al Arab (μετάφραση: ο ποταμός των Αράβων. Είναι ένα ποτάμι περίπου 200 χλμ στο μήκος, που σχηματίζεται από τη συμβολή των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη στην πόλη Αλ Κούρνα του νότιου Ιράκ. Το νότιο άκρο του ποταμού αποτελεί το σύνορο μεταξύ Ιράκ και Ιράν μέχρι το δέλτα του ποταμού καθώς εκβάλλει στον Περσικό Κόλπο). Ανήκε εξ ολοκλήρου στο Ιράκ εκείνη τη χρονική περίοδο. Η Βαγδάτη ενημέρωσε την Τεχεράνη ότι τα πλοία που φέρουν την ιρανική σημαία θα πρέπει να προχωρήσουν στην υποστολή της. Η αντίδραση του Ιράν υπήρξε άμεση και σφοδρή. Η ιρανική σύγκλητος ακύρωσε μονομερώς τη Συμφωνία του 1937, θέτοντας ταυτόχρονα σε κατάσταση συναγερμού τις Ένοπλες Δυνάμεις.⁴ Το Ιράκ αποφάσισε να ανακαλέσει την απόφαση που είχε λάβει. Οκτώ χρόνια πριν, το 1961, ήταν το Ιράν αυτό που αναγκάστηκε να οπισθοχωρήσει όταν είχε ζητήσει τη συνοδεία ιρανικών αεροπλάνων πάνω από τον Περσικό Κόλπο κάτι που απορρίφθηκε από τη Βαγδάτη.⁴ Και στις δύο αυτές περιπτώσεις οι απειλές για κλιμάκωση της κρίσης καρποφόρησαν.

Κρίσιμο σημείο καμπής των σχέσεων Ιράν-Ιράκ αποτελεί η αποχώρηση των βρετανικών στρατευμάτων από την περιοχή του Περσικού κόλπου και γενικότερα από το Σουέζ και ανατολικότερα. Η αποχώρηση ξεκίνησε το 1968 και ολοκληρώθηκε στα τέλη του 1971, αφήνοντας στην ευρύτερη περιοχή ένα κενό ισχύος που αναμφίβολα θα προσπαθούσαν να εκμεταλλευτούν διάφορα κράτη.⁴ Το Ιράν άμεσα, από το 1968 κιόλας, έκανε γνωστό στα αραβικά κράτη, άλλα και γενικότερα στη Διεθνή Κοινωνία, ότι επιθυμούσε να προχωρήσει στα εδάφη του τρεις νησίδες (Kish, Sirri και Abu Musha) οι

οποίες βρισκόταν μπροστά από τα στενά του Ορμούζ, επιδιώκοντας να διασφαλίσει με αυτόν τον τρόπο τόσο τα στενά όσο και τις εμπορικές-πετρελαϊκές ροές που περνούσαν από το σημείο αυτό. Ο Σάχης του Ιράν, Mohammad Reza Pahlavi χειρίστηκε εξαιρετικά το διπλωματικό παιχνίδι που διαδραματιζότανε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Αρχικά, από το 1968 έως το 1969 διεκδικούσε το Μπαχρέιν το οποίο έως το 1971 δεν είχε διακηρύξει την ανεξαρτησία του.⁴ Επίσης, αρνούνταν να προχωρήσει στην αναγνώριση των Η.Α.Ε. Έπειτα, ήρθε σε συμφωνία με τη Μ. Βρετανία να μην επιμείνει στην κατάληψη του Μπαχρέιν, εφόσον οι ντόπιοι κάτοικοι επιθυμούσαν την ανεξαρτησία του εν λόγω εμιράτου. Στις 15 Αυγούστου 1971, μετά από επιθυμία των ντόπιων κατοίκων, το Μπαχρέιν διακήρυξε την ανεξαρτησία του κάτι που χαιρέτισαν σύσσωμα τα κράτη-μέλη του Αραβικού Συνασπισμού.⁴ Πλέον όμως, ο στόχος του Ιράν ήταν οι τρεις νήσοι. Στις 30 Νοεμβρίου 1971, παραμονή της ολικής αποχώρησης των βρετανικών στρατευμάτων από τον Περσικό Κόλπο, Ιρανοί στρατιώτες αποβιβάστηκαν και κατέλαβαν τις τρεις νήσους. Το σύνολο των αραβικών κρατών τάχθηκε ενάντια στην κίνηση αυτή του Ιράν και κυρίως το Ιράκ το οποίο διέκοψε κάθε διπλωματική επαφή τόσο με το Ιράν όσο και με τη Μ. Βρετανία. Επίσης απέλασε 30.000 Ιρανούς από τα εδάφη του, έθεσε θέμα κυριαρχίας στο Κουζεστάν (περιοχή στα σύνορα Ιράν-Ιράκ) και κατηγόρησε ανοιχτά το Ιράν για παροχή στρατιωτικού εξοπλισμού στους Κούρδους του Ιράκ.⁴

Η επιθυμία των Κούρδων για ένα ανεξάρτητο κουρδικό κράτος δημιουργούσε τόσο στο Ιράν, αλλά κυρίως στο Ιράκ εσωτερικά προβλήματα εδώ και δεκαετίες. Έχοντας πληθυσμό περίπου 1.000.000 Κούρδους (ιρακινούς πολίτες) και καταλαμβάνοντας μία έκταση στα βόρεια του Ιράκ που έφτανε τα 35.000 τετ. χλμ, οι Κούρδοι ήλεγχαν τα σύνορα τόσο με την Τουρκία όσο και αυτά στο βόρειο μέρος με το Ιράν. Το Ιράκ ανέκαθεν είχε, όχι μόνο το φόβο του διαμελισμού του ιρακινού κράτους λόγω της ύπαρξης της κουρδικής μειονότητας, αλλά τον τριμελισμό σε Κούρδους, Σίιτες και Σουνίτες. Μπορεί οι κουρδικές εξεγέρσεις που έλαβαν χώρα το 1958 και το 1961 να μην διατάραζαν αρκετά την σταθερότητα στο εσωτερικό του Ιράκ το οποίο δέχθηκε και βοήθεια από το Ιράν για να τις καταπνίξει, αλλά το ίδιο δεν συνέβη σε μεταγενέστερες εξεγέρσεις από τα μέσα της δεκαετίας του '60 έως τα τέλη αυτής του '80 (πέρας ιρανο-ιρακινού πολέμου) όπου οι εξεγέρσεις ήταν σφοδρότερες και το Ιράν πλέον στήριζε με ποικίλους τρόπους τους Κούρδους του Ιράκ.⁴

Την άνοιξη του 1966 έλαβαν χώρα συγκρούσεις μεταξύ του Ιράκ και των Κούρδων που βρισκόνταν στα εδάφη του, αναγκάζοντας το νεοεκλεγμένο πρόεδρο του Ιράκ, Αμπντ αλ Ραχμάν Αρίφ να διαπραγματευτεί με την κουρδική μειονότητα για θέματα όπως η κουρδική αυτονομία, το δικαίωμα να επιτρέπεται η κουρδική διάλεκτος στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και επίσης αυτό του «εκλέγεσθαι». Τελικά κανένα από αυτά τα αιτήματα των Κούρδων δεν έγινε αποδεκτό με συνέπεια να σημειωθούν εκ νέου συγκρούσεις και μάχες το 1968-69.⁴ Τη συγκεκριμένη διετία η πρόκληση ζημιών σε πετρελαϊκές

εγκαταστάσεις (Κιρκούκ) και γενικότερα οι καταστροφές εντός του Ιράκ είχαν λάβει μεγάλες διαστάσεις. Στα τέλη του 1969, το Ιράκ αποφάσισε να στείλει τέσσερις Ταξιαρχίες με ταυτόχρονη υποστήριξη από αέρος, θέτοντας τέλος στις κουρδικές εξεγέρσεις των τελευταίων δύο ετών. Το 1970 το Ιράκ και η κουρδική μειονότητα εντός αυτού ήρθαν σε διμερείς διαπραγματεύσεις οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την παροχή κάποιων δικαιωμάτων στους Κούρδους. Το 1974 όμως, μετά το πέρας μίας τετραετίας όπου το Ιράκ αδιαφορούσε για την τήρηση των συμφωνηθέντων, οι Κούρδοι δημιούργησαν εκ νέου γενικευμένες εξεγέρσεις κυρίως στα βόρεια του ιρακινού κράτους.⁴ Το Ιράν, με άκρα μυστικότητα, ενίσχυε τους Κούρδους του Ιράκ, κάτι που είχε ξεκινήσει ο Σάχης Μοχάμεντ Ρέζα Παχλαβί από τα μέσα του '60 ο οποίος είχε συνάψει άριστες σχέσεις με τον ηγέτη των Κούρδων του Ιράκ, Μουσταφά Μπαρζανί. Αυτό συνεχίστηκε και ενισχύθηκε κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του '70, έχοντας εξασφαλίσει το Ιράν ότι οι Κούρδοι που βρίσκονταν στο εσωτερικό του δεν θα προσέφευγαν κι αυτοί σε εξέγερση, υποκινούμενοι από τους Κούρδους του Ιράκ. Το Ιράν σε μία προσπάθεια φθοράς του ιρακινού κράτους ενίσχυε τις επαναστατικές ενέργειες των Κούρδων στο Ιράκ τροφοδοτώντας τους τόσο με οπλισμό (αντιαρματικά βλήματα και πυροβόλα) όσο και οικονομικά. Η αρωγή στους Κούρδους επικροτούνταν τόσο από τις Η.Π.Α. όσο και από το Ισραήλ. Συγκεκριμένα, οι Η.Π.Α., μέσω της C.I.A, με απόφαση του Προέδρου Νίξον, το Μάιο του 1970 παρείχε το ποσό των 16.000.000 \$ στον Μπαρζανί. Το μακροχρόνιο και δυσεπίλυτο κουρδικό πρόβλημα κόστιζε οικονομικά στο Ιράκ, απασχολούσε κομμάτι του στρατού του, αποσπούσε την προσοχή από λοιπά προβλήματα εσωτερικής και εξωτερικής φύσεως και δημιουργούσε αστάθεια στο εσωτερικό του. Το 1975, αφού η Βαγδάτη είχε πλέον συνειδητοποιήσει ότι οι Κούρδοι, με την αρωγή του Ιράν, αποτελούν τον κυρίαρχο κρατικό κίνδυνο και απειλή για το κράτος, αποφάσισε ότι το πρόβλημα, πλέον, δεν λύνεται αμιγώς με στρατιωτικά μέσα. Επιπρόσθετα, το 1973 είχε ξεσπάσει πόλεμος στα σύνορα με το Ιράν που μπορεί να διήρκησε λίγους μήνες και να είχε ολιγάριθμες συγκρούσεις μικρού βεληνεκούς, χωρίς να επέλθει αλλαγή συνόρων, αλλά το Ιράκ οδηγήθηκε σε στρατιωτική και οικονομική κατάρρευση.⁴ Το Μάρτιο του 1975 υπογράφηκε το Σύμφωνο του Αλγερίου, σύμφωνα με το οποίο το Ιράν λάμβανε κομμάτι του Shat al Arab, κάτι που εποφθαλιούσε, και ως αντάλλαγμα θα έπαιε κάθε υποστήριξη προς τους Κούρδους του Ιράκ.⁴ Το status quo που δημιουργήθηκε συνέφερε αμφότερα τα κράτη. Από το Μάρτιο του 1975 και την υπογραφή του Συμφώνου του Αλγερίου έως τον Ιανουάριο του 1979 οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο όμορα κράτη διέπονταν από τη θέληση για συνεργασία και όχι από αντιπαλότητες και πράξεις βίας. Όπως όμως, η ιρακινή επανάσταση του 1958 έφερε σε εγρήγορση την Τεχεράνη, πόσο μάλλον η ιρακινή επανάσταση τον Ιανουάριο του 1979 ήταν αυτή που ανησύχησε όχι μόνο τη Βαγδάτη, αλλά το σύνολο των κρατών-εμιράτων του Περσικού Κόλπου.⁴ Ο θρησκευτικός και εθνικός φανατισμός στο Ιράν υπήρξε διάχυτος και αμέσως εκφράστηκαν φόβοι από τα αραβικά κράτη ότι θα

επεκταθεί και προς το εσωτερικό τους. Το Ιράκ ήταν αυτό που «θορυβήθηκε» περισσότερο από όλα τα υπόλοιπα, αφού είναι το πρώτο κράτος εκ δυσμίας που συνορεύει με το Ιράν και μάλιστα μοιράζεται μαζί του εκατοντάδες χιλιόμετρα κοινών συνόρων. Επιπρόσθετα, στο Ιράκ κατοικούσαν Σίιτες, θρησκεία κυρίαρχη στο Ιράν. Ο Αγιαδολάχ Χομεϊνί (δημιουργός της ιρανικής επανάστασης) είχε φανερώσει την αντίθεσή του προς το Σάχη, τον οποίο και ανέτρεψε, αρκετά έτη πριν το 1979 στην πόλη Najaf του ανατολικού Ιράκ όπου είχε εξοριστεί από το 1964.⁵ Εκεί, είχε αναπτύξει καλές σχέσεις με τους ιρακινούς Σίιτες. Με το ξέσπασμα της ιρανικής επανάστασης, ένας μεγάλος αριθμός Ιρανών κληρικών εμφανίστηκαν στο Μπαχρέιν, το Κατάρ και τα Η.Α.Ε., έχοντας ως «ιεραποστολικό» έργο, τη διακήρυξη της ιρανικής επανάστασης. Η σιιτική κοινότητα που βρισκόταν εντός του Ιράκ, ήδη από το 1977 παρενοχλούσε την ιρακινή κυβέρνηση με εξεγέρσεις στο Najaf και στην Karbala, κάτι που συνεχίστηκε και το 1979 μετά την ιρανική επανάσταση.⁴

Το 1968 το κόμμα Μπάαθ ανέλαβε την προεδρία του Ιράκ έχοντας ως ηγετικό στέλεχος το Σαντάμ Χουσεϊν. Ήταν ο ίδιος που μεσολάβησε στην απέλαση του Χομεϊνί, έχοντας ήδη θέσει στέρεες βάσεις για να γίνει ο «απόλυτος άρχων» του ιρακινού κράτους. Ο ιρακινός επικεφαλής των Σιιτών, Αγιαδολάχ Μουχάμαντ Μπακρ Αλ Σαντ όταν στις αρχές του 1979 ο Αγιαδολάχ Χομεϊνί ανέλαβε την εξουσία στο Ιράν, ανέφερε σε ομιλία του ότι έφτασε η ώρα να λογοδοτήσουν κάποιοι τύραννοι για τις πράξεις τους. Τα λεγόμενά του αυτά τον οδήγησαν στην άμεση εκτέλεσή του.⁴

Το Ιράν από τις αρχές του 1979 πίεζε το Ιράκ για επαναδιαπραγμάτευση του Συμφώνου του Αλγερίου και αναδιάρθρωση των συνόρων τους. Στις αρχές του 1980 ανακάλεσε τον Ιρανό πρέσβη από τη Βαγδάτη και τον Απρίλιο του 1980, έλαβε χώρα απόπειρα δολοφονίας του Ταρίγκ Αζίζ, αναπληρωτή Προέδρου του Ιράκ, εντός του ιρακινού εδάφους. Πίσω από την απόπειρα της δολοφονίας εικαζόταν πως ήταν το σιιτικό κόμμα Al Dawa. Το ίδιο διάστημα αυξανόταν τα διαγγέλματα από πλευράς Χομεϊνί για εγκατάλειψη του ιρακινού στρατού από τους Σίιτες και οι παροτρύνσεις προς το λαό του Ιράκ για ξεσηκωμό ενάντια στο διεφθαρμένο καθεστώς του Χουσεϊν.

Ο Χουσεϊν, από την πλευρά του, ως αντίποινα, απέλασε 35.000 Ιρανούς και προχώρησε στην εκτέλεση ενός ανώτατου Σίιτη κληρικού, του Αγιαδολάχ Μπαγκίρ. Επιπρόσθετα, απευθύνθηκε άμεσα στο Γ.Γ των Η.Ε. γνωστοποιώντας του ότι το Ιράν οφείλει να αποσυρθεί από τις τρεις νησίδες στα στενά του Ορμούζ τις οποίες παρανόμως είχε καταλάβει από τα Η.Α.Ε το 1971.⁴ Επίσης ζήτησε την επαναφορά της αυτονομίας του Κουζεστάν το οποίο το Ιράν είχε καταλάβει από το 1924.⁴

Ο Σαντάμ Χουσεϊν μπορεί να δεχόταν απειλές από το Ιράν, αλλά αυτό το εκλάμβανε και ως μία ευκαιρία για την αναθεώρηση του Συμφώνου του Αλγερίου (1975) το οποίο θεωρούνταν ταπεινωτικό για μία μερίδα των Ιρακινών επειδή εκχωρούσε δικαιώματα στους Ιρανούς στην στρατηγικής και οικονομικής σημασίας περιοχή του Shat al Arab. Γνώριζε δε, ότι η ιρανική επανάσταση (επ)έφερε εσωτερικές αναταραχές στο Ιράν , ιδεολογική

αναστάτωση, στρατιωτικές ανακατατάξεις και ουκ ολίγες εκτελέσεις, γεγονότα τα οποία επιδρούσαν αρνητικά στην ισχύ του Ιράν.

Από τον Ιανουάριο έως το Σεπτέμβριο του 1980 πραγματοποιήθηκαν αμοιβαίες παραβιάσεις συνόρων (χερσαίες και εναέριας), αυξήθηκε η προπαγάνδα των δύο κρατών και στα σύνορά τους καλλιεργήθηκε ένα εμπόλεμο κλίμα μέσω σποραδικών και μικρής εμβέλειας συγκρούσεων. Στις 17 Σεπτεμβρίου 1980 ο Χουσεΐν ανακάλεσε μονομερώς το Σύμφωνο του Αλγερίου, διακηρύσσοντας την πλήρη κυριαρχία του Ιράκ στο Shat al Arab.⁶ Ιρακινές δυνάμεις μεταφέρονται εγγύς των συνόρων και στις 22-23 Σεπτεμβρίου 1980 εκτελούν τόσο χερσαίες όσο και εναέρια επιθέσεις εναντίον του Ιράν με το Σαντάμ Χουσεΐν να ισχυρίζεται ότι το κράτος του Ιράκ βρισκόταν σε κατάσταση αυτοάμυνας μετά τις συνεχόμενες ιρακινές προκλήσεις.⁷ Ο Πρωθυπουργός του Ιράν, Abu El Hassan Bani Sadr, έθεσε το Ιράν σε κατάσταση επιστράτευσης και απάντησε στα χτυπήματα του Ιράκ με επιθέσεις και προσβολή από αέρος του Shat al Arab.⁶ Συνεπώς, με κύρια αφορμή το Shat al Arab, αναδύθηκαν στην επιφάνεια τόσο οι εθνικές (Άραβες-Πέρσες) όσο και οι θρησκευτικές (Σουνίτες-Σίιτες) διαφορές ανάμεσα στα δύο κράτη της Μεσοποταμίας.⁸

2.2 Ιράν-Ιράκ: Η σχέση τους με έτερα κράτη (πριν την έναρξη του πολέμου)

Η Μεσοποταμία, η ενδιάμεση περιοχή μεταξύ Τίγρη και Ευφράτη, κατακτήθηκε από πολλούς πολιτισμούς. Σουμέριοι, Ακκάδιοι, Ελαμίτες, Κασσίτες, Αμορίτες, Ασσύριοι, Βαβυλώνιοι, Αχαιμενίδες, Έλληνες υπό το Μέγα Αλέξανδρο, Σελευκιδείς, Σασσανίδες, Άραβες, Μόγγολοι, Οθωμανοί και Άγγλοι υπήρξαν πολιτισμοί που είχαν εγκατασταθεί στο παρελθόν στην περιοχή. Οι εξωτερικές απειλές δεν έλειψαν ανά τους αιώνες, κάτι που συνέβη και τον 20^ο αιώνα όπου οι σχέσεις Ιράν και Ιράκ με έτερα κράτη διακρίθηκαν από τριβές και αστάθεια, αναλόγως των συμφερόντων από το διεθνές γίνεσθαι της κάθε χρονικής περιόδου.

Τόσο για το Ιράν, όσο και για το Ιράκ, η Ε.Σ.Σ.Δ αποτελούσε, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, απειλή από το βορρά. Μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το Ιράν είχε διασπαστεί σε ζώνες εκμετάλλευσης από τη Μ. Βρετανία και την Ε.Σ.Σ.Δ έως τα μέσα του '50. Επίσης, η Ε.Σ.Σ.Δ προσάρτησε και το Αζερμπαϊτζάν, κάποια από τα εδάφη του οποίου διεκδικούσε και το Ιράν. Η απειλή της Ε.Σ.Σ.Δ έγινε εντονότερη για το Ιράν (κυρίως), αλλά και για το Ιράκ το 1979 όταν η Ε.Σ.Σ.Δ εισέβαλε στο Αφγανιστάν.

Το 1978 μάλιστα, μεσολάβησε η εκτέλεση από το Ιράκ 21 Κομμουνιστών, κάτι που έκανε τεταμένες τις σχέσεις Ιράκ-Ε.Σ.Σ.Δ.⁹ Το Ιράν, μέχρι και το 1978, διατηρούσε άριστες σχέσεις με τις Η.Π.Α. Μετά την αποχώρηση των Βρετανών από την περιοχή του Περσικού Κόλπου, οι Η.Π.Α έβλεπαν το Ιράν,

καθώς και τη Σαουδική Αραβία ως τα δύο κράτη που θα αποτελούσαν τους πυλώνες της εξωτερικής τους πολιτικής στη Μ. Ανατολή και τη Μεσοποταμία. Το 1972, ο Πρόεδρος Νίξον προχώρησε σε συναλλαγές μεγάλων ποσών με το Σάχη του Ιράν όσον αφορά την πώληση υπερσύγχρονων στρατιωτικών εξοπλισμών. Το Ιράν, πλέον, διαδραμάτιζε πρωταγωνιστικό ρόλο σε ξηρά, θάλασσα και αέρα στην περιοχή του Περσικού Κόλπου.⁴

Με το ξέσπασμα της ιρανικής επανάστασης και την ανάληψη της εξουσίας από τον Αγιαδολάχ Χομεϊνί, οι ισορροπίες στην περιοχή άλλαξαν δραματικά. Ο Χομεϊνί δεν ήταν αρεστός σχεδόν στο σύνολο των κρατών, τόσο των δύο Μεγάλων Δυνάμεων του Ψυχρού Πολέμου, Η.Π.Α και Ε.Σ.Σ.Δ, όσο και στα αραβικά και ευρωπαϊκά κράτη. Ο Χουσεϊν το εκμεταλλεύτηκε αυτό, πείθοντας τη Δύση και γενικότερα σχεδόν το σύνολο των μελών του Ο.Η.Ε ότι το Ιράκ θα αποτελέσει ένα αδιαπέραστο εμπόδιο μπροστά στον ισλαμικό εξτρεμισμό του Ιράν. Οι Μ. Δυνάμεις (Η.Π.Α και Ε.Σ.Σ.Δ) φοβούμενες εξωτερίκευση της ιρανικής επανάστασης, αμφότερες τάχθηκαν υπέρ του Ιράκ σε περίπτωση ενδεχόμενης σύρραξης, (προφορικά είχαν ξεκαθαρίσει ότι η στάση που θα τηρούσαν θα ήταν ουδέτερη). Από το 1982 έως το πέρας του πολέμου όμως, εμπράκτως μέσω παροχών εξοπλιστικών συστημάτων και λοιπών βοηθειών στο Ιράκ, έδειξαν με ποιο «στρατόπεδο» είχαν ταχθεί. Επίσης, λόγω κυρίως οικονομικών αιτιών, Μ. Βρετανία, Γαλλία, Αίγυπτος, Ισπανία και Βραζιλία υποστήριξαν το Ιράκ από την αρχή του πολέμου. Μόνο η Λιβύη, η Συρία, η Αλγερία και η Β. Κορέα υποστήριξαν την πολιτική του Ιράν. Με την πτώση του Σάχη το 1979 και την ανάληψη της εξουσίας από το Χομεϊνί, οι διακρατικές σχέσεις του Ιράν χαρακτηρίστηκαν από ένα ντόμινο αλλαγών. Ένα κράτος φίλια προσκείμενο στη Δύση, έχοντας για ηγέτη του ένα Σάχη που εξαρχής είχε άρτιες διμερείς σχέσεις με τη Δύση και κυρίως με τις Η.Π.Α και μακροχρόνιες συναλλαγές υπέρογκων ποσών σε οπλικό εξοπλισμό μαζί τους, μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα μετατρέπεται σε άκρως εχθρικό και επικίνδυνο για τη διαφύλαξη των συμφερόντων των Η.Π.Α στην ευρύτερη περιοχή.⁷

Για το Ιράν, μετά το ξέσπασμα της επανάστασης, οι Η.Π.Α αποτελούσαν το «Μεγάλο Σατανά», χαρακτηρισμός που άμεσα υιοθετήθηκε και από τις Η.Π.Α για το κράτος της Μεσοποταμίας. Ο Χομεϊνί διακήρυττε ότι οι Η.Π.Α αποτελούσαν μία εξωτερική απειλή που στόχο είχε την αποσάθρωση των ηθικών αξιών του Ιράν και του ισλαμισμού. Ο Χομεϊνί θεωρούσε ότι οι Η.Π.Α είχαν ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής το Σάχη και τον χρησιμοποιούσαν για να φέρουν εις πέρας τους όποιους πολιτικούς σκοπούς είχαν την ευρύτερη περιοχή της Μεσοποταμίας και της Μ. Ανατολής. Για τις Η.Π.Α, πλέον το ιρανικό κράτος μετατράπηκε σε έναν αστάθμητο παράγοντα για την εξωτερική τους πολιτική. Έγινε ένα κράτος το οποίο έπαψε να συμμορφώνεται στις αμερικανικές πολιτικές επιδιώξεις, γι' αυτό και από το 1979 χαρακτηρίστηκε ως «απρόβλεπτο» και «βαρβαρικό».

Στο Ιράν, το αντιαμερικανικό αίσθημα ήταν διάχυτο μετά το 1979, γεγονός που οδήγησε στην ομηρία των διπλωματών και άλλων μελών στην πρεσβεία

των Η.Π.Α στην Τεχεράνη το Νοέμβριο του 1979.⁶ Οι Η.Π.Α υπήρξαν αντίθετες στην έναρξη διμερών διαπραγματεύσεων για την απελευθέρωση των ομήρων της πρεσβείας για σχεδόν ένα έτος. Δεν σκόπευαν να εισέλθουν σε μία διαδικασία συζητήσεων με ένα κράτος που το θεωρούσαν έκνομο και παραβατικό. Στόχος τους ήταν η εύρεση μιας λύσης μέσω οικονομικών και, εάν απαιτηθεί, στρατιωτικών μέτρων.

Τα κύρια αίτια που οδήγησαν στην οριστική ρήξη των σχέσεων Η.Π.Α-Ιράν ήταν τα εξής: αρχικά οι Η.Π.Α αρνήθηκαν να προχωρήσουν στην αναγνώριση της νέας ισλαμικής κυβέρνησης του Ιράν και του νέου της ηγέτη, του Αγιαδολάχ Χομεινί. Ήταν το πρόσωπο που ανέτρεψε το Σάχη ο οποίος λειτουργούσε ως αρωγός στις πολιτικές βλέψεις των Η.Π.Α στην περιοχή και με τον οποίο υπήρχαν, κατά καιρούς, οικονομικά μεγάλες συμφωνίες σε επίπεδο εξοπλιστικών προγραμμάτων και όχι μόνο. Ίσως να αρκούσε μόνο μία συνάντηση με το νέο Ιρανό ηγέτη για να μετριάσει την στάση του απέναντι στο κράτος των Η.Π.Α. Επιπρόσθετα, οι Η.Π.Α, στις 22 Οκτωβρίου 1979 προχώρησαν σε δημόσια παραδοχή ότι ο Σάχης Mohammed Reza Pahlavi ήταν ο νόμιμα εκλεγμένος ηγέτης του Ιράν, γεγονός που έφερε το Ιράν σε κατάσταση συναγερμού με σκοπό να μην επαναληφθούν τα γεγονότα του 1953, όπου οι Η.Π.Α, μέσω των μυστικών της υπηρεσιών και της C.I.A με την επιχείρηση «Αίαντας» υλοποίησαν πραξικόπημα «coup d' etat» με σκοπό την καθαίρεση του, έως τότε, νόμιμα εκλεγμένου Πρωθυπουργού Mohammad Mosaddegh και τη λήψη της εξουσίας από τον Mohammed Reza Pahlavi. Το εν λόγω πραξικόπημα έλαβε χώρα από τις 15 έως τις 19 Αυγούστου 1953 στην Τεχεράνη και στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία για τις Η.Π.Α.¹⁰

Το κυριότερο αίτιο όμως της οριστικής και αμετάκλητης ρήξης στις σχέσεις Η.Π.Α-Ιράν έλαβε χώρα στις 4 Νοεμβρίου 1979 όπου μετά από μετά από μία πληθώρα διαδηλώσεων που ξεκίνησαν από τις 20 Οκτωβρίου και που είχαν έντονο το «αντι-αμερικάνικο» στοιχείο, μία ομάδα Ιρανών σπουδαστών προχώρησε στην ομηρεία 52 Αμερικανών στην πρεσβεία των Η.Π.Α στην Τεχεράνη.¹⁰

Στις 24 Απριλίου 1980 οι Η.Π.Α έστειλαν στρατιωτική δύναμη (περίπολο) για τη διάσωση των ομήρων η οποία συνελήφθη στην έρημο, λίγα χιλιόμετρα έξω από την Τεχεράνη. Το συγκεκριμένο γεγονός προκάλεσε μία περαιτέρω όξυνση στις διμερείς σχέσεις Η.Π.Α-Ιράν.¹⁰

Ο Αγιαδολάχ Χομεινί διακήρυξε συνεχώς ότι οι Η.Π.Α αποτελούν τον εχθρό του Αλλάχ, του Ισλάμ και ολόκληρου του ανθρώπινου γένους υποστηρίζοντας ότι η ομηρία της αμερικανικής πρεσβείας ήταν αποτέλεσμα της μακρόχρονης εκμετάλλευσης του Ιράν από το κράτος των Η.Π.Α μέσω του έκπτωτου, πλέον, Σάχη Mohammed Reza Pahlavi. Η ομηρία των 52 Αμερικανών της αμερικανικής πρεσβείας αποτελούσε παραβίαση της Συνθήκης της Γενεύης η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 24 Ιουνίου 1964, σε συμφωνία με το άρθρο 51 και υπογράφηκε από εξήντα (60) κράτη, ανάμεσά τους και το Ιράν το οποίο και την επικύρωσε στις 3 Φεβρουαρίου 1965. Στη

συγκεκριμένη Συνθήκη αναγράφονται τα προνόμια και η ασυλία που φέρει κάθε πρεσβεία έτερου κράτους εντός οποιουδήποτε κράτους τα οποία πρέπει το κράτος που φιλοξενεί την πρεσβεία να τα τηρεί και να τα σέβεται.¹¹ Για τις Η.Π.Α το θεοκρατικό, πλέον, κράτος του Ιράν χαρακτηρίστηκε από την έννοια της βαρβαρότητας και από την τυφλή πίστη, σχεδόν του συνόλου, των πολιτών του στο νέο τους ηγέτη. Η ομηρεία στην αμερικανική πρεσβεία γέμισε με περηφάνια τους Ιρανούς κι ας αντέβαινε στις διεθνείς συνθήκες.

Η Ε.Σ.Σ.Δ , μετά το περιστατικό της ομηρείας της πρεσβείας των Η.Π.Α στην πρωτεύουσα του Ιράν, ήλπιζε ότι το Ιράν θα στρεφόταν προς το μέρος της. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη. Ο Χομείνι όμως, σε διάγγελμά του κάλεσε τους Μουσουλμάνους του Αφγανιστάν, στο οποίο είχε εισβάλει εδώ και ένα έτος η Ε.Σ.Σ.Δ, να αποτάξουν το σοβιετικό ζυγό.

Το Σεπτέμβριο του 1980, στα σύνορα Ιράν-Ιράκ έλαβαν χώρα αρκετά περιστατικά βίας από αμφότερες τις πλευρές τα οποία όμως ήταν περιορισμένα και μεμονωμένα.⁴ Οι προκλήσεις όμως άρχισαν να υλοποιούνται επί καθημερινής βάσεως κάτι που στάθηκε ως αφορμή για το Ιράκ να κηρύξει πρώτα αυτό τον πόλεμο ο οποίος θα είχε διάρκεια οκτώ ετών και θα επέφερε πολλά δεινά στα δύο κράτη, όπως και αναρίθμητες παραβιάσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.¹⁰

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΧΗΜΙΚΑ ΟΠΛΑ

3.1 Περιγραφή-είδη χημικών όπλων

Ως χημικά όπλα ορίζονται, σύμφωνα με το Άρθρο II, παράγραφος 1 της Σύμβασης της Χάγης (1899, 1907) για τα Χημικά Όπλα, οι τοξικές χημικές ουσίες, εκτός κι αν προορίζονται για σκοπούς που δεν απαγορεύονται στο πλαίσιο της Σύμβασης, ή/και τα πυρομαχικά και οι συσκευές τους που έχουν σχεδιαστεί ειδικά για την πρόκληση θανάτου ή άλλης βλάβης μέσω των τοξικών ιδιοτήτων αυτών των τοξικών χημικών ουσιών ή/και κάθε είδος εξοπλισμού που έχει σχεδιαστεί ειδικά για τη χρήση τέτοιων πυρομαχικών ή συσκευών. Ως τοξικά χημικά ορίζονται, σύμφωνα με το Άρθρο II, παράγραφος 2 της Σύμβασης, τα χημικά τα οποία, μέσω χημικής δράσης σε οργανισμούς, μπορούν να προκαλέσουν θάνατο, προσωρινή ανικανότητα ή μόνιμη βλάβη στον άνθρωπο ή στα ζώα.

Τα χημικά όπλα διαφέρουν μεταξύ τους όσον αφορά τις ιδιότητες, τα αποτελέσματα που επιφέρουν και τον τρόπο διασποράς τους. Υπάρχουν χημικά που προκαλούν απλά ερεθισμό, άλλες χημικές ουσίες έχουν την ιδιότητα να ακινητοποιούν τον έμψυχο οργανισμό που θα εκτεθεί σε αυτά και υπάρχουν και αυτά τα χημικά που μπορούν να εξουδετερώσουν έναν οργανισμό για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, ακόμα και να του προκαλέσουν το θάνατο. Διαφέρουν επίσης και στη διάρκεια των συμπτωμάτων-επιπτώσεων που αυτά επιφέρουν στο θύμα. Κάποια χημικά προκαλούν παροδικές επιπτώσεις-βλάβες στους οργανισμούς, άλλα έχουν τη δυνατότητα να μολύνουν μία περιοχή για ώρες, ημέρες ή και εβδομάδες. Η διάρκεια παραμονής τους σε μία περιοχή επηρεάζεται από παράγοντες όπως οι μετεωρολογικοί και οι περιβαλλοντολογικοί, κάτι που θα αναλυθεί περισσότερο στη συνέχεια. Όσον αφορά την ταξινόμηση των χημικών ουσιών ως προς τις επιδράσεις τους στους ζωντανούς οργανισμούς, υπάρχουν οι χημικές ουσίες που προκαλούν ανικανότητα φυσιολογικής κίνησης και λειτουργιών του σώματος. Επιπρόσθετα, υπάρχουν χημικές ουσίες-ενώσεις που προκαλούν εμετό και ερεθίζουν το δέρμα και τους οφθαλμούς του θύματος, αναγκάζοντάς το να εκκρίνει μεγάλη ποσότητα δακρύων. Σε γενόμενη έκθεση ενός οργανισμού σε τέτοιου είδους χημικά, η διάρκεια των παραπάνω συμπτωμάτων είναι ολιγόλεπτη και στη συνέχεια ο οργανισμός επαναλειτουργεί σε φυσιολογικούς ρυθμούς. Μόνο τα φονικά χημικά (ουσίες-ενώσεις) και μάλιστα σε μεγάλες συγκεντρώσεις έχουν άμεση δράση και αποτελέσματα που δύναται να διαρκέσουν έως και ημέρες, μήνες, ακόμη και έτη. Έτσι, ένας ακόμα διαχωρισμός των χημικών είναι σε αυτά που προκαλούν μία ασυνήθιστη σωματική συμπεριφορά (φυσικοχημικές ουσίες)

και σε αυτά που προκαλούν διανοητικό αποπροσανατολισμό (ψυχοχημικές ουσίες). Τα αέρια της μουστάρδας τα οποία από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο έχουν χαρακτηριστεί ως ο «βασιλιάς» των χημικών όπλων, δρουν επιθετικά σαν ένα δηλητήριο στα κύτταρα του οργανισμού, προκαλώντας βλάβες κυρίως στο σώμα και στους οφθαλμούς όπως εγκαύματα, φουσκάλες, ακόμα και προσωρινή τύφλωση που μπορεί να διαρκέσει ακόμη και πάνω από μία εβδομάδα. Τα αέρια μουστάρδας εξατμίζονται δύσκολα, γι' αυτό και η παρουσία τους πχ σε ένα πεδίο μάχης είναι μακρόχρονη (εξαρτώμενη βέβαια και από τις κλιματικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή). Σε εξαιρετικά μεγάλες συγκεντρώσεις το συγκεκριμένο χημικό όπλο προκαλεί μέχρι και το θάνατο είτε μέσω της εισπνοής είτε μέσω της απορρόφησής του από το δέρμα, παραλύοντας το αναπνευστικό σύστημα του θύματος.

Πιο τοξικά από τα αέρια μουστάρδας είναι τα αέρια νεύρων (νευροτοξικά αέρια). Δυσχεραίνουν τη λειτουργία ή και καταστρέφουν πλήρως τα νευρικά κύτταρα του οργανισμού-θύματος, προκαλώντας ασυνήθιστες και μη ελεγχόμενες μυϊκές αντιδράσεις που δύναται να προκαλέσουν το θάνατο λόγω ανεπανόρθωτης βλάβης του αναπνευστικού συστήματος. Τα νευροτοξικά αέρια είναι άχρωμα και άοσμα και δρουν ταχύτερα από τα αντίστοιχα της μουστάρδας. Διαπερνούν το δέρμα με τον ίδιο τρόπο (εισπνοή ή απορρόφηση). Έπειτα, αναστέλλουν το ένζυμο «ακετυλοχολινεστεράση», παραλύουν το νευρικό σύστημα και επιτρέπουν στην «ακετυλοχολίνη» που αποτελεί ένα ισχυρό δηλητήριο να εισέλθει εντός του σώματος. Μία ενδεχόμενη έκθεση σε μικρές δόσεις προκαλεί διαρκή ρινική καταρροή, σφίξιμο στο στήθος και μείωση της ικανότητας όρασης λόγω συστολής της κόρης. Σε μεγαλύτερες δόσεις, τα συμπτώματα είναι τα εξής: ναυτία, δύσπνοια, εμετός, πονοκέφαλος, στομαχικές κράμπες, ρίγος- έντονοι σπασμοί, συνεχείς αφοδεύσεις και θάνατος.¹²

Τα χημικά όπλα δεν αποτέλεσαν ποτέ συμβατικά όπλα διότι από την εφεύρεσή τους ο άνθρωπος γνώριζε καλά ότι τα δεινά που δύναται να προκαλέσουν στον άνθρωπο, στα ζώα και στο περιβάλλον ήταν περισσότερα και πιο αδυσώπητα συγκριτικά με τα υπόλοιπα και ήδη υπάρχοντα όπλα. Με την επεξεργασία και την εξέλιξη που θα είχαν μάλιστα, φάνταζε επικίνδυνο το σενάριο στο οποίο θα εξαπλωνόταν και θα χρησιμοποιούνταν ευρέως και σε μεγάλες ποσότητες. Επίσης προκαλούν υπέρμετρες επιβλαβείς συνέπειες στο θύμα (έμψυχο οργανισμό) και στο φυσικό περιβάλλον οι οποίες δεν έχουν να κάνουν με αμιγώς στρατιωτικούς σκοπούς.¹³

Ορισμένοι νευροτοξικοί παράγοντες είναι οι παρακάτω:

Tabun: (αιθυλικός διμεθυλο-φωσφοραμιδο-κυανιδάτης): (O-ethyl dimethylphosphoramidocyanidate) (GA): Τοξική ουσία-αέριο νεύρων-νευροτοξικός παράγων. Είναι μέτριας πτητικότητας και σχετικά εύκολο στην παρασκευή. Παράγεται και χρησιμοποιείται συνήθως σε κράτη ως εφалτήριο για τον εξοπλισμό του χημικού τους οπλοστασίου. Πιο αναπτυγμένα και

εξελιγμένα στο χημικό πόλεμο κράτη το θεωρούν απαρχαιωμένο. Αποτελεί ένα άγευστο, υγρό δηλητήριο. Έχει μία παράξενη, φρουτώδη οσμή η οποία διαπερνά τις απολήξεις των νεύρων. Είναι άκρως επικίνδυνο διότι όποιος εκτεθεί σε αυτό και εισέλθει εντός του οργανισμού του μέσω του αναπνευστικού συστήματος (μύτη ή στοματική κοιλότητα), ακόμα και για ελάχιστο χρονικό διάστημα και σε μικρές συγκεντρώσεις πιθανόν να εκδηλώσει άμεσα συμπτώματα, όπως τα εξής: συστολή κόρης οφθαλμού η οποία συνεπάγεται με αδυναμία στην όραση και σφίξιμο θώρακος σαν να έχει ο εκτιθέμενος άσθμα. Στην περίπτωση που εισέλθει στον οργανισμό μέσω της απορρόφησης από το δέρμα, προκαλεί σε ελάχιστο χρόνο και με μεγάλη αποτελεσματικότητα καταρροή ρινικών υγρών, έντονη εφίδρωση, εμετό, συνεχόμενη και μη ελεγχόμενη ανάγκη για ούρηση, σπασμούς, παράλυση και αναισθησία. Το μόνο προληπτικό μέτρο που μπορεί να ληφθεί, όπως και σε κάθε χημική ουσία-ένωση, είναι η χρήση μάσκας και στολής ειδικά διαμορφωμένων για ραδιο-βιο-χημικό πόλεμο (PBΧΠ). Αποτελεί χημικό παράγωγο που δημιουργήθηκε κατά το μεσοπόλεμο (1936) στη Γερμανία. Παράχθηκε και αποθηκεύθηκε σε μεγάλες ποσότητες καθ' όλη τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, χωρίς όμως να χρησιμοποιηθεί. Είναι μία οργανική χημική ένωση, στη σύσταση της οποίας περιέχεται ο φώσφορος σε συνδυασμό με συγκεκριμένα εντομοκτόνα. Εξαιτίας της άμεσης δράσης του, πολλά από τα θύματα που έχουν εκτεθεί στο tabun έχουν χάσει τη ζωή τους πριν ακόμα τους παρασχεθούν, εντός ολίγων λεπτών, οι πρώτες βοήθειες.

Sarin: (Isopropyl methylphosphonofluoridate) (GB): Τοξική ουσία-νευροτοξικός παράγων. Αποτελεί ένα χημικό αέριο ακόμη πιο θανατηφόρο συγκριτικά με το tabun. Ευδιάλυτο στο νερό και μεγάλης πτητικότητας. Όπως και το tabun, προσβάλλει μέσω της αναπνευστικής οδού. Δημιουργήθηκε και αυτό στη Γερμανία και είναι μία εξαιρετικά τοξική χημική ένωση. Μπορεί να έχει υγρή και αέρια σύσταση-μορφή και μόλις έρθει σε επαφή με το θύμα, προκαλεί σοβαρές βλάβες στο αναπνευστικό του σύστημα οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν μέχρι και στο θάνατο.⁷

Soman: (Pinacolyl methylphosphonofluoridate) (GD): Τοξική ουσία-νευροτοξικός παράγων . Μέτριας πτητικότητας ουσία που εισέρχεται και προσβάλλει έναν οργανισμό είτε μέσω της αναπνευστικής οδού είτε μέσω της απορρόφησης από το δέρμα.

VX: (O-ethyl s-di isopropylaminomethyl methylphosphonothiolate): Τοξική ουσία-νευροτοξικός παράγων. Εξατμίζεται δύσκολα με συνέπεια να παραμένει σε όποιο πεδίο χρησιμοποιηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Δρα μέσω του δέρματος και του αναπνευστικού συστήματος μέσω της εισπνοής είτε ως αεροσόλη είτε ως αέριο. Ευδιάλυτο στο νερό (κυρίως σε κρύο) γεγονός-ιδιότητα που διευκολύνει την απομάκρυνσή του από μολυσμένες επιφάνειες.

Μουστάρδα: Δεν πρόκειται για την ευρέως γνωστή και βρώσιμη μουστάρδα. Αποτελεί χημική ένωση-φλυκταινογόνο παράγων και όχι νευροτοξικό. Έλαβε την ονομασία αυτή από μία παλαιά μέθοδο παρασκευής της που κατέληγε σε μία ουσία που έφερε τη μυρωδιά της γνωστής μουστάρδας. Επίσης υπάρχει ομοιότητα των πληγών-εγκαυμάτων που αυτή (επι)φέρει στα θύματα με την κοινή μουστάρδα (φουσκάλες στο δέρμα που εκκρίνουν ένα κίτρινο υγρό). Τα αέρια μουστάρδας προκαλούν βλάβη στους οφθαλμούς, στο αναπνευστικό σύστημα και σε διάφορα όργανα εσωτερικά του σώματος. Τα συμπτώματα αυτά, συνήθως, εμφανίζονται σε χρονικό διάστημα από δύο(02) έως είκοσι τέσσερις(24) ώρες μετά την έκθεση του ζωντανού οργανισμού στα αέρια μουστάρδας. Τα αέρια μουστάρδας λειτουργούν ως εξής: Καταστρέφουν βιομόρια εντός των κυττάρων μέσω της απομάκρυνσης ενός ατόμου χλωρίου(Cl⁻) από το μόριό της, επηρεάζοντας με αυτό τον τρόπο βασικές, ζωτικές, βιολογικές διεργασίες. Έχει τόσο αέρια όσο και υγρή μορφή και αναλόγως της δόσης που θα λάβει το θύμα, μπορεί να υποφέρει από ήπια (άφθονη δακρύρροια και μη ελεγχόμενο βήχα και φτέρνισμα) και σοβαρά (ανικανότητα κινήσεως, βλάβες στους οφθαλμούς που πιθανόν να οδηγήσουν σε τύφλωση, φλύκταινες, ναυτία, εμετό, παράλυση και τελικά θάνατο σε μερικές ημέρες ή και εβδομάδες) συμπτώματα.

Οι χημικές ενώσεις-παράγωγα που δύνανται να χρησιμοποιηθούν για πολιτικο-στρατιωτικούς σκοπούς σε πολεμικές επιχειρήσεις είναι οι εξής: Νευροτοξικοί παράγοντες, λεβισίτης, οξίμες φωσγενίου, δακρυγόνα αέρια, υδροκυάνιο, ψυχομιμητικά φάρμακα, παράγωγα του αρσενικού, μουστάρδες και λοιπές ουσίες-ενώσεις που δυνητικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως χημικά όπλα.

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη και μία αναφορά αυτών στο ερώτημα «ποια είναι τα υλικά-παράγοντες του χημικού πολέμου», έχει δοθεί ο παρακάτω ορισμός: «Ορίζονται οι χημικές ουσίες-ενώσεις, είτε σε αέρια είτε σε υγρή είτε σε στερεή μορφή που δυνητικά χρησιμοποιούνται στον άνθρωπο, στα ζώα και στα φυτά λόγω της άμεσης τοξικής τους δράσης». Εκτός των τοξικών χημικών, στη Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών περιλαμβάνονται τόσο συσκευές όσο και λοιπά υλικά που δύνανται να χρησιμοποιηθούν για την εξάπλωση των τοξικών ουσιών. Ως τοξικές ουσίες ορίζονται οποιοσδήποτε χημικές ουσίες οι οποίες μέσω της χημικής τους δράσης επί έμβιων μεταβολικών διεργασιών μπορούν να προκαλέσουν προσωρινή ανικανότητα ή μόνιμη βλάβη σε ανθρώπους και ζώα, ακόμα και το θάνατο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν αναφέρονται οι φυτικοί οργανισμοί. Οι τοξίνες, δηλαδή τα δηλητήρια που παράγονται από ζωντανούς οργανισμούς (όπως τα βακτηρίδια και οι μύκητες) ή συνθετικά τους ισοδύναμα και παράγωγα ταξινομούνται ως παράγοντες χημικού πολέμου εφόσον χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς σκοπούς. Οι ιδιότητες που πρέπει να φέρει μία χημική ουσία-ένωση που χρησιμοποιείται ως «όπλο» για στρατιωτικούς σκοπούς είναι οι ακόλουθες:

- Δεν πρέπει απλώς να έχει υψηλή τοξικότητα, αλλά η τοξικότητα αυτή να επιτρέπει τον εύκολο χειρισμό της ουσίας-ένωσης.
- Πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα αποθήκευσής της σε περιέκτες χωρίς να τους καταστρέφει και χωρίς να αποσυντίθεται η ίδια η ουσία-ένωση.
- Να είναι ανθεκτική στην παρουσία οξυγόνου και στην υγρασία έτσι ώστε να μην χάνει τις ιδιότητές της όταν ψεκασθεί στον αέρα.
- Πρέπει να αντέχει στη θερμότητα που αναπτύσσεται κατά την εξάπλωση ή τον ψεκασμό, πχ μετά από μία έκρηξη.

Τόσο οι στερεές όσο και οι υγρές τοξικές ουσίες μπορούν να ψεκασθούν στον αέρα σε μικροσωματίδια υπό μορφή αεροσόλης. Η αεροσόλη μπορεί να διαπεράσει το σώμα μέσω της αναπνευστικής οδού όπως ακριβώς κάνουν τα αέρια. Κάποιοι χημικοί παράγοντες μπορούν επίσης να διαπεράσουν και το δέρμα.

Όσον αφορά τις επιδράσεις-επιπτώσεις των τοξικών παραγόντων στη βλάστηση, οι χημικοί αυτοί παράγοντες με την παρουσία τους αλλάζουν το χρώμα στα λουλούδια και στα φυλλώματα των δέντρων δίνοντάς τους μία απόχρωση καφέ είτε εντός ολίγων λεπτών είτε το μέγιστο με την πάροδο μερικών ημερών, καταστρέφοντάς τα εν τέλει.

Οι τοξικοί παράγοντες ταξινομούνται επίσης σε αυτούς που κυρίως μολύνουν τον αέρα και σε αυτούς που έχουν την ιδιότητα να καλύπτουν τις επιφάνειες που έρχονται σε επαφή (πηητικοί και μη πηητικοί). Οι ουσίες που αυτοί περιέχουν μπορούν να διακριθούν σε παραλυτικές ή θανατηφόρες, αναλόγως των αποτελεσμάτων-συνεπειών που επιφέρουν σε ένα θύμα που θα εκτεθεί σε αυτές. Μία ουσία ορίζεται ως παραλυτική όταν με ποσοστό μικρότερο του 1% της θανατηφόρας δόσης της μπορεί να προκαλέσει την παράλυση του θύματος μέσω συνεχόμενων εμετών, οφθαλμολογικών βλαβών και άλλων αιτιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι το όριο μεταξύ θανατηφόρας και παραλυτικής ουσίας δεν είναι κάτι το απόλυτο και το ξεκάθαρο.

Η παρασκευή των τοξικών ουσιών αποτελεί μία πολύπλοκη διαδικασία. Επιπρόσθετα, είναι απαιτητική και δύσκολη η διαδικασία ορισμού και ελέγχου του χρόνου που δύναται να παραμείνει η ουσία επί του στόχου, η ικανότητα διασποράς της και τα αποτελέσματα που αυτή θα (επι)φέρει.

Για να διενεργήσει, πχ ένα κράτος, χημικό πόλεμο, οι χημικοί-τοξικοί παράγοντες μεταφέρονται στο πεδίο της μάχης σε δύο συσκευασίες. Η πρώτη συσκευασία περιέχει το δραστικό χημικό το οποίο πρόκειται να δράσει μετά τη διασπορά του με πύραυλο ή μέσω του ψεκασμού και η δεύτερη συσκευασία περιέχει τη χημική ένωση ένα στάδιο πριν τη σύνθεσή της. Σε αυτή την περίπτωση λαμβάνει χώρα η ανάμειξη δύο «συστατικών» που βρίσκονται σε διαφορετικούς περιέκτες κατά τη διάρκεια της εκτόξευσης, κάτι που θεωρείται

ασφαλέστερο για τον εκάστοτε χειριστή του χημικού όπλου. Η δράση τους είναι ταχεία και αποτελεσματική. Οι παράγοντες αυτοί είναι λιποδιαλυτοί και δρουν σε χρονικό διάστημα μεταξύ είκοσι(20) και τριάντα(30) λεπτών. Σε χαμηλές δόσεις, αναστέλλουν το ένζυμο ακετυλοχολινεστεράση που δρα στις νευρικές συνάψεις του χολινεργικού νευρικού συστήματος, με συνέπειες την έντονη ρινική καταρροή, το σφίξιμο στο στήθος σαν να έπασχε το θύμα από βαρύ άσθμα, έντονη και συνεχή έκκριση σάλιου και συστολή της κόρης των οφθαλμών που συνεπάγεται με αδυναμία στην αίσθηση της οράσεως. Επιπρόσθετα το θύμα έχει τα συμπτώματα της ναυτίας, διαταραγμένη ομιλία, πονοκέφαλο και παραισθήσεις. Σε υψηλότερες δόσεις, τα συμπτώματα είναι σοβαρότερα, όπως: βρογχοσπασμοί που συνδυάζονται με έκκριση βλέννας και έντονο βήχα που καταστέλλει την αναπνοή, δυσφορία στο γαστρεντερικό σύστημα που οδηγεί σε κράμπες και εμετούς, ακράτεια ούρων και κοπράνων, σπασμοί, υπέρμετρη εφίδρωση και έκκριση δακρύων με τελικά στάδια την απώλεια αισθήσεων, την παράλυση ολόκληρου του σώματος και το θάνατο.

Μόνο ειδικές συσκευές αυτοένεσης που γίνονται ενδομυϊκά αποτελούν αντίδοτο, εφόσον χρησιμοποιηθούν εντός ολίγων λεπτών. Προληπτικό μέτρο θεωρείται η χρήση μασκών, χειροκτίων (γαντιών), ολόσωμης στολής και υποδημάτων. Το ύφασμα-φορέας (αυτό που έρχεται σε επαφή με το σώμα) είναι συνήθως βαμβακερό. Περιέχει στρώμα ενεργού άνθρακα, που πιθανόν να είναι υπό μορφή μικροσφαιριδίων που έχουν συγκολληθεί με ειδικό τρόπο επάνω στο ύφασμα αυτό. Το στρώμα αυτό των σφαιριδίων καλύπτεται με τη σειρά του από ένα λεπτότατο ύφασμα για τη βέλτιστη προστασία του χρήστη και τέλος υπάρχει το εξωτερικό ύφασμα παραλλαγής που είναι και αυτό ειδικών προδιαγραφών σε ότι αφορά την αεροδιαπερατότητα, τη δυσφλεκτότητα, την υδροφοβία, την αντοχή και λοιπά χαρακτηριστικά. Ο σκοπός της ύπαρξης των μικροσφαιριδίων είναι διττός:

- Για την ύπαρξη μεγάλης ποσότητας ροφητικού υλικού ανά τετραγωνικό μέτρο υφάσματος στολής και
- με σκοπό το ροφητικό αυτό υλικό να μην μπορεί να απολέσει τις ιδιότητές του με το πλύσιμο και διάφορες άλλες χρήσεις.¹⁴

Γενικότερα, οι επιπτώσεις από την έκθεση σε χημικά είναι συνάρτηση και εξαρτώνται άμεσα από τη δόση που απορροφήθηκε από τον οργανισμό, της ευαισθησίας αυτού στη συγκεκριμένη ουσία και τις δραστηριότητες που εκτελούσε ο οργανισμός αυτός κατά τη διάρκεια της προσβολής του από τα χημικά. Πχ, εάν το άτομο που προσβάλλεται από χημικά, βρίσκεται στο πεδίο της μάχης και τρέχει για να λάβει μία βελτιωμένη θέση μάχης, τότε αυτό συνεπάγεται ότι λαμβάνει με ταχύτερο ρυθμό αναπνοή, άρα εισπνέει και μεγαλύτερη δόση χημικών ουσιών.

Τα μέσα με τα οποία λαμβάνει χώρα η εκτόξευση των χημικών ουσιών είναι τα εξής: πύραυλοι, βόμβες, βλήματα Πυροβολικού, νάρκες ξηράς, ψεκασμοί από αεροσκάφη, φλογοβόλα και χειροβομβίδες. Ουσιαστικό ρόλο στην

αποτελεσματικότητα και τη διασπορά των ουσιών διαδραματίζει το έδαφος, ο άνεμος, και οι καιρικές συνθήκες. Πχ, σε πεδινό έδαφος, η διασπορά είναι μεγαλύτερη. Επίσης, όταν η θερμοκρασία είναι υψηλή, αυτό συνεπάγεται με ταχύτερη εξάτμιση-πτητικότητα της χημικής ουσίας, άρα και ταχύτερη διασπορά. Όσον αφορά τον άνεμο, πρέπει να υπολογίζεται από το χειριστή του χημικού όπλου ενδελεχώς και οι πληροφορίες μάχης να είναι ορθές. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο (θα αναλυθεί στη συνέχεια) που εξαιτίας μίας απότομης αλλαγής κατεύθυνσης του ανέμου υπήρξαν φίλιες απώλειες και θύματα από ίδια χρήση χημικών όπλων.

Άμεσα μέτρα θεραπείας- Πρώτες βοήθειες: Για την προστασία των ματιών από βλάβες απαιτείται η άμεση πλύση με άφθονο και καθαρό νερό για τουλάχιστον 20 λεπτά. Όσον αφορά γενικότερα ένα σώμα ή ένα πρόσωπο που έχει εκτεθεί σε χημικά, σε αυτό πρέπει να χρησιμοποιηθεί άμεσα βαμβάκι ή κάποιο άλλο απορροφητικό υλικό για την απορρόφηση της χημικής ουσίας. Μόλις ο κίνδυνος μίας τυχούσας επανεκθέσεως παρέλθει, ξεκινά η διαδικασία απολύμανσης η οποία περιλαμβάνει πλύσιμο και ξέπλυμα με ζεστό, κατά προτίμηση, νερό και σαπούνι. Για τα ρούχα και τα υποδήματα που έχουν εκτεθεί ακολουθείται η ίδια ακριβώς διαδικασία, απλώνοντάς τα στο τέλος στον ήλιο. Νερό και τρόφιμα που μολύνονται δεν καταναλώνονται. Τέλος, τα οχήματα ξεπλένονται με πετρεωμένο νερό.¹⁵

3.2 Ιστορική ανάδρομη χρήσης χημικών όπλων

Η χρήση χημικών ουσιών με σκοπό την επικράτηση σε μία μάχη και γενικότερα για πολιτικο-στρατιωτικούς σκοπούς δεν αποτελεί τακτική που ξεκίνησε να χρησιμοποιείται τον 20^ο αιώνα. Παρόλο του άνευ προηγουμένου εύρους χρήσεως χημικών στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, το ιστορικό υπόβαθρο της χρήσης χημικών έχει τις ρίζες του χιλιάδες χρόνια πριν. Στην Οδύσεια, ο Όμηρος έγραψε ότι ο Οδυσσέας κατά την επιστροφή του στο «νόστιμον ήμαρ», όταν έμαθε για την ύπαρξη και το βίο των μνηστήρων στο παλάτι του, επισκέφθηκε τον Ίλο. Ο Ίλος ήταν απόγονος (εγγονός) του Ιάσονα και της Μήδειας και από τη γιαγιά του κρατούσε το μυστικό των δηλητηρίων. Ο Οδυσσέας όταν τελικά τον συνάντησε, του ζήτησε να του προσφέρει δηλητήριο για να «ποτίσει» με αυτό τα βέλη του. Αυτά τα βέλη θα αποτελούσαν το φονικό όπλο για τους μνηστήρες. Ο Ίλος, τελικά, φοβούμενος ότι θα διέπραττε ύβρη και θα επέρχονταν η τιμωρία των θεών στο πρόσωπό του (ὕβρις→ἄτη→νέμεσις→τίσις), αποφάσισε να μην προσφέρει στον Οδυσσέα το δηλητήριο.¹³ Ο Θουκυδίδης, κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, στην πολιορκία των Πλαταιών από τη Σπάρτη, έγραψε ότι έγινε χρήση θειούχων αερίων από τους Λακεδαιμονίους. Έναν αιώνα περίπου προγενέστερα, οι Αθηναίοι, είχαν προβεί στη ρίψη καλαθιών με ουσίες από δηλητηριώδη φυτά (ελλέβοροι) στον ποταμό που διέσχιζε την Κίρα, μία μικρή

πόλη-κράτος κοντά στους Δελφούς. Το μολυσμένο νερό προκάλεσε στον ντόπιο πληθυσμό έντονη διάρροια, θέτοντας εκτός μάχης ένα μεγάλο αριθμό αμυνομένων. Αρκετά μεταγενέστερα, κατά τη μακροχρόνια ηγεμονία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, το υγρό πυρ αποτελούσε σημαντικό όπλο χημικής συστάσεως με το οποίο οι Βυζαντινοί κατέστρεφαν τους εχθρικούς στόλους.

Πολυάριθμες αναφορές υπάρχουν για χρήση χημικών ουσιών κατά τη διάρκεια του αμερικανικού εμφυλίου (1861-5) κάτι που οδήγησε την παγκόσμια κοινότητα να θίξει το εν λόγω θέμα στα Συμβούλια Ειρήνης που έλαβαν χώρα το 1868 και το 1874.¹² Επίσης, το θέμα των χημικών για πολιτικο-στρατιωτική χρήση έλαβε χώρα και στη Σύμβαση της Χάγης το 1899.

Τα πρώτα αέρια μουστάρδας παρασκευάστηκαν το 1822, αλλά η ζημιογόνος τους δράση δεν είχε ανακαλυφθεί μέχρι το 1860.¹⁵ Η πρώτη τους χρήση έγινε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο προκαλώντας βλάβες στους πνεύμονες και στους οφθαλμούς εκατοντάδων χιλιάδων στρατιωτών. Πολλοί εξ αυτών υπέφεραν από τα συμπτώματα των αερίων μουστάρδας ακόμα και τριάντα (30) έως σαράντα (40) έτη μετά. Μεταγενέστερη χρήση των αερίων μουστάρδας, και μάλιστα ευρεία, έγινε στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ (1980-88), κάτι που θα αναλυθεί στα επόμενα κεφάλαια.¹⁵

Στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Γερμανία (κατ)είχε τη μερίδα του λέοντος στην παραγωγή χημικών όπλων. Από τους 150.000 τόνους που παρήχθησαν, οι 68.100 (45%) ήταν σε γερμανικό έδαφος. Εξ αυτών, οι 32.317 τόνοι είχαν παραχθεί από τη φαρμακοβιομηχανία της Bayer. Η Γαλλία παρήγαγε 36.955 τόνους και η Μ. Βρετανία 25.735. Στη Γερμανία υπήρχαν εγκαταστάσεις παραγωγής χημικών ουσιών-ενώσεων για στρατιωτική χρήση στην πόλη Adlershof, κοντά στο Βερολίνο και στο Brelsh στη βόρεια Γερμανία. Η Μ. Βρετανία και η Γαλλία ξεκίνησαν την παραγωγή χημικών για στρατιωτική χρήση μετά το 1918, απασχολώντας 1.100 άτομα. Οι Η.Π.Α ακολούθησαν μία διαφορετική οργάνωση, όταν είχαν εισέλθει κι αυτές πλέον στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο το 1918. Έχτισαν μία σειρά εργοστασίων παραγωγής χημικών αμιγώς για στρατιωτική χρήση στην πολιτεία της Maryland, απασχολώντας πάνω από 7.000 προσωπικό και παράγοντας φωσγένιο, χλωροπικρίνη και αέρια μουστάρδας.

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1939-45) η ικανότητα παραγωγής χημικών της Γερμανίας έφτασε τους 515 τόνους ανά μήνα. Στο γερμανικό στρατό υπήρχε ήδη η ειδικότητα του nebeltrappe, του στρατιώτη που ήταν χειριστής χημικών όπλων. Η Γερμανία εκτός από το tabun και το sarin, είχε δημιουργήσει δύο νέους τύπους αερίων μουστάρδας: το sommer-lost και το winter-lost τα οποία δρούσαν με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα σε υψηλές και χαμηλές, αντίστοιχα, θερμοκρασίες. Στο οπλοστάσιό τους διέθεταν V1 και V2 πυραύλους εξοπλισμένους με χημικές, πολεμικές κεφαλές.¹²

Οι συμμαχικές δυνάμεις, μέσω του Ουίνστον Τσώρτσιλ, σε λόγο που απηύθυνε προς τη Γερμανία και του Φρανκλίνου Ρούσβελτ, απευθυνόμενου στην Ιαπωνία λειτούργησαν με αποτρεπτικό τρόπο, προειδοποιώντας τις

δυνάμεις του Άξονα, ότι εάν προβούν στη χρήση χημικών, έστω κι αν αυτή είναι περιορισμένη, τότε ο χημικός πόλεμος θα γενικευθεί, όποιες κι αν είναι οι συνέπειες. Τελικά, το σχέδιο αποτροπής των συμμαχών πέτυχε, αφού οι δυνάμεις του Άξονα δεν προχώρησαν στη χρήση χημικών όπλων που μάλιστα (κυρίως η Γερμανία) κατείχαν σε αφθονία. Εξαίρεση αποτέλεσε η επίθεση της Ιταλίας στην Αιθιοπία (πρώην Αβησσυνία) το 1939(πριν την προειδοποίηση των συμμαχικών δυνάμεων), κατά την οποία έγινε χρήση χημικών ουσιών.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, κατά μήκος των Βραχώδων Όρων, από το 1951 έως και το 1957, οι Η.Π.Α προχώρησαν σε μαζική παραγωγή sarin και βλημάτων Πυροβολικού που θα έφεραν χημικά. Η Μ. Βρετανία, το 1954, μετά από επίμονες έρευνες, εξέλιξε τα αέρια νεύρων-νευροτοξικούς παράγοντες τόσο στην ευκολία παραγωγής τους όσο και στο χειρισμό και την αποτελεσματικότητά τους, γνώση την οποία μοιράστηκε με τις Η.Π.Α. Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '60, οι Η.Π.Α προχώρησαν στην παραγωγή βλημάτων για όλμους, πυραύλων εδάφους-εδάφους, βλημάτων Πυροβολικού και πυραύλων αέρος-εδάφους τα οποία είχαν στην κεφαλή αέρια μουστάρδας και νευροτοξικούς παράγοντες-αέρια νεύρων.¹²

Στην αντίπερα όχθη του Ειρηνικού, η Ε.Σ.Σ.Δ προχώρησε κι αυτή στη μαζική παραγωγή χημικών από τις αρχές του Ψυχρού Πολέμου. Μάλιστα, τα εισήγαγε άμεσα και τα προσαρμοσε σε τακτικό επίπεδο στον Κόκκινο Στρατό και ειδικότερα σε Μονάδες Τεθωρακισμένων και κλιμάκια Αναγνωρίσεως. Περίπου 80.000-100.000 στρατιώτες ήταν άρτια εκπαιδευμένοι και εξοπλισμένοι πλήρως για έναν ενδεχόμενο χημικό πόλεμο.

Στο χρονικό διάστημα ανάμεσα στο πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1945) και την έναρξη του ιρανο-ιρακινού πολέμου (1980) δεν έγινε κάποια ευρεία χρήση χημικών. Όμως, τη δεκαετία του '60, η Αίγυπτος χρησιμοποίησε χημικά όπλα στον πόλεμο εναντίον της Υεμένης. Επιπρόσθετα, οι Η.Π.Α στον πόλεμο του Βιετνάμ προβήκανε στη ρίψη μεγάλης ποσότητας δακρυγόνων και αποφυλλωτικών χημικών ουσιών, των επονομαζόμενων και ως «κίτρινη βροχή». Σε περιορισμένη χρήση χημικών προχώρησε και η Ε.Σ.Σ.Δ κατά την εισβολή της στο Αφγανιστάν το 1979. Παρόλη την εμφάνιση των χημικών όπλων στις προηγούμενες περιπτώσεις, η Διεθνής Κοινωνία, έως τις αρχές της δεκαετίας του '80, παρουσίαζε μία παθητική στάση στη χρήση χημικών όπλων, μη λαμβάνοντας περαιτέρω προληπτικά μέτρα από τα ήδη ισχύοντα και χωρίς να επιβάλλει κυρώσεις στα κράτη που προέβησαν στη χρήση αυτών.¹²

3.3 Χρήση χημικών όπλων στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο

Από τον Ιούλιο του 1968, όταν ο Χουσεΐν ανέλαβε την ηγεσία του Ιράκ, η πρώτη του προτεραιότητα ήταν η εξέλιξη και ισχυροποίηση του ιρακινού στρατού. Από τη δεκαετία του '60, το Ιράκ έστειλε συστηματικά Αξιωματικούς

του Στρατού Ξηράς στην Ε.Σ.Σ.Δ με σκοπό να λάβουν γνώση περί θεμάτων βιολογικού και χημικού πολέμου. Επιστρέφοντας οι Αξιωματικοί από την Ε.Σ.Σ.Δ στο Ιράκ, συγκροτούσαν τάγματα που ασχολούνταν αμιγώς με την εκπαίδευση και τις ασκήσεις γύρω από το βιοχημικό πόλεμο. Λαμβάνοντας επιπλέον γνώσεις από την Αίγυπτο η οποία από το 1963 μέχρι το 1967 στον πόλεμο εναντίον της Υεμένης χρησιμοποιούσε χημικά όπλα, το Ιράκ ξεκίνησε να παράγει χημικούς παράγοντες για στρατιωτικό σκοπό από τα τέλη της δεκαετίας του '60. Έτσι, από τις αρχές της δεκαετίας του '70, κάθε Ταξιαρχία είχε, πλέον, ένα τάγμα για χημικό πόλεμο στην οργανική της σύνθεση.¹²

Την ίδια δεκαετία, το Ιράκ είχε διμερείς διαπραγματεύσεις με αρκετά κράτη της Δύσης με σκοπό να δημιουργήσει τις εγκαταστάσεις εκείνες που θα του επέτρεπαν να παράγει τουλάχιστον 1.000 τόνους οργανικό φώσφορο ετησίως. Παρόλο που η πλειοψηφία των κρατών της Δύσης αρνήθηκε από την αρχή των διαπραγματεύσεων να παράσχει την τεχνογνωσία που επιζητούσε το Ιράκ, εντούτοις η Δ. Γερμανία δέχθηκε την πρόταση του Ιράκ. Έτσι, ανεγέρθησαν δύο εργοστάσια παραγωγής χημικών παραγόντων, ένα πενήντα χιλιόμετρα νοτιοδυτικά της πόλης Samarra και ένα δεύτερο ογδόντα χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Βαγδάτης. Η γραμμή παραγωγής χημικών παραγόντων ξεκίνησε στα τέλη του 1981. Το 1983 παρήχθησαν 150 τόνοι αερίων μουστάρδας και 60 τόνοι tabun. Το 1984 ξεκίνησε επίσης η παραγωγή sarin. Η εταιρία Waber Engineering Trading (WET) με έδρα το Αμβούργο πούλησε στο Ιράκ μηχανήματα, εξοπλισμό και τόνους χημικών αξίας 11.000.000 δολαρίων. Οι συναλλαγές του Ιράκ με τη συγκεκριμένη δυτικογερμανική εταιρεία συνεχίστηκαν μέχρι και το 1987.¹² Έως τα μέσα Ιουλίου 1982, δύο έτη μετά την έναρξη του πολέμου, δεν υπήρξε χρήση χημικών. Όμως στα τέλη του Ιουλίου του ίδιου έτους, το Ιράν έπαψε πλέον να βρίσκεται στη θέση του αμυνομένου, ξεκινώντας τις, κατά κύματα, επιθέσεις του. Στη μάχη της Basra, υπάρχουν μαρτυρίες για περιορισμένη χρήση χημικών μέσω των βλημάτων του ιρακινού Πυροβολικού. Το Ιράκ στη συγκεκριμένη μάχη χρησιμοποίησε δακρυγόνα-ασφυξιογόνα, ουσίες που χρησιμοποιούσε για τη διάλυση του πλήθους στις διαδηλώσεις. Από τα μέσα μέχρι τα τέλη του 1983, χημικά ρίπτονταν μέσω βομβών από τα ιρακινά αεροσκάφη κατά μήκος των συνόρων Ιράν-Ιράκ(650 μίλια). Όταν το Φεβρουάριο του 1984, το Ιράν ανακαταλαμβάνει τις νήσους Majnoon, το Ιράκ κατά την αντεπίθεσή του προέβη στη χρήση τόσο αερίων μουστάρδας όσο και tabun. Το Ιράν, απευθυνόμενο στα Ηνωμένα Έθνη, επικαλέστηκε ότι εξαιτίας των χημικών από το Ιράκ υπέστη πλήγμα που έφτανε τους 1.700 νεκρούς και τραυματίες.¹²

Οι εγκαταστάσεις για την ευρεία παραγωγή χημικών ουσιών-ενώσεων για στρατιωτική χρήση ξεκίνησαν να κατασκευάζονται στο Ιράκ από το 1983 έως το 1990. Ήταν τοποθετημένες στις πόλεις της Mathanna και αυτή της Falluja. Μέχρι το 1986, το κράτος του Ιράκ εισήγαγε υλικά-μέσα για τη διενέργεια χημικού πολέμου. Μετά το 1986 έγινε αυτόνομο. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, το Ιράκ παρήγαγε αυτόνομα 3.859 τόνους χημικών ουσιών-ενώσεων

για στρατιωτική χρήση όπως είναι τα αέρια μουστάρδας, το tabun, το sarin και προς τα τέλη του πολέμου(1988), το VX. Μάλιστα, από το 1987, τα περισσότερα βλήματα όλμων και Πυροβολικού ήταν οπλισμένα με χημικά όπως και ένας μεγάλος αριθμός πυραύλων εδάφους-εδάφους και αέρος-εδάφους. Το Ιράκ, μετά το πέρας του πολέμου, παραδέχθηκε ότι κατανάλωσε στα πεδία των μαχών το 80% του χημικού του εξοπλισμού από το 1982 μέχρι και το 1988.¹⁶

Ο Tariq Aziz, Υπουργός Εξωτερικών του Ιράκ και στενός συνεργάτης του Σαντάμ Χουσεΐν, σε δηλώσεις του το 1983, όταν ακόμα η χρήση των χημικών ήταν περιορισμένη σε συχνότητα και ποσότητα, ανέφερε ότι τα αποτελέσματα της χρήσης των χημικών όπλων είναι παρόμοια με αυτά των αντίστοιχων συμβατικών, όπως είναι τα κοινά τυφέκια και οι νάρκες. Η συγκεκριμένη δήλωση πρώτη φορά είχε ειπωθεί τόσο από τη Γερμανία όσο και από τη Μ. Βρετανία στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.¹⁷ Από τα μέσα Φεβρουαρίου μέχρι τις 30 Μαρτίου του 1984, το Ιράν εισχώρησε στο βόρειο τμήμα του Ιράκ καταλαμβάνοντας αρκετά ζωτικά εδάφη και σε δευτερεύουσα προσπάθεια επιχείρησε να καταλάβει εδάφη στα ανατολικά του Ιράκ και στα νοτιο-ανατολικά με αντικειμενικό σκοπό να αποκόψει την οδική αρτηρία μεταξύ Βαγδάτης και Basra. Εκεί, επιβεβαιωμένα και από τα Ηνωμένα Έθνη, το Ιράκ προέβη σε εκτενή χρήση χημικών με σκοπό να αναχαιτίσει τα κύματα επιθέσεων του Ιράν, κάτι που εν τέλει το κατάφερε.⁶

Στα μέσα Μαΐου του 1986, το Ιράκ κατέλαβε την ιρανική πόλη Mehran χρησιμοποιώντας κατά κόρον και σε μεγάλες ποσότητες χημικά όπλα. Οι Ιρακινοί ήθελαν πάση θυσία την κατάληψη της συγκεκριμένης πόλης για να την προσφέρουν αργότερα ως αντάλλαγμα στο Ιράν για την πόλη Faο. Από τις αρχές του 1987, το Ιράκ μετά την πάροδο πέντε έως έξι ετών, που βρισκόταν, επί τω πλείστον, σε θέση αμυνομένου, πέρασε πλέον στην αντεπίθεση. Τη θέση αυτή της ισχύος του την προσέφερε η εκτενής χρήση χημικών σχεδόν σε κάθε μάχη, κυρίως από το '86 και έπειτα. Το Ιράκ, πλέον, χρησιμοποιούσε τα χημικά όπως όλα τα υπόλοιπα συμβατικά όπλα.¹⁸

Το Ιράκ ήταν αδύνατο να υπερασπιστεί τόσα χιλιόμετρα συνόρων από ένα κράτος που υπεραριθμούσε σε πληθυσμό και σε προσωπικό που υπηρετούσε στις Ένοπλες Δυνάμεις. Έτσι, συνέχισε με περισσότερη ένταση και συχνότητα τη χρήση χημικών στις μάχες που ακολούθησαν με σκοπό τη διατήρηση και τον έλεγχο των ζωτικών του εδαφών. Το Μάρτιο του 1985, μετά από μία συντριπτική τους ήττα, οι Ιρανοί θεώρησαν ως κύριες αιτίες την αρωγή που παρείχαν οι αμερικάνικοι δορυφόροι προς το Ιράκ και την εκτενή χρήση χημικών από τον ιρακινό στρατό και την αεροπορία.¹² Το 1987 στην υπεράσπιση της Basra, το Ιράκ προέβη σε βομβαρδισμό των εχθρικών στρατευμάτων από αεροπλάνα που ίππονταν σε μεγάλο ύψος και πραγματοποιούσαν ρίψη βομβών με μηχανισμό χρονοκαθυστέρησης για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Επίσης, χρησιμοποιούσαν κατά κόρον νευροτοξικούς παράγοντες για την αναχαιτίση της εμπροσθοφυλακής του ιρακικού τακτικού στρατού. Μέχρι τις αρχές του 1988, όπου το Ιράκ έλαβε

ξανά μετά από περισσότερα από έξι έτη την πρωτοβουλία των κινήσεων στον πόλεμο, περνώντας στην αντεπίθεση, οι ιρακινές Ένοπλες Δυνάμεις έδειξαν ότι η χρήση χημικών όπλων αποτελούσε, πλέον, αναπόσπαστο κομμάτι στα όποια τακτικά τους σχέδια.¹²

Ένας κύριος λόγος χρήσης των χημικών δεν ήταν άλλος από την κάμψη του πολύ υψηλού ηθικού των Ιρανών πολεμιστών που πήγαζε από την πίστη τους στο θεοκρατικό καθεστώς. Μπορεί οι απώλειες των Ιρανών εξαιτίας των χημικών να μην υπερέβαιναν το 2% των συνολικών απωλειών, εντούτοις, όσον αφορά στον ψυχολογικό παράγοντα, η χρήση χημικών από το Ιράκ δρούσε με τεράστια αποτελεσματικότητα. Επιπρόσθετα, μέσω της χρήσης των χημικών, οι Ιρακινοί λάμβαναν πιο εύκολα και αμεσότερα το «πάνω χέρι» στις μάχες, αφού αναχαίριζαν με αποτελεσματικό τρόπο τις, κατά κύματα, επιθέσεις του Ιράν. Στην πραγματικότητα, χάρη στη συνεχή χρήση χημικών, (παρ)έμειναν υπό την κατοχή του Ιράκ δεκάδες ζωτικά εδάφη (υψηλής στρατηγικής αξίας) ενώ ταυτόχρονα προσβλήθηκαν με αυτά πολλοί στρατηγικοί στόχοι που είχε υποδείξει ο Σαντάμ Χουσεΐν εντός του Ιράν. Μετά το πέρας του πολέμου, ιρακινή μονάδα έρευνας επιβεβαίωσε ότι συνολικά, κατά τη διάρκεια των οκτώ εμπόλεμων ετών, καταναλώθηκαν 1.800 τόνοι αερίων μουστάρδας, 140 τόνοι tabun, 600 τόνοι sarin σε 19.500 βόμβες και βλήματα αέρος-εδάφους, 54.000 βλήματα Πυροβολικού και 27.000 πυραύλους εδάφους-εδάφους (μικρού βεληνεκούς). Οι νεκροί Ιρανοί στρατιώτες που βρήκαν ακαριαία ή εντός ενός 24ώρου το θάνατο εξαιτίας της χρήσης χημικών ανερχόταν πάνω από 30.000.¹² Τα χημικά όπλα χαρακτηρίστηκαν ως η «ατομική βόμβα» των πτωχών. Ενώ από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι το 1980, τα χημικά όπλα αποτελούσαν διεθνώς ένα θέμα taboo, από τις αρχές της δεκαετίας του '80 έως το 1988, η χρήση τους κατά τον ιρανο-ιρακινό πόλεμο υλοποιούνταν με μεγάλη συχνότητα και σε τεράστιες ποσότητες. Το Ιράν, ενώ υπήρχαν φόβοι τόσο, κυρίως, εντός του Ιράκ, όσο και στη Διεθνή Κοινωνία, ότι θα προχωρούσε στην παραγωγή, τη χρήση και την αποθήκευση χημικών, εντούτοις υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν ότι το Ιράν, δεν προχώρησε ποτέ στη χρήση χημικών όπλων καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου. Οι ισχυρισμοί που υπήρχαν για χρήση χημικών ουσιών από το Ιράν μέσω βλημάτων Πυροβολικού από το 1985 και έπειτα, δεν ευσταθούν.¹³ Το Ιράκ, καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου, είχε προχωρήσει πάντοτε μονομερώς στη χρήση χημικών. Ακόμη και μαρτυρίες ανωτάτων αξιωματικών που συμμετείχαν στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο υπάρχουν στις οποίες οι ίδιοι ανέφεραν (μετά το πέρας του πολέμου) ότι ουδέποτε το Ιράν έκανε χρήση χημικών όπλων. Βάσιμες πηγές, όμως, ανέφεραν ότι το Ιράν ξεκίνησε το πρόγραμμά του για την παραγωγή και χρήση χημικών (αερίων μουστάρδας και νευροτοξικών παραγόντων) αμέσως μετά το πέρας του πολέμου, κάτι που το Ιράκ το είχε υλοποιήσει από τη δεκαετία του '70 με αποτέλεσμα τη διετία 1980-82 να έχει ξεκινήσει τη μαζική παραγωγή χημικών για στρατιωτική χρήση.¹³ Ως προς τη χρήση των χημικών, το Ιράκ, εκτός από το κίνητρο της υπεράσπισης του

εθνικού του εδάφους τόσο από το Ιράν όσο και από τους Κούρδους (πολίτες του Ιράκ), στα Ηνωμένα Έθνη αντιπαρέβαλαν, όποτε κατέστη η ανάγκη, και το γεγονός ότι το Ισραήλ κατά το Δ' αραβο-ισραηλινό πόλεμο (Yom Kippur) ήταν πλήρως εξοπλισμένο με χημικά όπλα. Στην πραγματικότητα, το Ιράκ από το 1980 έως τα μέσα του 1982 δεν προχώρησε σε καμία χρήση χημικών. Από τον Ιούλιο του 1982 έως το πρώτο μισό του 1985, έκανε χρήση των χημικών με φειδώ, δηλαδή σε περιορισμένο αριθμό μαχών(κρίσιμες) και κατόπιν μόνο διαταγής είτε από τον ίδιο το Χουσεϊν, αρχικά, είτε από τους άμεσα υφισταμένους του στη συνέχεια (Υπουργός Εθνικής Άμυνας, Αρχηγός Στρατού Ξηράς ή Πολεμικής Αεροπορίας).¹³ Από το δεύτερο μισό του 1985 μέχρι το τέλος του πολέμου, η χρήση των χημικών γινόταν κατά κόρον και σχεδόν σε όλες τις μάχες. Τα χημικά όπλα διαδραμάτιζαν κομβικό ρόλο στα τακτικά σχέδια του Στρατού Ξηράς και της Πολεμικής Αεροπορίας του Ιράκ. Η παραπάνω κλιμάκωση στη χρήση των χημικών μπορεί να εξηγηθεί, όπως παρακάτω: το Ιράκ μέχρι τις αρχές του 1982 βρισκόταν σε θέση ισχύος έναντι του Ιράν που διαρκώς αμυνόταν εντός των συνόρων του. Έπειτα, όταν οι ρόλοι ανεστράφησαν, με το Ιράν να ξεκινάει κύματα (αντ)επιθέσεων και να εισβάλλει, μάλιστα, εντός του Ιράκ καταλαμβάνοντας εδάφη στρατηγικής και ζωτικής σημασίας, δημιουργώντας ταυτόχρονα χιλιάδες απώλειες στο Ιράκ, το Ιράκ αποφάσισε να προχωρήσει στη χρήση των χημικών επιδιώκοντας, με κάθε μέσο, την απομάκρυνση της απειλής. Για μία τριετία(1982-85) έγινε με μεμονωμένη χρήση και την τριετία (1985-88) η χρήση ήταν μαζική. Το ιρακινό κρατικό ραδιόφωνο στη Βαγδάτη έκανε συχνά λόγο ότι όποιος προβεί σε επίθεση εναντίον του Ιράκ, θα συναντήσει ένα μυστικό όπλο μαζικής καταστροφής που θα λειτουργήσει εναντίον του, όπως λειτουργούν τα εντομοκτόνα εναντίων των εντόμων. Το Σεπτέμβριο του 1983, οι στρατηγοί του Ιράκ έκαναν αναφορά για ένα νέο όπλο που θα τίθονταν σε χρήση. Ο ιρακινός στρατός είχε ήδη προβεί στη χρήση δακρυγόνων πριν από μερικούς μήνες.¹³ Για περισσότερα από δεκατέσσερα έτη μετά το πέρας του πολέμου, ένας μεγάλος αριθμός από τα θύματα που εκτέθηκαν σε αέρια μουστάρδας, συνέχιζαν να χρήζουν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε ιατρικά κέντρα του Ιράν. Μάλιστα, κάθε χρόνο, κάποια από αυτά τα θύματα του χημικού πολέμου, έχαναν τη ζωή τους εξαιτίας επιπλοκών που οφείλονταν στα αέρια μουστάρδας. Το Ιράκ, αρχικά τη δεκαετία του '70, ξεκίνησε το πρόγραμμα παραγωγής χημικών όπλων για να καλύψει το διαφορά ισχύος που δημιουργήθηκε με το Ισραήλ, λόγω της κατοχής από αυτό, όπλων μαζικής καταστροφής. Εν συνεχεία(δεκαετία '80) η προσπάθεια αυτή έγινε επιτακτική και εντονότερη λόγω του ξεσπάσματος του ιρανο-ιρακινού πολέμου. Θεωρούνταν ίσως το πιο αποτελεσματικό «κώλυμα» εναντίον των, κατά κύματα, επιθέσεων του Ιράν κυρίως μετά το 1982. Αρχικά και έως το 1983 υπήρξε χρήση μόνο δακρυγόνων. Έπειτα και μέχρι και το 1984, τα δακρυγόνα αντικαταστάθηκαν από τα αέρια μουστάρδας. Τέλος, από το 1985 μέχρι και το τέλος του οκταετούς πολέμου γινόταν χρήση τόσο αερίων μουστάρδας όσο και νευροτοξικών παραγόντων (tabun, sarin).¹³ Με τη χρήση των παραπάνω

χημικών παραγόντων, όχι μόνο αναχαίτιζαν τις ιρανικές επιθέσεις, αλλά (εξ)ανάγκαζαν τα στρατεύματα του Ιράν να οπισθοχωρήσουν, πολλές φορές τρέποντάς τα σε άτακτη φυγή. Έτσι, αυτό είχε ως αποτέλεσμα το Ιράκ να ανακαταλαμβάνει τα χαμένα του εδάφη, προελαύνοντας, χωρίς να του αντιπαχθεί ισχυρή δύναμη. Επιπρόσθετα, στρατηγικό στόχο αποτελούσε και ο εμποτισμός των εμπρόσθιων γραμμών των Ιρανών και των συνόρων με σκοπό την απαγόρευση στο Ιράν να προχωρήσει σε νέες επιθέσεις. Μελετώντας, με την πάροδο του χρόνου, την ψυχολογική επίδραση που είχαν τα χημικά στο Ιράν και την αποτελεσματικότητά τους, τα χημικά όπλα των Ιρακινών χρησιμοποιήθηκαν και εναντίον όχι μόνο των Κούρδων ανταρτών, αλλά και των Κούρδων αμάχων(γυναικόπαιδα, κ.ά) το 1987 (σε μικρή κλίμακα) και το 1988 (σε μεγάλη κλίμακα). Ο Tariq Aziz παραδέχθηκε τη χρήση χημικών , ισχυριζόμενος όμως, ότι το Ιράν ήταν αυτό που το Μάρτιο του 1988 προέβη στη χρήση χημικών (κάτι το οποίο κρίθηκε ως ασταθές και χωρίς αποδεικτικά στοιχεία). Ο ίδιος σε κατηγορίες της Διεθνούς Κοινωνίας που απαγγέλλθηκαν στο κράτος του Ιράκ το 1984, απάντησε ως εξής: «Όταν ένα σμήνος κουνουπιών εισέρχεται εντός της οικείας σου, μόνο με εντομοκτόνο μπορείς να το αντιμετωπίσεις». ⁷Μετά το 1984, όταν σταδιακά η ύπαρξη χημικών στις μάχες άρχισε να γίνεται όλο και πιο συχνό φαινόμενο, το Ιράν εφοδίασε τους στρατιώτες του (το 40% αρχικά) με στολές και μάσκες ΡΒΧΠ (Ραδιο-Βιο-Χημικού Πολέμου) παρόλο που επικρατούσαν υψηλές θερμοκρασίες και που μόλις το 10% από τους 50.000 στρατιώτες που είχαν έως τότε μολυνθεί είχε βρει το θάνατο. Έως το 1985, επίσημες έρευνες του Ιράν ανέφεραν ότι τα ιρανικά στρατεύματα είχαν δεχθεί το διάστημα (Ιούλιος 1982-Ιούλιος 1983) είκοσι εννέα(29) επιθέσεις με χημικά. ⁷ Η πρώτη χρήση νευροτοξικών αερίων έλαβε χώρα το Φεβρουάριο του 1984 όταν το Ιράν είχε ως αντικειμενικό σκοπό την κατάληψη των πόλεων al Amarakel και al Qurna. ⁷ Οι δυνάμεις του Ιράν είχαν προετοιμαστεί για αντεπίθεση των αντίστοιχων ιρακινών με αέρια μουστάρδας, έχοντας στήσει νοσοκομιακές εγκαταστάσεις λίγα χιλιόμετρα μακριά από το πεδίο της μάχης. Κατά την αντεπίθεση των Ιρακινών, οι Ιρανοί παρατήρησαν ότι υπήρξαν αρκετά θύματα με συμπτώματα πρωτόγνωρα που διέφεραν από εκείνα που προξενούσαν τα αέρια μουστάρδας. Τις πρώτες δύο ημέρες της μάχης υπήρχαν 1.100 θύματα που εκτέθηκαν σε χημικά. Τα 150 από αυτά έφεραν βαριά συμπτώματα. Τελικά, μετά το πέρας λίγων 24ώρων, οι νεκροί έφτασαν τους 533. Αργότερα, και μέσω της διερεύνησης των Ηνωμένων Εθνών, αποδείχθηκε ότι επρόκειτο για χρήση tabun. Πλέον, το Ιράκ ήταν αυτό το κράτος σε χημικά όπλα. Μόλις τα ιρανικά στρατεύματα προωθούνταν σε ανοιχτό πεδίο, η χρήση χημικών ήταν βέβαιη. Από το Μάρτιο του 1985, το Ιράν στις μάχες έστελνε ένα μεγάλο αριθμό ιατρών οι οποίοι ήταν πλήρως εξοπλισμένοι με ΡΒΧΠ μάσκες και στολές. Ακολούθησε η μάχη της Badr όπου οι νεκροί λόγω πάλι της χρήσεως tabun έφτασαν τους τριάντα δύο(32).

Το Ιράκ είχε, πλέον, αποκτήσει εμπειρία στη χρήση χημικών όπλων. Για περισσότερες εχθρικές απώλειες είχαν ρυθμίσει τα βλήματα (όλμων και

Πυροβολικού) από κρουσηφλεγιά σε εγκαίροφλεγιά (ρύθμιση ύψους έκρηξης βλήματος). Η χρήση αερίων μουστάρδας παρέμεινε σημαντική, παρά την εμφάνιση του tabun, διότι μέσω αυτών οι Ιρακινοί είχαν τη δυνατότητα εκκένωσης περιοχών για αρκετές ημέρες, εμποδίζοντας τις όποιες επιθετικές βλέψεις και ενέργειες του ιρανικού στρατού.

Το Φεβρουάριο του 1986, στη μάχη της πόλης Faw, υπήρξαν εντός ενός 24ώρου 4.000 θύματα εξαιτίας τόσο των αερίων μουστάρδας όσο και των νευροτοξικών παραγόντων (tabun).⁷ Συχνό ήταν το φαινόμενο, θύματα των χημικών όπλων να πέφτουν οι ίδιοι οι Ιρακινοί στρατιώτες. Αυτό συνέβαινε είτε λόγω του ανέμου (αλλαγή κατεύθυνσης, κακός υπολογισμός και ριπές ανέμου) είτε ατομικών λαθών των χειριστών των συγκεκριμένων όπλων. Μάλιστα υπήρχε και η περίπτωση, όταν τα χημικά ρίπτονταν από αεροσκάφη, οι δύο αντίπαλες πλευρές να βρίσκονται σε απόσταση ολίγων μέτρων με συνέπεια να υπάρχουν για το Ιράκ αρκετές φίλιες απώλειες.⁷ Ο Σαντάμ Χουσεΐν, μετά το 1982 δεν ήταν ικανοποιημένος από την έκβαση του πολέμου ούτε από συγκεκριμένους ανώτατους αξιωματικούς. Επιπρόσθετα, αρκετοί αξιωματικοί είχαν πέσει ήδη νεκροί στις μάχες που προηγήθηκαν και η αναπλήρωσή τους αποτελούσε δύσκολο έργο για τον ιρακινό στρατό. Ο ιρανικός στρατός, ταυτόχρονα, πλεονεκτούσε αριθμητικά και με την αφοσίωση και πίστη που επιδείκνυε στο θεοκρατικό κράτος είχε όλα τα εχέγγυα να αντέξει σε ένα μακροχρόνιο πόλεμο φθοράς. Στα τέλη του 1981, ο Χουσεΐν σε συμβούλιο που είχε συγκαλέσει και στο οποίο συμμετείχαν οι αρχηγοί του στρατού ξηράς και της πολεμικής αεροπορίας, διέταξε τη χρήση χημικών σε μάχες (μόνο κατόπιν προσωπικής του εγκρίσεως).¹⁹ Ο ηγέτης του Ιράκ προσπαθούσε να βρει και έτερους τρόπους που θα (εξ)ανάγκαζαν τον Αγιαδολάχ Χομείνι και το Ιράν να συνθηκολογήσουν, όμως κανένας από αυτούς που τελικά κατόρθωσε να βρει δεν αποδείχθηκε καλύτερος από τη χρήση των χημικών όπλων. Με τη χρήση των χημικών, κατόρθωσε να εξισορροπήσει το αριθμητικό μειονέκτημα που είχε το Ιράκ σε έμπυχο δυναμικό, προκαλώντας ταυτόχρονα κάμψη στο υψηλό φρόνημα και ηθικό ενός στρατού φανατισμένου που πολεμούσε για τα ιδανικά του. Έτσι, τον Ιούλιο του 1982, στις πόλεις Basra, Ρεντζίν και Khanaqin που αποτελούσαν εδάφη ζωτικής σημασίας, έγινε η πρώτη ρίψη χημικών (δακρυγόνων).¹⁹ Φοβούμενος ότι το Ιράν θα αντιδράσει ανάλογα, ο Σαντάμ Χουσεΐν διέταξε παύση της χρήσης χημικών μέχρι νεότερας και αποθήκευση αυτών σε μεγάλες ποσότητες για μία ενδεχόμενη, μεταγενέστερη και ευρεία χρήση τους. Μέσω του ραδιοφώνου και των ιρακινών μυστικών υπηρεσιών διαδίδονταν έπειτα ότι εάν ο ιρανικός στρατός υπακούσει τις εντολές του Χομείνι και επιτεθεί κατά του Ιράκ, θα αντιμετωπίσει ένα όπλο το οποίο καταστρέφει όποιον ζωντανό οργανισμό κινείται και όμοιό του δεν έχουν δει στο παρελθόν.

Το 1984, το Γ' και το Δ' Σώμα Στρατού του Ιράκ δεν είχαν οργανώσει με τον πλέον ορθό τρόπο την άμυνά τους κάτι το οποίο όμως αντισταθμίστηκε με την άμεση και εκτεταμένη χρήση αερίων μουστάρδας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη διακοπή της προέλασης-επίθεσης των πολυάριθμων ιρακινών

στρατευμάτων η οποία εξελίσσονταν ταχέως. Περίπου 2.500 Ιρανοί στρατιώτες τέθηκαν αμέσως εκτός μάχης. Ο Χουσεΐν από αυτή τη μάχη και έπειτα έδωσε το «πράσινο φως» σε ανώτατους αξιωματικούς και σε όσους γενικότερα ηγούνταν μιας μάχης να προβαίνουν στη χρήση χημικών όπλων, εφόσον είναι μεγάλη η απειλή που αντιμετωπίζουν (υπεράριθμα κύματα επιθέσεων, κλπ).¹⁹

Το 1985, ήρθε στη δημοσιότητα άκρως απόρρητος φάκελος στον οποίο υπήρχαν εκατοντάδες ονόματα από Ιρακινούς που λιποτάκτησαν, αρνούμενοι να χρησιμοποιήσουν χημικά όπλα. Την άνοιξη του ίδιου έτους, το 80% των Ιρανών στρατιωτών είχαν εξοπλιστεί με στολή και μάσκα PBX πολέμου (το 1984 ήταν εξοπλισμένο το 40%). Στη μάχη όμως για την κατάληψη της πόλης Pasdaran, μόλις το 40% εξ αυτών χρησιμοποίησαν το συγκεκριμένο εξοπλισμό με συνέπεια οι απώλειες να μην μειωθούν σημαντικά, συγκριτικά με προηγούμενες μάχες. Στη συγκεκριμένη μάχη οι Ιρανοί στρατιώτες δεν έφεραν τον PBXΠ εξοπλισμό τους είτε διότι επικρατούσαν υψηλές θερμοκρασίες, κάτι που θα δυσχέραινε ακόμα πιο πολύ τις κινήσεις-ενέργειές τους κατά τη μάχη είτε επειδή δεν γνώριζαν να προσαρμόσουν τις μάσκες με τον ορθό τρόπο.¹⁹

Το Ιράκ εξακολουθούσε να ανησυχεί για ανάλογα αντίποινα λόγω των στενών σχέσεων που διατηρούσε το Ιράν με τους λιγιστούς του συμμάχους, οι οποίοι όμως είχαν στην κατοχή τους χημικό εξοπλισμό, έστω σε πρώιμο στάδιο. Αυτά τα κράτη ήταν η Β. Κορέα και το Πακιστάν.

Το Φεβρουάριο του 1986, το Ιράν προχώρησε στην κατάληψη αρκετών, στρατηγικής σημασίας, εδαφών εντός του Ιράκ και μάλιστα έφτασε λίγα χιλιόμετρα μακριά από έναν πρωταρχικό αντικειμενικό σκοπό, την κατάληψη του Shat al Arab. Με την κατάληψη των προαναφερθέντων εδαφών, τα ιρανικά στρατεύματα τάχθηκαν αμυντικά, αναμένοντας την αντεπίθεση που θα εξαπέλυε το Ιράκ. Η, εν λόγω, αντεπίθεση έλαβε χώρα άμεσα μέσω ρίψεως χημικών τόσο από 28 ζεύγη αεροπλάνων (πύραυλοι αέρος-εδάφους και βόμβες) όσο και από πυρά Πυροβολικού από μία ολόκληρη Ταξιαρχία. Έγινε ρίψη 360 πυραύλων αέρος-εδάφους και εκτεταμένη χρήση βλημάτων Πυροβολικού 155 χιλιοστών σε δύο κύματα ιρανικών επιθέσεων, το πρώτο έλαβε χώρα στις 11:00 και το δεύτερο την ίδια ημέρα στις 17:00. Η ανακατάληψη του εδάφους από τον ιρακινό στρατό ήταν ακόμη πιο δύσκολη λόγω του ανάγλυφου του εδάφους και οι Ιρακινοί δεν επιθυμούσαν να έχουν πολλές ανθρώπινες απώλειες. Συνεπώς, τα δύο παραπάνω κριτήρια συντέλεσαν στη μαζική χρήση χημικών από αέρος και από το έδαφος. Μάλιστα, ως εφεδρεία τα ιρακινά στρατεύματα διέθεταν επιπλέον 1.500 βλήματα Πυροβολικού με χημικές κεφαλές και 700 βόμβες που θα μπορούσαν να προχωρήσουν στη ρίψη τους από αέρος, κάτι που τελικά, σύμφωνα με την έκβαση της μάχης, δεν χρειάστηκε.

Στην πόλη Fao, το ιρανικό Πυροβολικό κράτησε σε μεγάλη απόσταση τις ιρακινές δυνάμεις οι οποίες δεν κατόρθωσαν να προχωρήσουν άμεσα στη χρήση χημικών (λόγω βεληνεκούς). Τη δεύτερη από τις τρεις συνολικά

εβδομάδες που διήρκησε η μάχη, οι Ιρακινοί κατόρθωσαν να προωθήσουν τα ένοπλα τμήματά τους και να κάνουν ρίψη χημικών μέσω βολών Πυροβολικού. Οι Ιρανοί, παρά την παροχή ΡΒΧΠ εξοπλισμού είχαν σημαντικές απώλειες μετά και το πέρας της τρίτης και τελευταίας εβδομάδας επειδή, ως επί το πλείστον, φορούσαν τις μάσκες με λαθεμένο τρόπο.¹⁹ Το 1987, η χρήση χημικών σε κάθε μάχη ήταν κάτι το σύνηθες. Για τον ιρακινό στρατό και την αεροπορία είχε γίνει *modus operandi*. Μπορεί ο Σαντάμ Χουσεΐν να γνώριζε τις πιθανές αντιδράσεις του Ιράν (οι οποίες δεν ήρθαν ποτέ), αλλά και την κατακραυγή και τις κυρώσεις της Διεθνούς Κοινωνίας, εντούτοις τόσο ο ίδιος όσο και οι αξιωματικοί των ιρακινών Ενόπλων Δυνάμεων ήταν ενθουσιασμένοι με τα αποτελέσματα που έφερε η χρήση των χημικών την τελευταία πενταετία. Μάλιστα τη διετία 1987-88 σε συμβούλια που συμμετείχε ο Χουσεΐν και ανώτατοι αξιωματικοί, είχε προταθεί στον ηγέτη του Ιράκ να δώσει εντολή για την προσβολή μίας πόλης του Ιράν με χημικά με σκοπό να αναγκάσουν το Χομεϊνί να συνθηκολογήσει με όρους ευνοϊκούς για το κράτος του Ιράκ.¹⁹ Αυτή η πρόταση απορρίφθηκε από το Χουσεΐν είτε επειδή ενείχε το φόβο σοβαρών κυρώσεων από τα Ηνωμένα Έθνη είτε επειδή από το 1987 μέχρι το τέλος του πολέμου, το Ιράκ επανήλθε σε θέση ισχύος έναντι του Ιράν μετά το 1982 και την πάροδο πέντε ετών όπου βρισκόταν σε δεινή θέση.¹⁹

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: (ΛΟΙΠΑ) ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΟΥ

4.1 Στρατολόγηση παιδιών κάτω των 15 ετών

Το έγκλημα πολέμου αποτελεί όρο του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου που θεσπίστηκε από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών (28 Ιουνίου 1919) και εφαρμόστηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σύμφωνα με αυτόν τον όρο, τιμωρείται (γενικά) κάθε προσβολή της ηθικής και του κύρους των διεθνών νόμων, Συνθηκών και Συμβάσεων η οποία συνέβη κατά τη διάρκεια πολέμου. Οι χαρακτηριζόμενοι ως εγκληματίες πολέμου προσάγονται στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης το οποίο και καθίσταται αρμόδιο για την εκδίκασή τους.¹

Στις 20 Μαρτίου 1982, ημέρα Πρωτοχρονιάς σύμφωνα με το ιρανικό ημερολόγιο, ο Χομείνι ανακοίνωσε ότι θα εκπληρώσει τη χάρη σε χιλιάδες παιδιά να συμμετάσχουν στον ιρανικό στρατό από 12 ετών και άνω.¹⁸ Τα παιδιά αυτά θα περνούσαν, αρχικά, μία εβδομάδα σε στρατόπεδα εκπαίδευσης και στη συνέχεια θα συμμετείχαν κανονικά στις όποιες μάχες επακολουθούσαν. Οι νέοι αυτοί πολεμιστές συγκροτούσαν συνήθως την πρώτη γραμμή κρούσεως και κατά τη διάρκεια της προέλασης ήταν οι προπομποί και αυτοί που πιθανόν να χρειαζόταν να θυσιαστούν όταν ο ιρανικός στρατός συναντούσε κάποιο τεχνητό κώλυμα των Ιρακινών, πχ ναρκοπέδιο. Μάλιστα, ο εξοπλισμός που έφεραν κατά τη διάρκεια μιας μάχης ήταν πενιχρός (τις περισσότερες φορές δεν έφεραν κράνος), γεγονός που συντέλεσε σε χιλιάδες θανάτους και σε μεγάλες απώλειες για το Ιράν όταν αυτό εξαπέλυε τις, κατά κύματα, επιθέσεις του.

Η Τεχεράνη αρνούταν ότι είχε επιστρατεύσει διά της βίας παιδιά κάτω των 15 ετών. Ο Χομείνι σε ένα από τα διαγγέλματά του ανέφερε τα εξής λόγια: «Όπως στον Αλλάχ δεν μπορεί να ασκηθεί κριτική όταν «στέλνει» στη γη τους σεισμούς, έτσι δεν μπορεί και στο πρόσωπό μου να ασκηθεί καμία κριτική όταν στέλνω τα παιδιά του Ιράν στη μάχη».⁹

Στις 11 Μαρτίου 1985 το Ιράν είχε ως αντικειμενικό σκοπό την κατάληψη της πόλης Basra. Στην πρώτη γραμμή της μάχης ήταν τα ανήλικα παιδιά και μάλιστα ήταν αυτά που διενέργησαν πρώτα την έφοδο. Οι απώλειες ήταν βαριές και για τα δύο κράτη (12.000 νεκροί για το Ιράκ και αντίστοιχα 15.000 για το Ιράν). Τα παιδιά αυτά που συγκροτούσαν την πρώτη γραμμή κρούσης προέρχονταν κυρίως από οικογένειες βαθιά θρησκευόμενες που ζούσανε στην ύπαιθρο του Ιράν.¹⁸ Από το 1983 έως το 1988, συνήθως στα τέλη του Φεβρουαρίου με αρχές της άνοιξης, χιλιάδες εθελοντές καταταγήκαν στον ιρανικό στρατό, μερίδα των οποίων ήταν έφηβα παιδιά κάτω των δεκαπέντε(15) ετών.⁷ Αυτά προερχόταν κυρίως από περιοχές που είχαν ήδη καταληφθεί από τον ιρακινό στρατό, αλλά υπήρχαν και ανήλικα παιδιά από όλη την ιρακινή επικράτεια τα οποία χαρακτηρίζονταν από περίσσιο θάρρος και θέληση για συμμετοχή στον πόλεμο. Στόχος του Ιράν μέσω αυτής της καθολικής επιστράτευσης ήταν να αποκτήσει το πλεονέκτημα στα πεδία των μαχών υπερισχύοντας αριθμητικά και αυτό θα γινόταν πιο εύκολα υλοποιήσιμο με τις, κατά κύματα, επιθέσεις που θα εξαπέλυε (amwaj bashiriya). Το Ιράκ αντιμετώπιζε δημογραφικό πρόβλημα και μειονεκτούσε

πληθυσμιακά έναντι του Ιράν. Αυτό σε στρατιωτικούς όρους μεταφραζόταν σε δυσκολία αναπλήρωσης των θανόντων στρατιωτών, πρόβλημα το οποίο (έως τα μέσα του πολέμου) δεν αντιμετώπιζε το Ιράν.

Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της ιρακινής πόλης Basra (ξανά) από τον ιρανικό στρατό (τέλη 1986-αρχές 1987) που αποτελούσε έδαφος υψηλής στρατηγικής σημασίας, έχασαν τη ζωή τους 10.000 ανήλικα παιδιά τα οποία, ως επί το πλείστον, χρησιμοποιήθηκαν (όπως και σε άλλες μάχες) από τους Ιρανούς αξιωματικούς ως προπομποί για τη διάνοιξη ναρκοπεδίων.⁷

Η καταγραφή τόσο των ηλικιών των Ιρανών πολιτών που εντάχθηκαν στον στρατό, όσο και για το εάν οι Ιρανοί πολίτες το έπρατταν αυτό, κατά την εμπόλεμη οκταετία, εθελοντικά ή υποχρεωτικά ήταν δύσκολο να υλοποιηθεί. Στην πραγματικότητα, μέχρι και σήμερα, δεν υπάρχει επίσημο έγγραφο που να καταδεικνύει τον αριθμό των Ιρανών πολιτών κάτω των δεκαπέντε(15) ετών που κατατάχθηκαν στον στρατό, όπως επίσης δεν δύναται να αποδειχθεί εάν αυτά τα παιδιά το έπραξαν αυτό εθελοντικά ή τους υποχρέωσε το θεοκρατικό κράτος. Από έρευνες (μη επιβεβαιωμένες) που έχουν λάβει χώρα και έχουν δοθεί στη δημοσιότητα, υπολογίζεται ότι ο αριθμός των παιδιών κάτω των δεκαπέντε(15) που επιστρατεύτηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του οκταετούς πολέμου κυμαίνονταν περίπου στα 1,5 έως 3 εκατομμύρια άτομα. Ο αριθμός αυτός δεν είναι υπερβολικός, εάν υπολογίσουμε ότι ο πληθυσμός του Ιράν τη δεκαετία του '80 κυμαίνονταν στα 45 εκατομμύρια εκ των οποίων περίπου τα 8,5 εκατομμύρια χρονολογούνταν από 15 έως 35 ετών. Είναι βέβαιο πάντως ότι ένα ποσοστό παιδιών κατατάχθηκε εθελοντικά όπως επίσης είναι το ίδιο βέβαιο ότι μία μερίδα αυτών (εξ)αναγκάστηκε να συμμετάσχει στον πόλεμο είτε από το κράτος είτε από λοιπούς κοινωνικούς και θρησκευτικούς φορείς.⁴

Καθώς τα έτη περνούσαν, ο πόλεμος συνέχιζε να υφίσταται και μάλιστα οι μάχες και οι διμερείς απώλειες κλιμακώνονταν και αυξάνονταν ραγδαία. Αυτό είχε ως συνέπεια, το έργο της αναπλήρωσης του έμψυχου δυναμικού να γίνεται δυσκολότερο και για τις δύο πλευρές. Την πτώση του ηθικού και το φόβο για τις συνέπειες ενός πολέμου τις επισκίασαν οι θρησκευτικές τελετές, οι ρητορικοί λόγοι και τα θρησκευτικά σύμβολα τα οποία όλο και αυξανόταν, θυμίζοντας στους Ιρανούς ότι ο πόλεμος που διεξάγεται, είναι πόλεμος ιερός και ότι εάν επέλθει ο θάνατος, αυτός θα είναι ένδοξος και θα λογιστεί ως μαρτυρία. Για να εμψυχήσει το κράτος τις αξίες του «ιερού πολέμου», οι κρατικές εφημερίδες Shalamcheh, Jebheh και Sobh ξεκίνησαν να αναγράφουν στα εξώφυλλα και στο εσωτερικό των εφημερίδων για τις αξίες και τα ιδανικά, όπως η πίστη στον Αλλάχ, η στρατιωτική πειθαρχία, η συναδελφικότητα, η θυσία για το Ιράν, κλπ. Επίσης, αφιέρωναν αρκετές σελίδες στην εξιστόρηση νικών του Ιράν σε μάχες και πολέμους του παρελθόντος. Η εφημερίδα Ettela 'at σε πρωτοσέλιδό της ανέγραφε το εξής: «Το Ιράν έχει παιδιά 14, 15 και 16 ετών που οδηγήθηκαν σε ναρκοπέδια χωρίς φόβο στα μάτια».⁴

Η κυρίαρχη αιτία, αναμφίβολα, που ώθησε τα ανήλικα παιδιά του Ιράν να ενταχθούν στις ένοπλες δυνάμεις δεν ήταν άλλη από την ιρακινή εισβολή το Σεπτέμβριο του 1980 και την κατάληψη των εδαφών τους. Επίσης, ένας μεγάλος αριθμός παιδιών επιστρατεύτηκε το Μάρτιο του 1982 κατά την έναρξη της ιρακινής επιχείρησης «αδιαπραγμάτευτη νίκη» η οποία υπήρξε μία από τις πρώτες επιθετικές επιχειρήσεις του Ιράν μετά τα πρώτα δύο έτη του πολέμου που βρισκόταν σε θέση άμυνας και υπεράσπισης των εδαφών του.

Με τις υπεράριθμες επιθέσεις που εξαπέλυσε ο ιρανικός στρατός, το αμυνόμενο, πλέον, Ιράκ ηττήθηκε και το Ιράν ανακατέλαβε την πόλη Bahi-Sadr. Ένα τρίτο κύμα ένταξης ανήλικων παιδιών κάτω των 15 ετών στον ιρανικό στρατό έλαβε χώρα δύο μήνες αργότερα, το Μάιο του 1982, όταν το Ιράν επανέκτησε την πόλη Khorramshahr, καταγράφοντας μία συντριπτική νίκη έναντι των δυνάμεων του Ιράκ.⁴

Η έμφαση που δινόταν στην ιερή πράξη της μαρτυρίας ήταν ένα ισχυρό κίνητρο που ώθησε ένα μεγάλο αριθμό μικρών παιδιών να συμμετάσχει στον πόλεμο. Για τα παιδιά αυτά, η ενεργός συμμετοχή τους στον πόλεμο ήταν η ιδανική ευκαιρία να ανταπεξέλθουν στα ιδεώδη της ισλαμικής επανάστασης. Η συναδελφικότητα και η βαθιά πίστη στον Αλλάχ υπήρξαν αξίες τις οποίες θα ανέπτυσσαν μόνο μέσω της ενεργούς συμμετοχής τους στα πεδία των μαχών. Μέσα τους είχε καλλιεργηθεί το αίσθημα της ευθύνης και της υποχρέωσης να συμμετάσχουν στον κοινό αγώνα υπέρ του θεοκρατικού τους κράτους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η μερίδα του λέοντος, όσον αφορά τα παιδιά κάτω των 15 ετών, να επιλέξουν (εθελοντικά ή μη) την «οδό» του πολέμου, απαρνούμενα να λάβουν έναν παθητικό ρόλο και μην μένοντας άπραγα περιμένοντας να μάθουν την έκβαση του αποτελέσματος κάθε μάχης.⁴

Με το πέρασ της εβδομαδιαίας εκπαίδευσης και πριν τα ανήλικα παιδιά μεταβούν στη μάχη, τους χορηγούνταν μία κορδέλα κόκκινου ή κίτρινου χρώματος η οποία συμβόλιζε την υπεροχή του Αλλάχ και του Χομείνι αντίστοιχα. Επιπρόσθετα, οι νεαροί μαχητές λάμβαναν και ένα πλαστικό κλειδί που συνήθως το κρεμούσαν στο λαιμό τους. Το κλειδί αυτό θα αποτελούσε το «διαβατήριό» τους για μία βέβαιη είσοδο στον παράδεισο, εάν χρειαστεί να θυσιαστούν για το Ιράν.¹⁸ Στις 5 Μαρτίου 1986, ο Αγιαδολάχ Χομείνι ανέφερε σε διάγγελμά του ότι υφίσταται το ενδεχόμενο επιστρατεύσεως των γυναικών στις ιρανικές ένοπλες δυνάμεις και μάλιστα για άμεση συμμετοχή τους σε μάχες. Τελικά, την επόμενη εβδομάδα (12 Μαρτίου) μετά το συγκεκριμένο διάγγελμα, συγκροτήθηκαν κέντρα εκπαίδευσης αμιγώς για γυναίκες. Όπως συνέβη και με τα παιδιά κάτω των 15 και τη συμμετοχή τους στον πόλεμο, έτσι και με την περίπτωση των γυναικών δεν υπάρχουν διασταυρωμένες πληροφορίες για το εάν στα συγκεκριμένα κέντρα εκπαίδευσης (και αμέσως μετά στον πόλεμο) κατατάσσονταν εθελοντικά ή υποχρεωτικά. Επίσης, δεν είχαν λάβει χώρα έρευνες ούτε υπήρχαν πηγές που να δημοσιεύουν τον αριθμό των γυναικών που επιστρατεύτηκε για τις ανάγκες του ιρανο-ιρακινού πολέμου.⁶ Προς τα τέλη του πολέμου (αρχές 1988), οι δυνατότητες αναπλήρωσης του εκλιπόντος έμπυχου δυναμικού είχαν φθίνει κατακόρυφα για αμφότερα τα κράτη, αλλά κατά κύριο λόγο για το Ιράν. Το Ιράκ πλέον αριθμούσε 1.000.000 εν δυνάμει στρατιώτες ενώ το Ιράν έφτανε τους 600.000 (πολίτες από 18 έως 35 ετών).¹⁹

4.2 Επιθέσεις κατά άμαχων πληθυσμών-Halabja

Ο ίδιος ο Χουσεΐν, τον Οκτώβριο του 1984 ξεκίνησε διμερείς διαπραγματεύσεις με την ηγεσία του PUK (Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν) και τον επικεφαλής του συγκεκριμένου κουρδικού πολιτικού κόμματος, Jalala Talabani. Ο σκοπός του ηγέτη του Ιράκ δεν ήταν άλλος από το να εξασφαλίσει τη συνέχιση της ουδετερότητας του κουρδικού πληθυσμού στον πόλεμο. Ο Talabani, όμως, προχώρησε σε μονομερή διακοπή των

διαπραγματεύσεων όταν έλαβε την πληροφορία ότι είχε λάβει χώρα μυστική συμφωνία μεταξύ Ιράκ και Τουρκίας στην οποία το Ιράκ επέτρεπε στο «βόρειο γείτονά του» να εισχωρεί εντός των ιρακινών συνόρων και μέχρι την απόσταση των 18 μιλίων (29 χιλιομέτρων) για να καταστείλει, όποτε και εάν απαιτηθεί, οποιαδήποτε κουρδική ενέργεια κατά του ιρακινού κράτους. Μάλιστα, πριν από μόλις μερικούς μήνες, ο τουρκικός στρατός είχε καταστρέψει βάση των Κούρδων και ειδικότερα του KDP (Κουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος) εντός του Ιράκ.⁹ Τα παραπάνω οδήγησαν, το 1986, το σύνολο των κουρδικών οργανώσεων που διεξήγαγαν ανταρτοπόλεμο εναντίον του Ιράκ, όπως επίσης και έτερες μειονότητες, εντός του ιρακινού κράτους που αντιτίθονταν στο καθεστώς Χουσεΐν, να έρθουν σε συμφωνία για την υλοποίηση μιας κοινής στρατηγικής που θα επέφερε την πτώση του καθεστώτος. Αυτό σήμαινε και το τέλος μίας εποχής συζητήσεων και διμερών διαβουλεύσεων μεταξύ της κυβέρνησης του Ιράκ και κάποιων κουρδικών οργανώσεων.⁶ Ένα χρόνο νωρίτερα, ο επικεφαλής του Κουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος (KDP), Mas 'ud Barzani, είχε κάνει την εξής δήλωση: «Επιδίωξή μας είναι να συμβιώσουμε με τον αραβικό κόσμο, αλλά όχι με ένα δικτατορικό καθεστώς». Από το 1979, με το ξέσπασμα της ιρανικής επανάστασης και την όξυνση των σχέσεων Ιράν-Ιράκ, τα δύο κύρια κουρδικά κόμματα του Ιράκ (το δημοκρατικό (KDP) και η Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν (PUK)) ήλπιζαν ότι οι συνθήκες διαβίωσης των Κούρδων του βόρειου Ιράκ θα βελτιωθούν. Το PUK, που από το 1983 έως το 1984 είχε κάποιες (άκαρπες) διαπραγματεύσεις με το καθεστώς Χουσεΐν, το 1985 αποφάσισε μονομερώς τη διακοπή των συνομιλιών αυτών, αλλάζοντας την στάση που είχε τα προηγούμενα έτη. Απαίτησε μάλιστα ποσοστό από τα έσοδα πετρελαίου, άμεση αποστρατεία κάθε Κούρδου στρατιώτη από τον ιρακινό στρατό, επέκταση του Κουρδιστάν νοτιότερα και πολιτική αυτονομία.⁶ Ο Σαντάμ Χουσεΐν αρνήθηκε όλα τα παραπάνω αιτήματα, με αποτέλεσμα το PUK να ενώσει τις δυνάμεις του με το έτερο κουρδικό κόμμα (KDP) διεξάγοντας άτακτο πόλεμο εναντίων κυβερνητικών στόχων. Η τακτική των δύο μεγάλων κουρδικών κομμάτων ήταν να διεξάγουν έναν πόλεμο φθοράς, όπως είχαν πράξει και κατά το παρελθόν, εναντίον των στρατιωτικών δυνάμεων του Ιράκ. Επίσης, είχαν ως δεύτερο, αλλά ίσης αξίας στόχο, τη δημιουργία περιοχών που θα ήταν πλήρως απαλλαγμένες από το ιρακινό στοιχείο και ελεγχόμενες αποκλειστικά από Κούρδους οι οποίες θα χαρακτηριζόταν από μία *de facto* αυτονομία. Έχοντας τον πλήρη έλεγχο τέτοιων περιοχών, οι Κούρδοι θα ήλεγχαν και εδάφη στρατηγικής σημασίας όπως αυτά που διασχίζονταν από τον αγωγό πετρελαίου και την κύρια οδική αρτηρία που συνέδεαν το Ιράκ με την Τουρκία. Για να επιτύχουν τα παραπάνω, ήρθαν σε συμφωνία για συνεργασία με το Ιράν. Από τους πρώτους κιόλας μήνες, μέσω του ανταρτοπολέμου, οι Κούρδοι πέτυχαν αποφασιστικά πλήγματα κατά του ιρακινού στρατού, ενώ ταυτόχρονα ισχυροποίησαν τη θέση τους σε αρκετές πόλεις του βόρειου Ιράκ (Dohak, Arbil, Suleimaniya). Το KDP αριθμούσε 10.000 μαχητές και είχε τις βάσεις του μόνο στο βόρειο Ιράκ, ενώ το PUK 40.000 και εκτεινόταν και νοτιότερα, ανάμεσα στο Κιρκούκ και την πόλη Qala Diza.⁹

Μέχρι τις αρχές του 1985, το κράτος του Ιράν δεν υποστήριξε άμεσα τους Κούρδους του Ιράκ σε μεμονωμένες τους επιχειρήσεις εναντίον του Ιράκ. Η υποστήριξη αυτή δεν υλοποιήθηκε διότι το Ιράν φοβόταν το ενδεχόμενο

εκμετάλλευσης της αρωγής αυτής από τους Κούρδους του Ιράν που πιθανόν στη συνέχεια να απειλούσαν την Τεχεράνη.⁹

Μετά το 1985, όχι μόνο το Ιράν, αλλά και η Λιβύη (παρείχε στους Κούρδους βαρύ οπλισμό) συμμάχησαν εναντίον του Ιράκ. Επίσης, το ιρακινό σιιτικό κόμμα Al Dawa συμμετείχε στις επιχειρήσεις εναντίον του Ιράκ με 1.000 άτομα. Τον Ιούνιο του 1987, το Ιράν συνεργάστηκε τόσο με τους Κούρδους του Ιράκ, όσο και με τις λοιπές μειονότητες σε μία μαζική επίθεση στο βόρειο τμήμα του Ιράκ. Ιρανοί αξιωματικοί του στρατού από το '85 εκπαίδευαν τους Κούρδους στο χειρισμό των όλμων. Το Ιράν, το ίδιο διάστημα, είχε προμηθεύσει τους Κούρδους του Ιράκ πυραύλους εδάφους-αέρος τύπου Estrella με τους οποίους οι Κούρδοι κατέρριψαν ένα σημαντικό αριθμό ιρακινών ελικοπτήρων.⁷ Οι επιτυχίες των Κούρδων ανταρτών στο βόρειο Ιράκ και στο Κιρκούκ έκαναν τη συνεργασία με το κράτος του Ιράν ακόμα πιο στενή. Πολλές φορές, το Ιράκ είχε να αντιμετωπίσει δύο μέτωπα. Ένα στα ανατολικά εναντίον του Ιράν και ένα δεύτερο στο βορρά εναντίον των Κούρδων. Σύντομα, οι επικεφαλής του KDP και του PUK έλαβαν πρόσκληση από το μελλοντικό τότε Πρωθυπουργό του Ιράν, Ali Akbar Hassemi Rafsanjani να μεταβούν στην Τεχεράνη. Εκεί, αποφάσισαν να συμπορευτούν εναντίον του καθεστώτος του Ιράκ με κάθε μέσο. Ο Talabani, ηγέτης του PUK, επιστρέφοντας στην κοιλάδα Jafati όπου ήταν η βάση του PUK, ανέφερε: «ο λαός του Κουρδιστάν έχει πολύ κακή τύχη. Δημιουργήσαμε άριστες σχέσεις με το Ιράν, την στιγμή που όλος ο κόσμος είναι στραμμένος εναντίον του».⁹

Αρχής γενομένης από το Δεκέμβριο του 1984, το Ιράκ χρησιμοποίησε για πρώτη φορά τα χημικά του όπλα εναντίον Κούρδων ανταρτών (ένοπλα τμήματα) και πολιτών(άμαχος πληθυσμός). Η χρήση αυτή έγινε με φειδώ και αφορούσε αποκλειστικά τα ένοπλα τμήματα των Κούρδων που εκτελούσαν άτακτο πόλεμο εναντίον του Ιράκ και Κούρδους πολίτες που αποδεδειγμένα βοηθούσαν τους αντάρτες (παροχή πληροφοριών, κλπ). Έτσι, εννέα Κούρδοι πολίτες βρήκαν το θάνατο μετά από επίθεση του Ιράκ στον τόπο που διέμεναν με χημικά όπλα (νευροτοξικούς παράγοντες) σε αντίποινα για τη συνεργασία τους με το Ιράν στην κατάκτηση της πόλης Penjwin. Από το 1987, η χρήση αυτή επεκτάθηκε στους Κούρδους και στους Ιρανούς πολίτες οι οποίοι αποτελούσαν τον άμαχο πληθυσμό. Ίσως η δημοσιοποίηση του Ιράν το ίδιο έτος ότι πλέον ο στρατός του είναι πλήρως εφοδιασμένος με ΡΒΧΠ εξοπλισμό, να έστρεψε το Ιράκ στην εντατικοποίηση της χρήσης χημικών, όχι εις βάρος του τακτικού στρατού του Ιράν, αλλά των Ιρανών πολιτών και κυρίως των Κούρδων ανταρτών, αλλά και αμάχων.¹³ Ειδικότερα, το Μάιο του 1987 είκοσι χωριά στο βόρειο Ιράκ που κατοικούνταν από Κούρδους δέχθηκαν επίθεση με χημικά όπλα. Η γραπτή διαταγή για την επίθεση στα κουρδικά χωριά ανέγραφε τα παρακάτω στην παράγραφο 5: «Οι Ένοπλες Δυνάμεις πρέπει να σκοτώσουν κάθε ζωντανή παρουσία (άνθρωποι, ζώα) στις περιοχές των επιχειρήσεων». Επίσης, τον επόμενο μήνα ο ιρακινός στρατός εισέβαλε σε κατοικημένους τόπους κοντά στα σύνορα με το Ιράν χρησιμοποιώντας τόσο συμβατικά όσο και χημικά όπλα, αφήνοντας 100 νεκρούς και 2.000 τραυματίες Ιρανούς αμάχους με τη διαταγή που βγήκε αργότερα στη δημοσιότητα να αναγράφει στην παράγραφο 4: «Να υλοποιηθούν ειδικά χτυπήματα από το Πυροβολικό, τα ελικόπτερα και τα μαχητικά αεροπλάνα με αντικειμενικό σκοπό τη θανάτωση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων του εχθρού». Στην παράγραφο 5 συνεχιζόταν η διαταγή και ανέγραφε τα παρακάτω: «Κάθε άτομο που θα

συλλαμβάνεται στις περιοχές των επιχειρήσεων, θα ανακρίνεται από κλιμάκιο των υπηρεσιών ασφαλείας. Έπειτα, όσοι είναι από 15 μέχρι 70 ετών θα εκτελούνται επί τόπου».⁷ Στις 28 Ιουνίου έγινε έφοδος στην κουρδική πόλη Serdasht, 15 χιλιόμετρα από τα ιρακινο-τουρκικά σύνορα και κατά την αποχώρηση του ιρακινού στρατού, ακολούθησαν βομβαρδισμοί με χημικά από ιρακινά μαχητικά αεροσκάφη. Οι νεκροί έφτασαν τους 103 (30 νεκροί ανήμερα, 66 εντός ενός μηνός και 7 κατέληξαν μετά από 13 χρόνια). Η μεγάλου εύρους επίθεση στη συγκεκριμένη πόλη δεν ήταν τυχαία, διότι λειτουργούσε ως καταφύγιο των Κούρδων ανταρτών και ως προγεφύρωμα-εφαλτήριο για τις επιθέσεις του Ιράν. Το αποκορύφωμα τέτοιου είδους ενεργειών των ιρακινών στρατευμάτων ήρθε το Μάρτιο του 1988 στη Halabja.⁷ Δεν αποτελούσε παρθενική φορά που οι Κούρδοι δεχόντουσαν καταιγισμό βομβαρδισμών. Πρώτοι ήταν οι Βρετανοί που τους είχαν πλήξει με αυτό τον τρόπο όταν βρισκόταν στην περιοχή της Μεσοποταμίας.⁴ Από τα τέλη Φεβρουαρίου του 1988, όταν τα χιόνια άρχισαν να λιώνουν, ο ιρακινός στρατός ξεκίνησε μία εκστρατεία εθνοκάθαρσης των Κούρδων. Συνεχείς βομβαρδισμοί έπληξαν την κοιλάδα Jafati όπου εκεί βρισκόταν οι βάσεις του PUK. Η επιχείρηση Anfal ξεκίνησε στις 22 Φεβρουαρίου.¹² Το σχέδιο προέβλεπε επίθεση του ιρακινού στρατού με συμβατικά και μη όπλα εναντίον θέσεων που αποτελούσαν ορμητήρια του PUK. Το πρώτο στάδιο της επιχείρησης τελείωσε στις 20 Μαρτίου, όταν η Halabja είχε καταστραφεί ολοσχερώς από τα ιρακινά χημικά. Τα ιρακινά στρατεύματα διενεργούσαν εφόδους σε κουρδικά χωριά στο βόρειο Ιράκ κάθε μέρα. Σε κάποιες περιπτώσεις δεν έριχναν ούτε ριπή, όμως σε κάθε έφοδο γινόταν χρήση χημικών ως ένδειξη κυριαρχίας. Κατά τη διάρκεια της τρίτης και τέταρτης φάσης της επιχείρησης Anfal, οι ιρακινές δυνάμεις επιχείρησαν στο ανατολικό τμήμα του Κιρκούκ τον Απρίλιο και το Μάιο. Ο απολογισμός ήταν 50 νεκροί κατά την τρίτη φάση και 300 κατά την τέταρτη. Οι τρεις επόμενες φάσεις της επιχείρησης διεξήχθησαν από τα τέλη Μαΐου μέχρι και τον Αύγουστο, στις κοιλάδες Smaquli, Balisan, Akoyan και στο όρος Qandil.⁷ Η όγδοη και τελική φάση έλαβε χώρα στα τέλη Αυγούστου έως την πρώτη εβδομάδα του Σεπτεμβρίου, όπου είχε ήδη υπογραφεί η κατάπαυση πυρός και η λήξη του πολέμου. Η περιοχή των επιχειρήσεων ήταν η πόλη Badinan, κοντά στα σύνορα με την Τουρκία. Η περιοχή ήταν ελεγχόμενη από το KDP και οι νεκροί στο πέρας αυτής της φάσης έφτασαν τους 22. Εν τέλει, η επιχείρηση Anfal μέσα σε ένα διάστημα περίπου επτά μηνών, άφησε πίσω της 80.000 νεκρούς Κούρδους (συμμετέχοντες στον άτακτο στρατό, αλλά και αμάχους) με το PUK να κάνει λόγο για 182.000 νεκρούς.⁷ Οι γυναίκες που συλλαμβάνονταν κατά την επτάμηνη διάρκεια της επιχείρησης είχαν μία από τις παρακάτω καταλήξεις: εφόσον η σύλληψή τους έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της δεύτερης, πέμπτης, έκτης ή έβδομης φάσης, τότε μετακινούνταν σε στρατιωτική βάση στο Dibs, μία μικρή πόλη βόρεια του Κιρκούκ. Εφόσον είχαν συλληφθεί στην όγδοη και τελική φάση, τότε οδηγούνταν σε φυλακές της πόλης Salamiyeh, πλησίον της Μοσούλης. Εάν, όμως η σύλληψη είχε γίνει κατά την τρίτη ή τέταρτη φάση, εκτελούνταν.⁷ Η πλειοψηφία των Κούρδων που κατοικούσε στο βόρειο Ιράκ, εγκατέλειψε τις οικείες, προσφεύγοντας είτε σε κοντινά σπήλαια (μεμονωμένα) είτε κινούνταν βόρεια ή ανατολικά προσπαθώντας να περάσουν τα σύνορα με την Τουρκία και το Ιράν αντίστοιχα. Κάποιοι ρίσκαραν πηγαίνοντας σε οικείες συγγενικών τους προσώπων σε κοντινούς οικισμούς που δεν είχαν (ακόμη) πληγεί. Οι όποιες

μετακινήσεις όμως ενείχαν μεγάλο κίνδυνο, διότι οι περίπολοι του ιρακινού στρατού είχαν τον έλεγχο σε όλες τις οδικές αρτηρίες. Οι Κούρδοι που συναντούσαν μία από αυτές τις περιπόλους, συλλαμβάνονταν και αμέσως «διοχετεύονταν» σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως στο Κιρκούκ. Εκεί χωριζόταν σε τρεις κατηγορίες: Στους άνδρες από 15 μέχρι 70 ετών, άτομα άνω των 70 ετών και γυναικόπαιδα. Οι άνδρες από 15 έως 70 ετών εκτελούνταν επιτόπου, οι ηλικιωμένοι οδηγούνταν σε φυλακές δυτικά της πόλης Samawa που βρίσκεται στο νότιο Ιράκ και τα γυναικόπαιδα είτε εκτελούνταν είτε οδηγούνταν εκ νέου σε λοιπά στρατόπεδα για την κάλυψη διάφορων αναγκών.⁴ Η τήρηση μιας αμέτοχης στάσης από τη Διεθνή Κοινωνία ήταν αυτή που ώθησε το Ιράκ, όχι μόνο στην εκτεταμένη χρήση χημικών, αλλά και στη συνέχιση των εγκλημάτων πολέμου μέχρι το πέρας της επιχείρησης Anfal τον Αύγουστο του 1988 όπου πάλι έγινε εκτενής χρήση χημικών.⁴

Halabja: πόλη στο βόρειο Ιράκ που καταλήφθηκε από τον κουρδικό άτακτο στρατό στις 14-15 Μαρτίου 1988. Ήδη από τον περασμένο Ιανουάριο είχε ληφθεί η απόφαση για την απελευθέρωση της Halabja από σύσσωμο το προσωπικό που στελέχωνε τον απελευθερωτικό αγώνα του Κουρδιστάν. Το PUK και το KDP ενημέρωσαν την ηγεσία του Ιράν για τη συγκεκριμένη επίθεση, με το Ιράν να ξεκινάει στις 7 Μαρτίου την επιθετική του επιχείρηση με την ονομασία «Val Fajr X» στο βόρειο τμήμα του Ιράκ. Στις 16 και 17 Μαρτίου 1988, 10.000 ιρακινοί πολίτες κουρδικής καταγωγής εκτέθηκαν σε μεγάλη ποσότητα χημικών ενώ πάνω από 5.000 έπεσαν νεκροί σε μία πόλη που αριθμούσε περίπου 70.000-80.000 κατοίκους.⁷ Ο αριθμός των θυμάτων θα ήταν μεγαλύτερος, εάν δεν έπνεαν ισχυροί άνεμοι που ώθησαν τα χημικά αέρια προς τα ανατολικά. Ο ιρανικός στρατός διέσωσε χιλιάδες ντόπιους, οδηγώντας τους σε νοσοκομεία που βρίσκονταν σε ιρανικό έδαφος. Τα νοσοκομεία αυτά είχαν στηθεί και εξοπλισθεί για τις ανάγκες της μάχης. Εκεί, παρασχέθηκαν στα θύματα οι πρώτες βοήθειες. Αφού αρχικά έπλεναν κάθε θύμα της χημικής επίθεσης με καθαρό νερό, έπειτα του χορηγούσαν ατροφίνη που αποτελεί αντιδοτο για τους νευροτοξικούς παράγοντες (sarin και tabun). Αποτελεί, έως και σήμερα, το μοναδικό αστικό κέντρο που βομβαρδίστηκε αποκλειστικά με χημικά όπλα.⁷

Το κράτος του Ιράν, αμέσως την επόμενη ημέρα (17 Μαρτίου), έστειλε αξιωματούχο του στη Ν. Υόρκη ο οποίος ανέφερε ότι κατά την ιρανική επιχείρηση «Val Fajr X», το Ιράκ προχώρησε σε μία άνευ προηγουμένου χρήση χημικών η οποία δεν στόχευε μόνο τις δυνάμεις του ιρακινού στρατού, αλλά και Κούρδους (άμαχους) πολίτες. Στις 18 Μαρτίου ανέφερε ότι μόνο ο αριθμός των νεκρών αμάχων είχε ξεπεράσει τις 4.000 στην πόλη Halabja, κατά κύριο λόγο, και στα γύρω χωριά (Khurmal και Dojeileh, κ.ά). Την επομένη, στην αναφορά του, ο Ιρανός αξιωματούχος έκανε λόγο για 5.000 νεκρούς αμάχους μόνο στην πόλη Halabja. Φωτογραφίες που βγήκαν στο φως της διεθνούς δημοσιότητας απεικόνιζαν νεκρά παιδιά, ηλικιωμένους και γυναίκες με δυσμορφία στα δάχτυλα των χεριών, άχρωμα πρόσωπα και μάτια ανοικτά. Όσοι κατόρθωσαν να διαφύγουν, συνελήφθησαν λίγα χιλιόμετρα πιο μακριά από τις δυνάμεις του ιρακινού στρατού που είχαν ασφαλίσει περιμετρικά την πόλη. Οι συλληφθέντες, ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας οδηγήθηκαν στη δυτική έρημο του Ιράκ όπου και δολοφονήθηκαν. Η ταφή τους έγινε σε μαζικό-ομαδικό τάφο στην ευρύτερη περιοχή της δυτικής ερήμου.⁷

Το πρωί της 18^{ης} Μαρτίου, κάποια από τα πρωτοσέλιδα των διεθνούς κύρους και φήμης εφημερίδων έγραφαν τα εξής: «Δηλητηριώδη αέρια σκοτώνουν εκατοντάδες αμάχους» (Washington Post), «Παγωμένα θύματα από χημικά αέρια» (Times του Λονδίνου), «Η Αποκάλυψη του χημικού πολέμου» (Quotidien de Paris). Η πόλη της Halabja μέσα σε ένα 24ωρο έγινε γνωστή διεθνώς. Η ανθρωπότητα, μετά τη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι είχε πλέον αμαυρώσει την ιστορία της και με την πόλη της Halabja.⁷ Όταν βγήκαν στο φως τα παραπάνω πρωτοσέλιδα των εφημερίδων, η Δύση δεν γνώριζε εάν η επίθεση με τη μαζική χρήση χημικών έγινε από το Ιράκ ή από το Ιράν. Αρχικά το Πεντάγωνο θεώρησε ότι η επίθεση κατά του άμαχου πληθυσμού έγινε τόσο από το κράτος του Ιράκ όσο και από αυτό του Ιράν. Ερευνώντας όμως πιο εξονυχιστικά την υπόθεση, και έπειτα από έρευνες που στοιχειοθετούνται και αποδεικνύονται από χιλιάδες έγγραφα των ιρακινών μυστικών υπηρεσιών, όπως επίσης και από μαρτυρίες από Κούρδους επιζήσαντες, ακόμη και από ανώτατα στελέχη του ιρακινού στρατού, το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν ήταν ότι το σύνολο των επιθέσεων που έλαβαν χώρα, έγινε κατόπιν διαταγής του Ali Hasan Al Majid (πρώτου ξαδέρφου του Σαντάμ Χουσεΐν), υπουργού εθνικής άμυνας και εσωτερικών του Ιράκ και επικεφαλούς των μυστικών υπηρεσιών, επονομαζόμενου και ως: «Chemical Ali». Μέσα σε διάστημα μικρότερο των τριών μηνών και κατά τη διάρκεια της ιρακινής επιχείρησης Anfal, 10.000 Κούρδοι έπεσαν νεκροί, ανάμεσα τους και γυναικόπαιδα. Ειδικά στην κουρδική πόλη Halabja, μετά από έρευνες που έγιναν στην περιοχή, δεν είχε απομείνει κανένας ζωντανός οργανισμός. Όσοι ερευνητές ή απεσταλμένοι των Ηνωμένων Εθνών (Η.Ε.) επισκέπτονταν την περιοχή για τα επόμενα τουλάχιστον δύο έτη, δεν χρησιμοποιούσαν το νερό της περιοχής από ρυάκια, γεωτρήσεις και άλλες πηγές ούτε για την πόση ούτε για το πλύσιμο μερών του σώματος και ενδυμάτων.⁷

Είκοσι ιρακινά μαχητικά αεροπλάνα τύπου MIG και ίδιος αριθμός Mirage έπληξαν την ευρύτερη περιοχή με ρίψη πυραύλων αέρος-εδάφους που περιείχαν αέρια μουστάρδας και νευροτοξικούς παράγοντες. Κάθε ρίψη βόμβας, βλήματος ή πυραύλου, υπό ιδανικές συνθήκες (θερμοκρασία, άνεμος, υγρασία, κλπ) είχε διασπορά που έφτανε μέχρι και τα 500 τ.μ. Τα σημάδια από κυάνιο που βρέθηκαν στα σώματα των θυμάτων κίνησαν τις υποψίες για επίθεση με χημικά από το Ιράν, επειδή, έως τότε, το Ιράκ δεν είχε παράξει ούτε αποθηκεύσει κυάνιο σε υγρή ή αέρια σύσταση. Όμως, όπως αποδείχθηκε αργότερα, το κυάνιο που βρέθηκε δεν ήταν τίποτα άλλο εκτός από υποπροϊόν του «ακάθαρτου» νευροτοξικού παράγοντα tabun που είχε εξαπλωθεί από τη χρήση των ιρακινών στρατευμάτων. Το Ιράν, από την πρώτη κιόλας ημέρα, επέμενε, στέλνοντας μάλιστα φωτογραφικό υλικό στα Η.Ε., ότι η χρήση χημικών έγινε αποκλειστικά από το Ιράκ και ουδεμία ανάμειξη δεν είχαν τα ιρακινά στρατεύματα.¹²

Από τις 25 Αυγούστου μέχρι τις 5 Σεπτεμβρίου του 1988, η ιρακινή Πολεμική Αεροπορία μέσω οκτώ πολεμικών αεροσκαφών της προχώρησε στο βομβαρδισμό κουρδικών περιοχών με χημικά στα σύνορα Ιράκ-Τουρκίας. Το Ιράκ δεν αποδέχθηκε τις κατηγορίες, όμως αποδείχθηκε ότι ήταν αυτό που διενήργησε την επιχείρηση αυτή και κατ' αποκλειστικότητα με χημικά, όταν οι νεκροί εξετάστηκαν και βρέθηκαν να μην φέρουν ουλές. Περαιτέρω εξετάσεις ανίχνευσαν στο αίμα των νεκρών Κούρδων αμάχων αέρια μουστάρδας. Κατά την επιχείρηση Anfal (το όνομά της το πήρε από το όγδοο κεφάλαιο του

Κορανίου και σημαίνει «λάφυρα»), από τα 4.665 τα χωριά του Κουρδιστάν-Ιράκ, τα 4.000 ισοπεδώθηκαν ενώ 1.800 σχολεία, 300 νοσοκομεία, 3.000 τζαμιά, 27 εκκλησίες καταστράφηκαν ολοσχερώς. Δηλαδή, το 90% των χωριών του Κουρδιστάν ερειπώθηκαν. Πάνω από 200.000 Κούρδοι άμαχοι αναγκάστηκαν να μετοικήσουν είτε προς το νότο, παραμένοντας εντός του Ιράκ είτε ανατολικά και βόρεια πηγαίνοντας το Ιράν και στην Τουρκία αντίστοιχα.¹²

Συνεπώς, υπάρχουν δύο όροι που μπορούν να χαρακτηρίσουν τις ενέργειες του Ιράκ: Γενοκτονία και εθνοκάθαρση. Δύο όροι που εμπεριέχουν περισσότερα όμοια στοιχεία, παρά διαφορετικά. Στο λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη μπορεί κάποιος να διαπιστώσει την εξής διαφορά ανάμεσα στις δύο λέξεις:

Γενοκτονία: Η βάσει σχεδίου συστηματική και ολοκληρωτική εξόντωση φυλής ή έθνους.

Εθνοκάθαρση: Ο μαζικός αφανισμός ή εκδίωξη των μελών μιας εθνότητας από μία περιοχή για γεωπολιτικούς σκοπούς.

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη του ΟΗΕ από την 9η Δεκεμβρίου του 1948, ως γενοκτονία καλείται «μία από τις ακόλουθες πράξεις που λαμβάνει χώρα με στόχο την ηθελημένη καταστροφή ή τον αφανισμό ενός μέρους ή μιας ολόκληρης εθνικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας ανθρώπων: την δολοφονία μελών της ομάδας αυτής. Την πρόκληση σοβαρών σωματικών ή ψυχολογικών τραυμάτων σε μέλη της ομάδας. Την ηθελημένη επέμβαση στις συνθήκες ζωής των ομάδων αυτών, με στόχο τον φυσικό αφανισμό τους. Την επιβολή μέτρων με στόχο τον εμποδισμό των γεννήσεων εντός της ομάδας αυτής. Και τέλος την βίαιη μετατόπιση παιδιών από την ομάδα αυτή σε μια άλλη ομάδα ανθρώπων». Οι περισσότεροι πάντως αποδέχονται πως η εθνοκάθαρση εμπεριέχει περισσότερο πράξεις όπως απελάσεις ή μετακινήσεις πληθυσμών, ενώ η γενοκτονία (όπως λέει και το δεύτερο συνθετικό της λέξης) εμπεριέχει μέσα της την έννοια του ηθελημένου φόνου. Ο επίσημος ορισμός που δίνουν τα Ηνωμένα Έθνη για την εθνοκάθαρση είναι το να καταστήσει κάποιος μία περιοχή εθνικά ομογενοποιημένη, χρησιμοποιώντας μέσα όπως τη βία και το φόβο, προκειμένου να διώξει από την περιοχή εκείνους τους πληθυσμούς που ανήκουν σε μια άλλη εθνική ή φυλετική ομάδα. Κατά τη νομική έννοια του όρου, η «γενοκτονία», συνιστά συγκεκριμένο έγκλημα του διεθνούς ποινικού δικαίου, ενώ η «εθνοκάθαρση» δεν έχει λάβει ακόμη μία ρητή νομική αναγνώριση.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου, «γενοκτονία» σημαίνει οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις διαπράττεται με την πρόθεση καταστροφής, εν όλω ή εν μέρει, μιας εθνικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, ως τέτοιας:³⁵

- (α) Ανθρωποκτονία με πρόθεση μελών της ομάδας
- (β) Πρόκληση βαρείας σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας
- (γ) Με πρόθεση επιβολή επί της ομάδας συνθηκών ζωής υπολογισμένων να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της εν όλω ή εν μέρει
- (δ) Επιβολή μέτρων που σκοπεύουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εντός της ομάδας
- (ε) Δια της βίας μεταφορά παιδιών της ομάδας σε άλλη ομάδα.²⁰

Με τον ειδικό όρο εθνοκάθαρση γίνεται αναφορά στην προσπάθεια δημιουργίας εθνικά ομοιογενών γεωγραφικών περιοχών μέσω βίαιου εκτοπισμού πληθυσμών που ανήκουν σε ιδιαίτερες εθνικές ομάδες. Η εθνοκάθαρση προϋποθέτει την πλήρη απομάκρυνση και των τελευταίων υπολειμμάτων της στοχευμένης ομάδας μέσω της καταστροφής πολιτισμικών στοιχείων, όπως είναι τα μνημεία, τα νεκροταφεία και οι τόποι λατρείας.

Σε μια αυστηρότερη και γενικότερη μορφή της, η εθνοκάθαρση είναι η εξάλειψη μιας μη επιθυμητής ομάδας σε μία κοινωνία, είτε με τη μορφή της γενοκτονίας ή της αναγκαστικής μετανάστευσης.²¹

Αμφότερες οι αντιμαχόμενες πλευρές, από το 1984, είχαν επιδοθεί σε μία σειρά βαλλιστικών επιθέσεων δημιουργώντας το λεγόμενο «πόλεμο των πόλεων» ο οποίος εξελίχθηκε σε πέντε(05) επί μέρους φάσεις.¹²

Ο πρώτος πόλεμος των πόλεων διαδραματίστηκε από τις 7 έως τις 22 Φεβρουαρίου του 1984. Συνολικά, στον εν λόγω πόλεμο, υπήρξαν χιλιάδες νεκροί και τραυματίες (στρατιωτικοί και άμαχοι) αμιγώς από συμβατικά όπλα και ουδέποτε από χημικά. Το Ιράκ, κατά την εξάχρονη διάρκεια των ,εκατέρωθεν, βαλλιστικών επιθέσεων, επέκτεινε το βεληνεκές των πυραύλων του (επινομαζόμενων και ως Al Hussein), μειώνοντας το φορτίο τους από τα 800, στα 190 χιλιόγραμμα.⁶

Από τις 22 Μαρτίου μέχρι τις 8 Απριλίου του 1985 (δεύτερος πόλεμος των πόλεων) λάμβαναν χώρα βομβαρδισμοί σε αστικά κέντρα των δύο κρατών. Από τον Αύγουστο μέχρι το Δεκέμβριο του 1986 έλαβαν χώρα αεροπορικές επιθέσεις και ρίψεις πυραύλων εδάφους-εδάφους από το Ιράκ σε πετρελαϊκές εγκαταστάσεις (Kharg), διυλιστήρια (Τεχεράνη, Tabriz, Isfahan και εργοστάσια παραγωγής ενέργειας. Από τις 17 έως τις 25 Ιανουαρίου 1987 (τρίτος πόλεμος των πόλεων) και από τα μέσα Φεβρουαρίου έως τα μέσα Απριλίου του ίδιου έτους (τέταρτος πόλεμος των πόλεων), υλοποιήθηκαν συνεχόμενοι (σχεδόν επί καθημερινής βάσεως) βομβαρδισμοί μεγάλων αστικών κέντρων του Ιράν. Σύμφωνα με ιρανικές αναφορές, οι νεκροί έφτασαν τους 1.500.¹⁸

Μόνο κατά το χρονικό διάστημα από τις 29 Φεβρουαρίου έως τις 30 Απριλίου του 1988 (πέμπτος και τελευταίος πόλεμος των πόλεων), το Ιράκ εκτόξευσε εναντίον πόλεων του Ιράν και για πρώτη φορά εναντίον της ίδιας της Τεχεράνης πάνω από 200 πυραύλους εδάφους-εδάφους σε σύγκριση με το Ιράν που στο ίδιο χρονικό διάστημα προχώρησε στην εκτόξευση 77 πυραύλων εδάφους-εδάφους τύπου Scud.¹²

Η Τεχεράνη, έχοντας βληθεί από τους ιρακινούς βαλλιστικούς πυραύλους και όσο το βεληνεκές των ιρακινών πυραύλων αυξανόταν, τόσο περισσότερο ο πληθυσμός της τρομοκρατούνταν. Αυτό συνέβαινε διότι οι πύραυλοι αυτοί σε συνδυασμό με τα χημικά τα οποία μπορούσαν να φέρουν θα είχαν τη δυνατότητα να πλήξουν ανεπανόρθωτα ακόμα και την πρωτεύουσα του Ιράν. Το Ιράν δήλωσε επίσημα μετά το πέρας του πολέμου ότι υπέφερε απώλειες μόνο από τον βομβαρδισμό των πόλεων που ξεπερνούσαν τις 11.000. Επίσης, 1.000.000 κάτοικοι είχαν εγκαταλείψει την Τεχεράνη, κινούμενοι ανατολικότερα με σκοπό να «εξέλθουν» από το βεληνεκές των πυραύλων al Hussein του Ιράκ.⁷

Εκτός από τα αστικά κέντρα, οι πετρελαϊκές εγκαταστάσεις και η ναυτιλία (λιμένες και εμπορικά πλοία) είχαν αποτελέσει στα τέλη του 1986 στόχους υψηλής προτεραιότητας τόσο για το Ιράν όσο και για το Ιράκ. Η τακτική αυτή είχε τις ρίζες της στο 1984 και συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του πολέμου, μένοντας γνωστή στην ιστορία ως «ο πόλεμος των τάνκερ».¹⁷ Η κάθε

αντιμαχόμενη πλευρά σκόπευε στην αποδυνάμωση της εμπορικής ναυτιλίας της άλλης και την απομόνωση των οικονομικών της πόρων (πετρέλαιο), θέτοντας σε κίνδυνο όλο τον υπόλοιπο ουδέτερο στόλο που εισέρχονταν στον Περσικό Κόλπο, αφού όπως εξελίχθηκε, αρκετές ήταν οι παράπλευρες απώλειες όχι μόνο υλικών και μέσων (πχ τάνκερ), αλλά και ανθρώπινων ζών (αμάχων). Η συγκεκριμένη τακτική στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο έγινε ακόμα πιο επικίνδυνη όταν οι Η.Π.Α αποφάσισαν να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην προστασία των υδάτων του Περσικού Κόλπου και της διεθνούς ναυτιλίας.

Το Ιράκ ήταν το κράτος που ξεκίνησε τον πόλεμο των τάνκερ όταν έθεσε ως στόχο προς καταστροφή οποιοδήποτε τύπο πλοίου που έφερε την ιρακινή σημαία. Το Ιράν, ως αντίποινα (retaliatory actions), έπληττε πλοία ακόμα και σε διεθνή ύδατα, οποιαδήποτε σημαία κι αν αυτά έφεραν.¹⁵ Το 1% των εμπορικών πλοίων που εισέρχονταν από το 1984 και έπειτα στον Περσικό κόλπο δεχόταν άμεσα ή έμμεσα (καμπύλης τροχιάς) πυρά. Το 1984, βλήθηκαν 54 τάνκερ, η πλειοψηφία αυτών από ιρακινά πυρά. Στις 27 Μαρτίου βλήθηκαν με γαλλικούς πυραύλους Exocet δύο τάνκερ. Τον Απρίλιο, βλήθηκε ένα τάνκερ με παναμέζικη σημαία. Στις 13 Μαΐου ένα τάνκερ του Κουβέιτ. Συνολικά μέσα σε διάστημα ενός διμήνου (Μάρτιος-Μάιος) βλήθηκαν εμπορικά πλοία από 10 διαφορετικά (ουδέτερα) κράτη. Το 1986 το Ιράκ βύθισε 4 ιρακινά εμπορικά πλοία και κατέστρεψε ολοσχερώς άλλα 18 σε ιρακινά χωρικά ύδατα.¹⁹ Στις 17 Μαΐου 1987, η φρεγάτα USS Stark των Η.Π.Α, που έπλεε στα ύδατα του Περσικού Κόλπου, βλήθηκε (από λάθος του κυβερνήτη) από ιρακινό πύραυλο. Ο απολογισμός αυτής της λαθεμένης εκτίμησης ήταν 37 νεκροί Αμερικανοί στρατιώτες με το Ιράκ να απολογείται διεθνώς και να αποζημιώνει άμεσα τις Η.Π.Α. Αρκετοί ιστορικοί αναλυτές θεωρούν ότι το περιστατικό αυτό ανάγκασε τη Δύση να επισπεύσει το πέρας του μακροχρόνιου αυτού πολέμου στον οποίο υπήρχε πλέον άμεσος κίνδυνος για παράπλευρες απώλειες, σοβαρές ανατιμήσεις του «μαύρου χρυσού» και απειλή για την παγκόσμια οικονομία, κάτι που έγινε περίπου ένα χρόνο αργότερα.⁵ Στις 22 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, οι Η.Π.Α βύθισαν ιρακινό πλοίο ναρκοθέτησης στα στενά του Ορμούζ και αμέσως μετά κατέστρεψαν ιρακινή πλατφόρμα πετρελαίου.⁵ Το Δεκέμβριο, πάλι του ίδιου έτους, το Ιράν έπληξε δύο τάνκερ τα οποία έπλεαν στα χωρικά ύδατα του Κουβέιτ. Ένα εξ αυτών έφερε τη σημαία των Η.Π.Α. Ως αντίποινα, οι Η.Π.Α βομβάρδισαν πετρελαϊκές εγκαταστάσεις στα στενά του Ορμούζ.

Το Ιράν, αφού είχε προειδοποιήσει το κράτος του Κουβέιτ να μην αναμιχθεί στον πόλεμο, εκτέλεσε επίθεση εναντίον του, με τη ρίψη πυραύλων εδάφους-εδάφους στη νήσο Bubiya στις 19 Μαρτίου 1988. Το Κουβέιτ, τον προηγούμενο μήνα, είχε παραχωρήσει τρία τάνκερ στις Η.Π.Α με αντάλλαγμα την προστασία του στόλου του στον Περσικό Κόλπο. Αργότερα έπραξε το ίδιο παραχωρώντας εκ νέου άλλα δύο τάνκερ στην Ε.Σ.Σ.Δ.¹⁸

Το ίδιο χρονικό διάστημα, έλαβε χώρα η βύθιση ενός τάνκερ του Ιράν μαζί με το 26μελές του πλήρωμα από πύραυλο αέρος-εδάφους C-601 Kraken του Ιράκ. Δύο μήνες αργότερα, μέσα σε ένα 24ωρο, το κυπριακό τάνκερ Seawise Giant καταστράφηκε ολοσχερώς από πυρά που δέχθηκε. Επίσης, το λιβεριανό τάνκερ Argosy βλήθηκε από βλήμα, αλλά επιδιορθώθηκε το αμέσως επόμενο διάστημα και το ισπανικό τάνκερ Barcelona κάηκε ολοσχερώς χωρίς να σωθεί κανένα άτομο του πληρώματος.¹⁹

Στις 03 Ιουλίου 1988, το καταδρομικό πλοίο των Η.Π.Α, USS Vincennes, το οποίο περιπολούσε στα ύδατα του Περσικού κόλπου, αναγνώρισε ένα πολιτικό αεροσκάφος Airbus A-300 των ιρανικών αερογραμμών (πτήση 655) ως απειλή, καταρρίπτοντάς το με δύο πυραύλους Standard II. 274 επιβάτες και 16 άτομα που στελέχωναν το προσωπικό του αεροσκάφους βρήκαν ακαριαίο θάνατο με τις Η.Π.Α, μετά την πάροδο αρκετών ετών, να παραδέχονται το λάθος τους, αποζημιώνοντας το ιρανικό κράτος. Ο τελικός απολογισμός των πλοίων του Ιράν, του Ιράκ και έτερων κρατών(πολεμικών και εμπορικών) που βυθίστηκαν, καταστράφηκαν ολοσχερώς ή βλήθηκαν χωρίς να φέρουν κάποια ιδιαίτερη βλάβη έφτασε το 20% των απωλειών των συμμαχικών δυνάμεων κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.¹⁷ Γενικότερα, ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ, από την έναρξή του έδειξε ότι δεν θα είναι ένας πόλεμος με περιορισμένους στόχους, αμιγώς στρατιωτικούς. Ήταν ένας πόλεμος που κατά την οκτάχρονη διάρκειά του δεν είχε σαφή στρατηγική και τακτική από κανένα από τα δύο αντιμαχόμενα κράτη. Απότοκο αυτού του γεγονότος υπήρξε και η ανάμειξη στον πόλεμο του μη εμπόλεμου-άμαχου πληθυσμού. Τον πρώτο κιάλας μήνα του πολέμου, κατά την εισβολή του Ιράκ, ο Ταξίαρχος, Διοικητής της 9^{ης} Ταξιαρχίας, Tala al Duri, διατάχθηκε από τον ίδιο το Σαντάμ Χουσεΐν να εκτελεί κάθε άμαχο που υποστηρίζει άμεσα ή έμμεσα την ιρανική άμυνα.¹⁹ Το Μάρτιο του 1982, έλαβε χώρα αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας κατά του Σαντάμ Χουσεΐν στην πόλη Dujail. 148 άνδρες οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως όπου ένα μέρος αυτών εκτελέστηκε. Γενικότερα, καθ' όλη την οκτάχρονη διάρκεια του πολέμου, για όσους υπήρχε η παραμικρή υποψία ότι υπέσκαπταν το καθεστώς, αυτοί οδηγούνταν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως όπου βασανίζονταν και κάποιοι από αυτούς εκτελούνταν.¹⁹

Το Φεβρουάριο του 1986 στη μάχη που διεξήχθη στην πόλη Faw, το Ιράκ επιτέθηκε με ρίψη βομβών στο ιρανικό νοσοκομείο Fatma e Zahra τέσσερις φορές σε χρονικό διάστημα δώδεκα ημερών. Στην πρώτη επίθεση έγινε χρήση χημικών, χωρίς να προκληθεί η παραμικρή απώλεια, λόγω των ισχυρών ανέμων που επικρατούσαν την στιγμή της ρίψης στην περιοχή. Κατά τη δεύτερη απόπειρα ρίψης χημικών, οι απώλειες και πάλι ήταν μηδαμινές. Την τρίτη φορά, όμως, οι ιρακινές δυνάμεις δεν προχώρησαν στη χρήση χημικών, αλλά κοινών εκρηκτικών με συνέπεια να υπάρξουν αρκετά θύματα (προσωπικό και ασθενείς). Την τέταρτη και τελευταία φορά, ιρακινά μαχητικά αεροσκάφη έριξαν αρχικά συμβατικές βόμβες και στη συνέχεια χημικές με αποτέλεσμα τόσο την πλήρη καταστροφή των κτιρίων που στεγαζόταν το νοσοκομείο, όσο και το θάνατο όσων βρίσκονταν εντός, αλλά και πέριξ αυτού. Μία βόμβα ενεργοποιήθηκε μόλις 15 μέτρα μακριά από το θάλαμο των επείγοντων περιστατικών.⁷

Μετά το 1985, βλήθηκαν από το Ιράκ (με πυραύλους αέρος-εδάφους και κυρίως εδάφους-εδάφους) οι εξής μη στρατιωτικοί στόχοι, οι οποίοι ήταν προγραμματισμένο να βληθούν από το 1984 :

- Ο λιμένας και οι πετρελαϊκές εγκαταστάσεις στο λιμάνι Khomeini.
- Ο σταθμός παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στη νήσο Al Kharji.
- Το εργοστάσιο παραγωγής σιδήρου στην πόλη Ahvaz.
- Ο λιμένας Bushehr.
- Εγκαταστάσεις παραγωγής φυσικού αερίου στην πόλη Ahvaz.
- Το διυλιστήριο πετρελαίου στην πόλη Tabriz.

Το Ιράκ επαναλαμβανόμενα ενεργούσε χωρίς να δείχνει ενδιαφέρον εάν ο άμαχος πληθυσμός θα επηρεασθεί από τις επιθετικές του ενέργειες.⁵

Ο Ταρίκ Αζίζ είχε διαμηνύσει από τα πρώτα έτη του πολέμου τις ιρακινές δυνάμεις να κρατάνε συνεχώς «απασχολημένο» το Ιράν, αν όχι τις Ένοπλες Δυνάμεις, τότε τον άμαχο πληθυσμό. Όταν τον Ιανουάριο του 1988 το Ιράν με πυραύλους εδάφους-εδάφους έπληξε ένα ιρακινό σχολείο στη Βαγδάτη, θανατώνοντας δεκάδες παιδιά, ως αντίποινα το Ιράκ βομβάρδισε πόλεις και νοσοκομεία. Το ίδιο έπραττε, με μικρότερη συχνότητα, και το Ιράν βομβαρδίζοντας πόλεις, βιομηχανίες και πετρελαϊκές εγκαταστάσεις του Ιράκ. Αμφότερος στόχος ήταν η πτώση του ηθικού του αντιπάλου και η καταστροφή της οικονομίας του (μέσω του πολέμου των τάνκερ και των πόλεων).¹⁹

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΙΡΑΝ-ΙΡΑΚ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

5.1 Κανόνες Δικαίου που παραβιάστηκαν

Πρώτη αναφορά, σε διεθνές επίπεδο, για τα σύγχρονα χημικά όπλα έγινε στις Συμβάσεις της Χάγης το 1899 και το 1907. Μπορεί τα χημικά όπλα να είχαν ανακαλυφθεί και χρησιμοποιηθεί εδώ και αιώνες, αλλά τα μέτρα καταπολέμησης της χρήσης αυτών που είχαν ληφθεί προγενέστερα αφορούσαν αμιγώς το εθιμικό δίκαιο. Υπήρχαν, μεταξύ άλλων, περιπτώσεις που συνάπτονταν (διμερείς συνήθως) συμφωνίες ανάμεσα σε αυτοκρατορίες και φυλές για τη μη χρήση δηλητηρίου ή λοιπών ουσιών (παραισθησιογόνων) σε ανθρώπινους, ζωικούς και φυτικούς οργανισμούς όταν οι δύο αντίπαλες πλευρές διεξήγαγαν πολεμικές επιχειρήσεις. Συχνά όμως, στο βωμό της επικράτησης και της επιβίωσης, οι εμπόλεμοι αθετούσαν τις συμφωνίες τους και καταπατούσαν το εθιμικό δίκαιο.¹³

Στη Σύμβαση της Χάγης το 1899, επίσημα πλέον, τα συμμετέχοντα κράτη συνυπέγραψαν μία Σύμβαση στην οποία συμφωνούσαν ρητά στο εξής: να απέχουν από τη χρήση σφαιρών και βλημάτων (όπλα άμεσης και έμμεσης βολής), όταν αυτά φέρουν ασφυξιογόνα και επιβλαβή αέρια που διαχέονται στον ευρύτερο χώρο. Επίσης τόσο στη Σύμβαση του 1899 όσο και σε αυτήν του 1907, επετεύχθη μίας πρώτης τάξεως διεθνής συμφωνία για τη θέσπιση κανόνων μάχης, η πρώτη ανάμεσα σε κράτη. Επιβλήθηκε η τήρηση των νόμων και του εθιμικού δικαίου για τον πόλεμο στην ξηρά και επισημοποιήθηκε η απαγόρευση χρήσης χημικών ουσιών σε μάχη μέσω του άρθρου 23α. Η βάση για τη θέσπιση του συγκεκριμένου άρθρου ήταν διπλή, Ως πρώτη βάση χρησιμοποιήθηκε το εθιμικό δίκαιο πολλών κρατών που απαγόρευε τη χρήση δηλητηρίου σε μάχη (κάτι που ήταν γενικά και ευρέως αποδεκτό) και ως δεύτερη βάση ήταν η άποψη ενός διπλωμάτη που συμμετείχε στις συζητήσεις, να μην χαθεί στο μέλλον από την ανθρώπινη μνήμη κανένας πολιτισμός.¹³

Μεμονωμένες προσπάθειες για την απαγόρευση χρήσης χημικών είχαν πραγματοποιηθεί στις Βρυξέλλες το 19^ο αιώνα όπου δημιουργήθηκε ένα είδος εγχειριδίου για τους κανόνες πολέμου γενικότερα. Το 1863 στις Η.Π.Α δημιουργήθηκε εξίσου ένα εγχειρίδιο με τίτλο: «Οδηγίες για την κυβέρνηση των στρατών», γνωστό και ως «Κώδικας Lieber», όπως ήταν το όνομα του συντάκτη. Στο άρθρο 16 αυτού του εγχειριδίου αναγράφεται ότι: «η στρατιωτική αναγκαιότητα στον πόλεμο δεν έχει να κάνει με τη βαναυσότητα. Για αυτό το λόγο, κάθε είδος δηλητηρίου απαγορεύεται να χρησιμοποιείται τόσο για λόγους εκδίκησης όσο και για την κάμψη του ηθικού του αντιπάλου. Δεν πρέπει να αποτελεί συμβατικό όπλο για το θάνατο ή τον τραυματισμό του εχθρού στη μάχη ούτε μέσο βασανισμού για την εξαγωγή πληροφοριών». Το εγχειρίδιο αυτό χρησιμοποιήθηκε τα δύο τελευταία έτη του αμερικάνικου εμφυλίου(1863-65).¹³

Στις 17 Ιουνίου 1925, συντάχθηκε και υπογράφηκε το Πρωτόκολλο της Γενεύης. Προπομπός αυτού ήταν οι Συμβάσεις της Χάγης(1899 και 1907) και

η Συνθήκη των Βερσαλλιών(1919).¹³ Στη Γενεύη, οι απεσταλμένοι των κρατών συμφώνησαν ότι τα χημικά αέρια πρέπει να απαγορευθούν διά νόμου και ότι η ύπαρξή τους είναι άκρως επικίνδυνη για το ανθρώπινο γένος. Ο Theodor Burton, απεσταλμένος των Η.Π.Α πρότεινε να θεσπιστεί διεθνής κανόνας που θα βασίζεται στο άρθρο 5 ενός, εσωτερικής ισχύος, συμφώνου των Η.Π.Α που θεσπίστηκε το 1922 και ανέγραφε για την απαγόρευση χρήσης των χημικών ουσιών. Τα κράτη της Ιταλίας, του Καναδά, της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας (που είχαν γνωρίσει τις οδυνηρές συνέπειες των χημικών όπλων κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο) συμφώνησαν κι έτσι ψηφίστηκε νόμος υπέρ της κατάργησης των χημικών όπλων. Συγκεκριμένα στο Πρωτόκολλο της Γενεύης αναγράφονται τα εξής: «Η χρήση σε πόλεμο ασφουξιογόνων, δηλητηρίων αερίων ή υγρών, υλικών ή συσκευών απαγορεύεται. Το σύνολο των κρατών πρέπει να δεχθεί αυτή την απαγόρευση και να την επεκτείνει και στη χρήση βακτηριακών και άλλων μικροοργανισμών που δύναται να χρησιμοποιηθούν σε μάχη. Η μελλοντική χρήση χημικών και λοιπών απαγορευμένων ουσιών θα καταδικάζεται από το σύνολο των πολιτισμένων κρατών». Αυτό έγινε διεθνώς αποδεκτό ως μέρος του Διεθνούς Δικαίου.¹³

Άξιο αναφοράς αποτελεί εάν Ιράν και Ιράκ υπέγραψαν και επικύρωσαν Συμβάσεις και Πρωτόκολλα που είχαν προηγηθεί του πολέμου. Γενικά, τα κράτη που προχώρησαν στην υπογραφή, πόσο μάλλον και στην επικύρωση των Συμβάσεων της Χάγης (1899 και 1907), του Πρωτοκόλλου της Γενεύης (1925) και των επιπρόσθετων Πρωτοκόλλων του 1977 κρίνονται υπεύθυνα για την πλήρη τήρηση των Κανόνων Δικαίου που αυτά αναγράφουν και είναι υπόλογα εάν προβούν σε παράβασή τους, λαμβάνοντας, εάν κριθεί σκόπιμο, τις όποιες κυρώσεις προβλέπονται.

Το Ιράκ:

- i. Υπέγραψε και επικύρωσε τις Συμβάσεις της Χάγης το 1970.³⁶
- ii. Υπέγραψε και επικύρωσε το Πρωτόκολλο της Γενεύης (1925) στις 8 Σεπτεμβρίου του 1931.³⁷
- iii. Υπέγραψε και επικύρωσε τις Συμβάσεις της Γενεύης (1949) το 1956.³⁸
- iv. Υπέγραψε και επικύρωσε τη Σύμβαση για την αποτροπή και την τιμωρία της γενοκτονίας στις 20 Ιανουαρίου 1959.³⁵
- v. Υπέγραψε και επικύρωσε τα πρόσθετα Πρωτόκολλα της Γενεύης(1977) την 1^η Απριλίου του 2010.

Το Ιράν:

- i. Ήταν συμβαλλόμενο κράτος στη Σύμβαση της Βιέννης (1961) για τις προξενικές σχέσεις και την προξενική ασυλία (άρθρο 43).³⁹
- ii. Υπέγραψε και επικύρωσε τις Συμβάσεις της Χάγης το 1900.³⁶
- iii. Υπέγραψε και επικύρωσε το Πρωτόκολλο της Γενεύης (1925) στις 5 Νοεμβρίου του 1929.³⁷
- iv. Υπέγραψε και επικύρωσε τις Συμβάσεις της Γενεύης (1949) το 1957.^{22,38}

Η θέσπιση διεθνών κανόνων για απαγόρευση των χημικών όπλων το 1907 στη Χάγη έγινε με βάση το γεγονός ότι τα χημικά ήταν όπλα που δεν είχαν εξελιχθεί. Με τη θέσπιση διεθνών κανόνων, θα έμπαινε ένα τέλος στην ανάπτυξη και εξέλιξη αυτού του όπλου. Το Ιράκ υπέγραψε το Πρωτόκολλο της

Γενεύης το 1931, συνεπώς το διάστημα 1982-1988 διέπραξε κατά συρροή παράβαση.

Όσον αφορά την επιστράτευση παιδιών κάτω των 15 ετών στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ υπήρχαν αναφορές και οπτικό υλικό από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες και δυτικά Μ.Μ.Ε παρουσίαζαν μικρά παιδιά να φέρουν «το πλαστικό κλειδί του παραδείσου». Τόσο στο Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1949 όσο και στο Πρωτόκολλο του 1977, απαγορεύεται η στρατολόγηση παιδιών κάτω των 15 ετών (άρθρο 77, παρ.2 Πρωτόκολλο Ι και άρθρο4, παρ. 3, c του Πρωτοκόλλου ΙΙ). Μάλιστα εάν ένα κράτος αποφασίσει να στρατολογήσει παιδιά κάτω των 18, οφείλει να ξεκινήσει την στρατολόγηση από το γηραιότερο (άρθρο 77, παρ. 2). Εάν, τέλος, παρόλο τις ρητές απαγορεύσεις του Πρωτοκόλλου, παιδιά κάτω των 15 ετών συλληφθούν στη μάχη και οδηγηθούν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως ως αιχμάλωτοι πολέμου, τότε θα συνεχίσουν να χρήζουν ειδικής προστασίας σύμφωνα με το (άρθρο 77, παρ 3 του Πρωτοκόλλου Ι και του άρθρου 4, παρ. 3 του Πρωτοκόλλου ΙΙ).²³

Η τρίτη Σύμβαση της Γενεύης δηλώνει ότι οι αιχμάλωτοι πολέμου φέρουν τα εξής δικαιώματα: Εκτός από τα δικαιώματα που απορρέουν από την αρχή της προστασίας των συμμετεχόντων σε μάχη τα οποία αναλύθηκαν στην «Εισαγωγή» περαιτέρω δικαιώματα που επίσης καταπατήθηκαν, είναι τα εξής: η μέριμνα για ύπαρξη επικοινωνίας ανάμεσα στους αιχμαλώτους και τις οικογένειές τους και οι τακτικές επισκέψεις ιατρικού προσωπικού από τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ICRC) για την παροχή υπηρεσιών υγείας σε τραυματίες και ασθενείς.²⁴

Οι γυναίκες αιχμάλωτοι πολέμου πρέπει να μεταφέρονται σε ξεχωριστό χώρο από τους αιχμαλώτους του έτερου φύλου και να επιτηρούνται αποκλειστικά από γυναίκες. Επίσης οι εργασίες που καλούνται να φέρουν εις πέρας θα πρέπει να διαφέρουν από αυτές των αντρών. Απαγορεύεται κάθε σωματική επίθεση, προσβολή της τιμής, βασανισμός και σεξουαλική εκμετάλλευση (άρθρο 75 και 97 και 108 Σύμβασης ΙΙΙ).²⁵ Στις 18 Φεβρουαρίου του 1984 έλαβε χώρα απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε για παύση των επιθέσεων σε αστικά κέντρα. Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Γενεύης (1949), απαγορεύεται κάθε άσκηση βίας εναντίον πολιτών είτε ο ενεργών είναι σε θέση επίθεσης είτε άμυνας. Επίσης απαγορεύεται κάθε είδους απειλή στον άμαχο πληθυσμό. (Ρ. Ι 49, 51, 52). Κάθε άτομο που δεν ανήκει στις Ένοπλες Δυνάμεις είναι πολίτης-άμαχος. (Κεφ. 3, τμήμα Ι). Τα παραπάνω παραβιάστηκαν κατά συρροή, με τις ενέργειες στον πόλεμο των πόλεων, στον πόλεμο των τάνκερ και φυσικά στη ρίψη χημικών σε κατοικημένους τόπους, όπου χιλιάδες πολίτες έχασαν τη ζωή τους.²⁶

Ο Χουσεΐν, ουκ ολίγες φορές, διέταξε αεροπορικές επιθέσεις με στόχους λιμένες, πετρελαϊκές εγκαταστάσεις και πλοία (πολεμικά και εμπορικά) του Ιράν. Το Ιράκ είχε ως κύριο στόχο την οικονομική απομόνωση του Ιράν το οποίο αναγκάστηκε να προχωρήσει σε άνοιγμα στις αγορές. Ευρισκόμενο σε δεινή οικονομική κατάσταση, το Ιράν αποφάσισε να μειώσει την τιμή του βαρελιού (πετρέλαιο) προσεγγίζοντας μάλιστα την αγορά της Δύσης, χωρίς

όμως τελικά να βρει κάποια ανταπόκριση. Στις 11 Ιουνίου του ίδιου έτους, σε διάγγελμά του ο Γ.Γ των Η.Ε, Perez de Cuellar, διεμήνυσε στα δύο κράτη να σταματήσουν την ανεξέλεγκτη επίθεση σε αστικά κέντρα και έστειλε ομάδες παρατηρητών στις πρωτεύουσες των δύο κρατών, κάτι που υλοποιήθηκε για τους επόμενους μήνες. Σύμφωνα με το Κεφάλαιο Ι, άρθρο 25 της Σύμβασης της Χάγης, η επίθεση ή ο βομβαρδισμός με οποιοδήποτε τρόπο, πόλεων, χωριών, οικημάτων ή ανυπεράσπιστων κτιρίων απαγορεύεται, όπως και σύμφωνα με το άρθρο 28 του ίδιου Κεφαλαίου απαγορεύεται η λεηλασία πόλης ή μέρους, ακόμα κι αν αυτή έχει καταληφθεί μετά από επίθεση.¹³ Όλα τα παραπάνω είχαν, κατά συρροή, καταπατηθεί με τις επιθέσεις σε Κουρδικά χωριά, το βομβαρδισμό πόλεων και λοιπών ενεργειών κατά τα οκτώ εμπόλεμα έτη. Το παράδοξο ήταν ότι το χρονικό διάστημα που έπαψαν οι επιθέσεις σε αστικά κέντρα, αυξήθηκαν οι επιθέσεις σε εμπορικά πλοία στον Περσικό Κόλπο.⁹

Εκτός των διεθνώς αναγνωρισμένων Συμβάσεων και Πρωτοκόλλων, υπήρξε και Συνθήκη περί βιολογικών και τοξικών όπλων που θεσμοθετήθηκε στις 10 Απριλίου του 1972. Η Συνθήκη αυτή απαγόρευε την ανάπτυξη, παραγωγή και φύλαξη ουσιών που δεν είναι χρήσιμες για ειρηνικούς σκοπούς. Υπογράφηκε σε Λονδίνο, Ουάσινγκτον και Μόσχα και τα πρώτα πέντε(05) άρθρα της αναγράφουν τα εξής:

ΑΡΘΡΟ 1: Γενικές υποχρεώσεις

Κάθε κράτος-μέλος αυτής της Συνθήκης υποχρεούται να μην εμπλακεί ποτέ και κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες:

Α) Στην ανάπτυξη, παραγωγή ή απόκτηση με άλλο τρόπο χημικών όπλων. Στη φύλαξη ή διατήρηση αυτών και στη μεταφορά τους ευθέως ή πλαγίως οπουδήποτε.

Β) Στη χρήση τους.

Γ) Σε στρατιωτικές ετοιμασίες που προμηνύουν τη χρήση χημικών όπλων.

Δ) Στην αρωγή, ενθάρρυνση με οποιοδήποτε τρόπο, οπουδήποτε να εμπλακεί σε δραστηριότητα που ενέχει τη χρήση χημικών.

ΑΡΘΡΟ 2: Κάθε κράτος που έχει υπογράψει τη Συνθήκη αναλαμβάνει, εξ ολοκλήρου, την υποχρέωση να καταστρέψει τα χημικά όπλα που βρίσκονται υπό την κατοχή του ή σε οποιοδήποτε περιοχή υπό τον έλεγχό του.

ΑΡΘΡΟ 3: Κάθε κράτος πρέπει να καταστρέψει κάθε χημικό όπλο που εγκατέλειψε σε περιοχή έτερου κράτους.

ΑΡΘΡΟ 4: Κάθε κράτος οφείλει να μην χρησιμοποιεί ουσίες που χρησιμοποιούνται για την καταστολή διαδηλώσεων σε μάχη (πχ δακρυγόνα).

5.2 Με ποιον τρόπο-λήψη μέτρων όφειλε να αντιδράσει η Διεθνής Κοινωνία και με ποιον τρόπο-λήψη μέτρων τελικά αντέδρασε

Η Διεθνής Κοινωνία είχε ηθική και νομική υποχρέωση να μεσολαβήσει και να προβεί σε παρεμβάσεις για την επίτευξη της ασφάλειας στην περιοχή της Μεσοποταμίας και την αποφυγή επέκτασης του χημικού πολέμου (χρονική και εδαφική). Επίσης, ο κίνδυνος για την εξέλιξη του χημικού εξοπλισμού του Ιράκ ήταν κάτι παραπάνω από υπαρκτός κάτι το οποίο θα είχε ακόμη πιο οδυνηρές συνέπειες.

Κυρώσεις δύναται να επιβληθούν σε:

- παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

- προσάρτηση ξένων εδαφών
- ηθελημένη αποσταθεροποίηση κυρίαρχης χώρας

Οι κυρώσεις κατά την ευρεία έννοια, ή διπλωματικές κυρώσεις, περιλαμβάνουν μέτρα όπως η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με τη συγκεκριμένη χώρα ή η συντονισμένη ανάκληση των διπλωματικών αντιπροσώπων.

Υπάρχουν επίσης και οι κυρώσεις με την στενότερη έννοια απαιτούν συγκεκριμένη νομική βάση στις συνθήκες των Η.Ε, της Ε.Ε, κλπ και περιλαμβάνουν:

- εμπάργκο όπλων.
- περιορισμούς στην υποδοχή καταχωρισμένων προσώπων (απαγόρευση ταξιδιού): τα συγκεκριμένα πρόσωπα δεν μπορούν να ταξιδέψουν πέρα από το κράτος μέλος της ιθαγένειάς τους.
- δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων καταχωρισμένων προσώπων ή οντοτήτων: όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία δεσμεύονται, ενώ πρόσωπα και οι οντότητες δεν μπορούν να διαθέσουν κεφάλαια σε όσους είναι καταχωρισμένοι.
- οικονομικές κυρώσεις ή περιορισμούς σχετικά με συγκεκριμένους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, όπως η απαγόρευση εισαγωγής ή εξαγωγής ορισμένων αγαθών, η απαγόρευση επενδύσεων, η απαγόρευση παροχής ορισμένων υπηρεσιών κτλ.²⁸

Αρχικά, με το ψήφισμα 479 του Σ.Α των Η.Ε στις 28 Σεπτεμβρίου 1980 το οποίο υπερψηφίστηκε από την ολομέλεια (15/0/0), το Διεθνές Δίκαιο κρίθηκε ως εφαρμοστέο στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ. Στο ψήφισμα αυτό, το Συμβούλιο Ασφαλείας (Σ.Α) καλούσε τα δύο κράτη να απέχουν από πράξεις υπέρμετρης βίας και να λύσουν τη διαμάχη τους με όρους ειρήνης. Επέβαλε δε, την αποδοχή των υπηρεσιών των Η.Ε και των αποφάσεων που θα ακολουθούσαν. Στις 19 Ιουνίου του 1981 με το ψήφισμα 487 το οποίο υπερψηφίστηκε από την ολομέλεια (15/0/0), το Σ.Α καταδίκασε την αεροπορική επίθεση του Ισραήλ στις 7/6/1981 σε πυρηνικές εγκαταστάσεις του Ιράκ, ως παράβαση του Καταστατικού Χάρτη (Κ.Χ) των Η.Ε και των κανόνων διεθνούς συμπεριφοράς. Μεταξύ άλλων, κάλεσε το Ισραήλ να μην επαναλάβει τέτοιου είδους επιθέσεις και θεώρησε ως δικαίωμα του Ιράκ να ζητήσει αποζημίωση. Στις 12 Ιουλίου 1982, με την υπερψήφιση από την ολομέλεια (15/0/0) του ψηφίσματος 514, το Σ.Α επέβαλε την εκεχειρία στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ, την επιστροφή στα διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα και την αποστολή ομάδας παρατηρητών των Η.Ε στην περιοχή. Η Βαγδάτη αποδέχθηκε τους όρους, τους οποίους όμως απέρριψε αμέσως η Τεχεράνη. Στις 4 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, με το ψήφισμα 522 που υπερψηφίστηκε από την ολομέλεια του Σ.Α (15/0/0), το Σ.Α χαιρέτισε τη συμμόρφωση του ενός από τα δύο κράτη στις αποφάσεις του ψηφίσματος 514 και καλούσε και το κράτος του Ιράν άμεσα να συμμορφωθεί.⁵

Οι πρώτες αναφορές που έφτασαν στο State Department για χρήση δακρυγόνων του Ιράκ στον πόλεμο με το Ιράν (Ιούλιος 1982), έδωσαν τη σκυτάλη σε δηλώσεις καθησυχασμού πως το Ιράκ δεν είχε αναπτύξει την κατάλληλη τεχνολογία για να αναπτύξει χημικό πόλεμο. Πέντε μήνες αργότερα, το Ιράκ έκανε εκτενή χρήση αέριων μoustάρδας με σκοπό την αναχαίτιση της ιρανικής επίθεσης στην επιχείρηση Wal Fajr 2. Το Ιράν προσπάθησε με αναφορές του να κινητοποιήσει τη Διεθνή Κοινωνία έτσι ώστε να λάβει μέτρα κατά της χρήσης χημικών. Τα Η.Ε τελικά, έστειλαν το 1983

παρατηρητές οι οποίοι μέχρι τα τέλη του 1984 εξήγαγαν το συμπέρασμα ότι στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο μέχρι εκείνο το χρονικό διάστημα μόλις μία φορά έγινε χρήση χημικών (αέριων μουστάρδας), ενώ το Ιράν είχε ήδη καταγράψει και αναφέρει 29 μέχρι τις αρχές του 1983. Πάντως, αποτελεί γεγονός ότι το Ιράκ κατά τη διετία 1984-86 (μάχη της πόλης Faw) μείωσε τη χρήση χημικών, φοβούμενο πιθανόν τις κυρώσεις των Η.Ε και τη γενική κατακραυγή.¹³ Στις 31 Νοεμβρίου του 1983 με 12 ψήφους υπέρ και τρία κράτη-μέλη να απέχουν (Μάλτα, Νικαράγουα και Πακιστάν) το Σ.Α των Η.Ε, μέσω του ψηφίσματος 540, καταδίκασε τις παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ και κάλεσε και τα δύο εμπόλεμα κράτη να σταματήσουν τις επιθέσεις εναντίον πολιτών. Επίσης, επιβεβαίωσαν το δικαίωμα της ελεύθερης ναυσιπλοΐας και του διεθνούς εμπορίου σε διεθνή ύδατα και κάλεσαν την Τεχεράνη και τη Βαγδάτη να σταματήσουν τις εχθροπραξίες στον Περσικό Κόλπο.⁵

Στις 5 Μαρτίου 1985, το State Departement ανακοίνωσε ότι το Ιράκ αποδεδειγμένα είχε προβεί σε χρήση χημικών, καταδικάζοντας αυτήν την ενέργεια. Στις 26 του ίδιου μήνα, προγραμματίστηκε συνάντηση του ΥΠ.ΕΞ των Η.Π.Α με τον αντίστοιχο του Ιράκ, όπου ο Ιρακινός Υπουργός επιβεβαίωσε τη χρήση χημικών. Το ίδιο χρονικό διάστημα, ο Γ.Γ των Η.Ε Perez de Cuellar επισκέφθηκε ο ίδιος την πρωτεύουσα του Ιράν. Εκεί, του αναφέρθηκαν 1.450 θάνατοι πολιτών και ακόμη 4.000 τραυματίες από τους τελευταίους βομβαρδισμούς σε αστικά κέντρα του Ιράν. Ο Γ.Γ των Η.Ε πρότεινε να αποδεχθούν τους όρους της κατάπαυσης πυρός, πρόταση στην οποία συμφώνησε το κόμμα ελευθερίας. Ο Χομεϊνί όμως αρνήθηκε θεωρώντας μία τέτοια απόφαση ηττοπαθής.¹³ Την 1^η Ιουνίου 1984, με 13 ψήφους υπέρ και δύο κράτη να απέχουν (Νικαράγουα και Ζιμπάμπουε), το Σ.Α που συγκλήθηκε, μέσω του ψηφίσματος 552, καταδίκασε τις επιθέσεις σε εμπορικά πλοία του Κουβέιτ και της Σ. Αραβίας. Με υπερψήφιση από την ολομέλεια του Σ.Α των Η.Ε του ψηφίσματος 582 στις 24 Φεβρουαρίου του 1986, το Σ.Α των Η.Ε επιβάλλει την κατάπαυση πυρός, την ανταλλαγή αιχμαλώτων, καλώντας τα δύο εμπόλεμα κράτη να μεσολαβήσουν για αυτήν την απόφαση, κάτι που αποδέχεται το Ιράκ, αλλά αρνείται το Ιράν. Το Νοέμβριο του 1986, το Κουβέιτ πλησίασε τα Ρ-5 του Σ.Α των Η.Ε, αρχής γενομένης από την Ε.Σ.Σ.Δ και στη συνέχεια στα υπόλοιπα τέσσερα μόνιμα μέλη (Η.Π.Α, Μ. Βρετανία, Γαλλία και Κίνα) ζητώντας τους την παροχή προστασίας και τονίζοντας την παγκόσμια ανάγκη για ασφάλεια στην ελεύθερη ναυσιπλοΐα. Απότοκο της συγκεκριμένης ενέργειας, ήταν το ψήφισμα 588 του Σ.Α το οποίο καλούσε τα δύο εμπόλεμα κράτη να υλοποιήσουν άμεσα τις επιταγές του ψηφίσματος 582.⁵

Στις 23 Μαρτίου 1987, το Κουβέιτ προσέφερε τρία τάνκερ στις Η.Π.Α, ενώ το ίδιο έπραξε και στις 14 Απριλίου με την Ε.Σ.Σ.Δ. Στις 6 Μαΐου, οι Η.Π.Α δέχθηκαν να παρέχουν προστασία σε όσα πλοία φέρουν τη σημαία του Κουβέιτ, με το Κουβέιτ να τους παραχωρεί άλλα έντεκα τάνκερ. Οι Η.Π.Α αποδέχθηκαν την «πρόσκληση» του Κουβέιτ για τρεις λόγους: πρώτον, σκόπευαν να προλάβουν την Ε.Σ.Σ.Δ πριν αυτή φέρει πρώτη τον στόλο της στον Περσικό Κόλπο και ελέγξει το εμπόριο και τη ναυσιπλοΐα. Κατά δεύτερον, επιθυμούσαν την ήττα του Ιράν και τρίτον ήθελαν να επανακτήσουν την εμπιστοσύνη των κρατών-εμιράτων της Μ. Ανατολής και του Κόλπου επειδή το '86 οι Η.Π.Α είχαν προβεί στην παράνομη πώληση όπλων στο Ιράν (είχε προηγηθεί εμπάργκο).¹⁸

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1987 οι Η.Π.Α έδειξαν ότι ο ρόλος που θα διαδραμάτιζαν πλέον στην περιοχή θα ήταν ενεργός και πρωταγωνιστικός με τη βύθιση πλοίου ναρκοθετήσεως του Ιράν μετά από μη συμμόρφωση στις αμερικανικές προειδοποιήσεις. Μέχρι τις 22 Οκτωβρίου οι Η.Π.Α προχώρησαν στη βύθιση ακόμα τριών ιρακινών πολεμικών πλοίων. Καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου οι Μ. Δυνάμεις (Η.Π.Α και Ε.Σ.Σ.Δ) και τα κράτη της Ε.Ε είχαν δηλώσει προφορικά ότι στον πόλεμο αυτό θα τηρήσουν ουδέτερη στάση. Στην πραγματικότητα όμως, όλα τα κράτη ήταν υπέρ του Ιράκ κάτι που αποτυπώθηκε και εμπράκτως.¹⁸ Η Ε.Σ.Σ.Δ, στα τέλη της δεκαετίας του '70 είχε τεταμένες σχέσεις με το Ιράκ. Αφορμή είχε σταθεί η εκτέλεση 21 κομμουνιστών. Έτσι, η Ε.Σ.Σ.Δ μέχρι τις αρχές του 1981, είχε κηρύξει εμπάργκο στο Ιράκ σε εισαγωγές και εξαγωγές. Εντούτοις, από τα μέσα του ίδιου έτους, έπαψε να τίθεται σε ισχύ το εμπάργκο, με την Ε.Σ.Σ.Δ να προχωράει στην πώληση μεγάλων εξοπλιστικών προγραμμάτων στο Ιράκ. Μέχρι το τέλος του 1981, το Ιράκ είχε αγοράσει 200 τεθωρακισμένα άρματα μάχης T-55 και T-72, αεροπλάνα MIG-23 και MIG-25, πυραύλους εδάφους-εδάφους Scud B και SS-21. Από το 1985, 500 Σοβιετικοί σύμβουλοι πολέμου είχαν εγκατασταθεί στη Βαγδάτη. Μέχρι το πέρας του πολέμου, το Ιράκ έφτασε να έχει αγοράσει συνολικά 800 T-72. Μάλιστα, η Μόσχα απειλούσε σε κάθε απόρριψη της κατάπαυσης πυρός από την Τεχεράνη, ότι θα πουλούσε στη Βαγδάτη επιπλέον εξοπλισμό. Τέλος, το 1987 η Μόσχα πούλησε στη Βαγδάτη αεροπλάνα MIG-29 με συστήματα anti-radar τελευταίας τεχνολογίας. Το κόστος των εξοπλιστικών δαπανών του Ιράκ (μόνο προς την Ε.Σ.Σ.Δ) ανερχόταν στα 24,5 δις δολάρια.¹⁸

Από την έναρξη του πολέμου μέχρι το 1982 το Ιράκ δεν είχε καλές σχέσεις με καμία από τις δύο Μ. Δυνάμεις. Η Γαλλία ήταν το κράτος που επωφελήθηκε οικονομικά από αυτή τη συγκυρία, παρέχοντας στο Ιράκ πολεμικό εξοπλισμό αξίας 5,6 δις δολαρίων. Το Ιράκ έλαβε ατομικά τυφέκια, μαχητικά αεροσκάφη Mirage, ελικόπτερα και ηλεκτρονικό εξοπλισμό. Το χρέος της Βαγδάτης προς το Παρίσι από 2,5 δις δολάρια (15 δις γαλλικά φράγκα) που ανερχόταν το 1981, έφτασε στα 5 δις δολάρια το 1986.¹⁸

Η Αίγυπτος του Μουμπάρακ προχώρησε στην πώληση 250 μεταχειρισμένων από την Ε.Σ.Σ.Δ τεθωρακισμένων αρμάτων μάχης T-55 και βαρέων βομβαρδιστικών Tu-16 (Turplev) και Il-28. Η Ισπανία πούλησε στρατιωτικά οχήματα μικρής και μεσαίας θωράκισης και η Βραζιλία στρατιωτικά οχήματα μεταφοράς προσωπικού. Η Ιταλία, με τη σειρά της, πούλησε ένα μικρό αριθμό πολεμικών πλοίων, ενώ η Μ. Βρετανία επίσης ένα μικρό αριθμό τεθωρακισμένων αρμάτων μάχης. Το Κουβέιτ και η Σ. Αραβία υποστήριξαν επίσης το κράτος του Ιράκ οικονομικά, παρέχοντάς του πετρέλαιο στη μισή τιμή.¹⁸

Τα Η.Α.Ε ήταν τα μόνα στον Κόλπο που είχαν συναλλαγές με το Ιράν και για αυτόν το λόγο δεν επιθυμούσαν περαιτέρω πτώση της ιρανικής οικονομίας. Η Συρία ήταν κι αυτή σύμμαχος του Ιράν, αλλά επίσης ανήκε και στο αραβικό Σύμφωνο. Έτσι, το Μάρτιο του 1985 πήρε την πρωτοβουλία ως διαμεσολαβητής να συγκαλέσει συμβούλιο καλώντας τους Χουσεΐν, Μουμπάρακ και το βασιλιά της Ιορδανίας Χουσεΐν για την εύρεση λύσεων που θα τερμάτιζαν τον ιρανο-ιρακινό πόλεμο. Όμως, η προσπάθεια αυτή αποδείχθηκε άκαρπη. Την επομένη κιόλας, η Συρία κάθισε στο ίδιο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με το Ιράν, τη Λιβύη και την Αλγερία. Εκεί, αποφασίστηκε η Συρία να συνεχίσει τις παραβιάσεις του εναέριου χώρου του

Ιράκ και η Λιβύη να παραχωρήσει πυραύλους Scud στο Ιράν. Το Ιράν, ως αντάλλαγμα θα παρείχε πετρέλαιο στα κράτη αυτά σε τιμή κόστους. Η Λιβύη και η Αλγερία απείχαν στο Συμβούλιο των Αραβικών κρατών που έγινε το επόμενο έτος στο οποίο όλα τα συμμετέχοντα αραβικά κράτη αποφάσισαν να υποστηρίξουν εμπράκτως τη Βαγδάτη.⁹

Οι Η.Π.Α, εξαιτίας του Πολέμου των 6 ημερών και του Yom Kippur που είχε ταχθεί εναντίον των αραβικών κρατών και υπέρ του Ισραήλ είχε διακόψει τις διμερείς σχέσεις της με το Ιράκ από το 1967 (είχε ως σύμμαχο το Ιράν στην περιοχή της Μεσοποταμίας). Το 1982 οι Η.Π.Α αφαίρεσαν το κράτος του Ιράκ από τη λίστα των κρατών που υποστήριζαν τη διεθνή τρομοκρατία. Το 1983, η Ουάσινγκτον διεμήνυσε ότι τα στενά του Ορμούζ θα παραμείνουν ανοικτά ακόμη κι αν απαιτηθεί στρατιωτική επέμβαση. Η απόφαση αυτή πέρασε στο Σ.Α (NSDD-114) και επικυρώθηκε από τον Πρόεδρο Ρίγκαν στις 26 Νοεμβρίου του 1983.¹⁸

Δύο εβδομάδες αργότερα, ο ΥΠ.ΕΞ των Η.Π.Α Rumsfeld συνάντησε τον αντίστοιχο του Ιράκ Aziz. Στη συνάντηση αυτή, ειπώθηκε από το Rumsfeld ότι η χρήση των χημικών απαγορεύεται, αλλά, εάν απαιτηθεί να προβεί η Βαγδάτη σε μία τέτοια ενέργεια, οι σχέσεις Η.Π.Α-Ιράκ δεν θα κλονίζονταν. Βέβαια, ένα χρόνο αργότερα (έτος εκλογών-επανεκλογής του Ρίγκαν στην Προεδρία των Η.Π.Α, οι Η.Π.Α προχώρησαν σε εμπάργκο εξαγωγής όπλων προς το Ιράκ από τον Οκτώβριο του 1984, έως το Μάρτιο του επόμενου έτους, συνεχίζοντας ο Ρίγκαν να ασκεί γενικά σκληρή εξωτερική πολιτική. Όλα τα κράτη, μετά από αυτή την απόφαση, εμπλεκόμενα (Ιράν, Ιράκ) και μη, θεώρησαν ότι η πολιτική αυτή θα συνεχιστεί και δεν θα υπάρξει ξανά χρήση χημικών όπλων ούτε από το Ιράκ ούτε από κανένα άλλο κράτος στο μέλλον.¹³

Όμως, αυτό το μέτρο κυρώσεων αποδείχθηκε και το μοναδικό έως το 1990 που το Ιράκ εισέβαλε στο γειτονικό Κουβέιτ. Οι Η.Π.Α ποτέ δεν αγνόησαν την εκτεταμένη και συνεχόμενη χρήση των χημικών από το Ιράκ, αλλά γνώριζαν ότι το Ιράν υπερείχε σε μαχητική ισχύ και σε αριθμό προσωπικού στις Ε.Δ. Έτσι, παρατηρώντας το Ιράν να προβαίνει σε μία διαρκή αντεπίθεση, ανακαταλαμβάνοντας τα μέχρι πρότινος χαμένα του εδάφη, και μάλιστα εισχωρώντας εντός του ιρακινού εδάφους, οι Η.Π.Α δεν σκόπευαν να πράξουν διαφορετικά. Όταν ο πόλεμος είχε γίνει πλέον ανεξέλεγκτος (χημικά όπλα, πόλεμος των πόλεων και πόλεμος των τάνκερ), οι Η.Π.Α επεδίωξαν και τελικά έπαιξαν πρωταγωνιστικό ενεργό ρόλο στη ροή των γεγονότων. Το NATO ήταν διστακτικό για τη λήψη απόφασης για «out of the area operations». Υπήρχαν πολώσεις εντός του οργανισμού με τις Η.Π.Α να πιέζουν τα υπόλοιπα κράτη για λήψη ενεργού δράσης, αρχής γενομένης από το 1986.¹⁹

Τόσο οι Η.Π.Α όσο και η Διεθνής Κοινωνία έμειναν άπραγες στην τραγωδία της Halabja. Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80, οι Κούρδοι του Ιράκ ήταν εχθρός των Η.Π.Α λόγω της συνεργασίας τους με το Ιράν, ενώ ο Χουσεΐν αποτελούσε τον «εκλεκτό» ηγέτη που θα σταματούσε την εξάπλωση της ιρανικής επανάστασης. Βέβαια, τον Αύγουστο του 1990, μόλις δύο χρόνια μετά το τέλος του πολέμου Ιράν-Ιράκ, οι παραπάνω «ρόλοι» ανεστράφησαν. Γενικότερα, σε όλη τη διάρκεια του πολέμου, η απουσία και η έλλειψη λήψεως δραστικών μέτρων και κυρώσεων από τα Η.Ε και τη Δύση, ώθησαν το Ιράκ να θεωρήσει (ορθά όπως αποδείχθηκε) ότι μπορούσε να συνεχίσει, ακόμα και να κλιμακώσει τη χρήση χημικών.⁴ Έτσι, εντατικοποίησε τη χρήση τους και την

επέκτεινε και σε πολίτες-αμάχους με απώτερη συνέπεια τη γενοκτονία των Κούρδων στην επιχείρηση Anfal (Φεβρουάριος-Σεπτέμβριος 1988). Μετά το πέρας του πολέμου βρέθηκαν αρχεία-έγγραφα των ιρακινών μυστικών υπηρεσιών που αποδείκνυαν τη χρήση χημικών σε μάχες και στη Halabja , όπως και μαρτυρίες ανώτατων Αξιωματικών και πιλότων του Ιράκ. Βέβαια, το Ιράκ, μέσω του Tariq Aziz άσκησε προπαγάνδα για τα χημικά που χρησιμοποιήθηκαν στη Halabja. Στις 4 Απριλίου του 1988, το Ιράκ κάλεσε τα Η.Ε να εξετάσουν Ιρακινούς στρατιώτες που εκτέθηκαν σε χημικά που όπως ισχυρίζονταν είχαν βληθεί από τα ιρακικά στρατεύματα μέσω του Πυροβολικού και των πολεμικών τους αεροσκαφών στις 30-31 Μαρτίου.⁴ Ήταν η μοναδική φορά που το Ιράκ κατήγγειλε επίσημα την Τεχεράνη για χρήση χημικών. Το Ιράν είχε προβεί σε συνεχόμενες καταγγελίες εναντίον του Ιράκ στα Η.Ε, αρχής γενομένης από το 1982, ζητώντας να γίνουν έρευνες για τα εγκλήματα πολέμου που διέπραττε κατά συρροή το Ιράκ και να σταλούν παρατηρητές από τα Η.Ε. Αυτό που πέτυχε ήταν να εγκατασταθούν παρατηρητές το 1984 και οι αναφορές τους να λαμβάνουν χώρα, κατά μέσο όρο, ανά ένα έτος. Το Ιράκ ζήτησε ακριβώς τις ίδιες διαδικασίες και ενέργειες. Αυτές έγιναν μέσα σε διάστημα δέκα ημερών. Στις 25 Απριλίου βγήκε το πόρισμα ότι οι Ιρακινοί ασθενείς είχαν προσβληθεί από αέρια μουστάρδας που είχε υπό την κατοχή του ο ιρακινός στρατός. Το πόρισμα έπειτα παρουσιάστηκε στο επερχόμενο Σ.Α. Το Σ.Α μετά από δύο εβδομάδες αποφάσισε ότι αμφότερες οι πλευρές προχώρησαν στη ρίψη χημικών, καταδικάζοντας το γεγονός και καλώντας τις να σταματήσουν τέτοιου είδους ενέργειες που παραβιάζουν το Πρωτόκολλο της Γενεύης (τέθηκε σε ισχύ στις 8 Φεβρουαρίου του 1928).²⁹ Η απόφαση αυτή χαρακτηρίστηκε ως αδύναμη ενώ επίσης δημοσιοποιήθηκε μετά από καθυστέρηση πολλών ημερών. Αποφάσεις όπως η συγκεκριμένη έδιναν το «πράσινο φως» στο Ιράκ να κλιμακώσει τη ρίψη χημικών μέσω της επιχείρησης Anfal. Επίσης, πλέον απειλούσε την Τεχεράνη με ρίψη χημικών και γενικά ο Σαντάμ Χουσεΐν εκμεταλλεύτηκε όσο μπορούσε την υποστήριξη της Δύσης και της Διεθνούς Κοινωνίας. Απώτερα αποτελέσματα της συνεργασίας Ιράκ-Δύσης ήταν η επίθεση το 1990 του Ιράκ στο Κουβέιτ, όπου ο Χουσεΐν, λανθασμένα όπως αποδείχθηκε, πίστευε ότι θα έχει και πάλι την υποστήριξη της Δύσης. Επίσης τα Η.Ε δέχθηκαν πλήγμα για την αξιοπιστία τους . Το κυριότερο όμως πλήγμα ήταν η έναρξη του βιολογικού, χημικού και πυρηνικού προγράμματος του Ιράν αμέσως μετά το τέλος του πολέμου, αφού πίστεψε ότι με αυτόν τον τρόπο δεν θα είναι πλέον ευάλωτο σε ξένες δυνάμεις. Αυτό το απότοκο των λαθεμένων χειρισμών Δύσης και Η.Ε διαιωνίζεται μέχρι και σήμερα.

Καθ' όλη τη διάρκεια των οκτώ εμπόλεμων ετών, υπήρξαν εννέα αναφορές από παρατηρητές των Η.Ε. Η πρώτη αναφορά έγινε από μία ομάδα παρατηρητών που εγκαταστάθηκε στην Τεχεράνη και στα ιρανο-ιρακινά σύνορα το 1983. Η αναφορά δόθηκε το 1984 και ανέφερε ότι παρατηρήθηκαν Ιρανοί στρατιώτες να πέφτουν θύματα χημικών, χωρίς όμως να γνωρίζουν οι παρατηρητές ποιο από τα δύο εμπόλεμα κράτη είναι ο «δράστης». Το 1985,

Ιρανοί στρατιώτες που μολύνθηκαν από χημικά αέρια στάλθηκαν σε ειδικά ιατρικά κέντρα στη Βιέννη και στην Στοκχόλμη. Εκεί, διαπιστώθηκε ότι εκτέθηκαν σε αέρια μουστάρδας. Όμως και σε αυτή την περίπτωση, δεν βγήκε πόρισμα για το εάν επρόκειτο για το Ιράν ή το Ιράκ που προέβη στη χρήση αερίων μουστάρδας. Το 1986, οι παρατηρητές έβγαλαν το συμπέρασμα μετά από έρευνες ότι μόνο το Ιράκ έκανε χρήση χημικών όπλων. Ο Γ.Γ των Η.Ε καταδίκασε προφορικά το Ιράκ για τη χρήση χημικών και για παράβαση του Πρωτοκόλλου της Γενεύης. Η τέταρτη αναφορά των παρατηρητών έλαβε χώρα το 1987. Οι παρατηρητές των Η.Ε είχαν εγκατασταθεί τόσο στο Ιράν όσο και στο Ιράκ. Εντόπισαν θύματα (στρατιώτες και αμάχους) και στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Αυτό τους δυσκόλεψε για ακόμη μία φορά να αποφανθούν με βεβαιότητα για το ποιο κράτος έκανε χρήση χημικών. Μετά το πέρας του πολέμου αποδείχθηκε ότι οι Ιρακινοί στρατιώτες είχαν πέσει θύματα φίλιων πυρών (χημικών). Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, οι Η.Π.Α μέσω του εκπροσώπου Τύπου του State Departement έκαναν λόγο για διμερή χρήση χημικών. Όλα αυτά τα γεγονότα ίσως συντέλεσαν ως αυτουργοί στην καταστροφή της Halabja από την άνευ προηγουμένου επίθεση με χημικά.⁴

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΛΗΞΗ ΙΡΑΝΟ-ΙΡΑΚΙΝΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

6.1 Σύγκληση και αποφάσεις του Σ.Α των Η.Ε, διάταγμα 598

Από το καλοκαίρι του 1987 είχαν μπει οι βάσεις μέσω των Η.Ε. για την απόφαση 598 του Σ.Α των Η.Ε. Αυτό απαιτούσε την άμεση λήξη των εχθροπραξιών, τη θέσπιση κατάπαυσης πυρός και την επαναφορά των διεθνώς αναγνωρισμένων συνόρων η οποία είχε ως απορρέουσα υποχρέωση για το Ιράν να αποσύρει τα στρατεύματά του από τα καταληφθέντα εδάφη του Ιράκ.⁷ Η απόφαση αυτή είχε στηριχθεί πλήρως από το κράτος των Η.Π.Α, αλλά και από τα υπόλοιπα μόνιμα μέλη του Σ.Α Το Μάρτιο του 1988 οι Η.Π.Α, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία ζήτησαν να γίνει εμπάργκο εξαγωγών στο Ιράν με την Ε.Σ.Σ.Δ να καταψηφίζει αυτή την πρόταση. Την 25^η Μαρτίου 1988, μία εβδομάδα μετά τα γεγονότα στην Halabja, το Ιράν διεμήνυσε πως παύει κάθε συνομιλία με τα Η.Ε εάν αυτά δεν διενεργήσουν έρευνα για τα αίτια της καταστροφής της Halabja. Οι New York Times, σε δημοσίευσμά τους, έγραψαν ότι Η.Π.Α και Γαλλία έκαναν από κοινού προσπάθειες να πείσουν τον Perez de Cuellar να μην στείλει ομάδες ερευνών έτσι ώστε να μην επηρεαστούν αρνητικά οι προσπάθειες για σύναψη ειρήνης. Τελικά, στάλθηκε ομάδα ερευνών η οποία, εν τέλει, κατηγόρησε τόσο το Ιράκ όσο και το Ιράν για τις εχθροπραξίες στην πόλη της Halabja.⁷ Στις 9 Μαΐου 1988 με ομόφωνη απόφαση (15 ψήφοι υπέρ, 0 κατά και μηδενική αποχή) έλαβε χώρα μετά από σύγκληση του Σ.Α το ψήφισμα 612 το οποίο καταδίκασε τη συνεχή χρήση χημικών για την οποία έδωσε εντολή για έρευνες. Ανέμενε από αμφότερες τις δυνάμεις να απέχουν από μελλοντική χρήση αυτών. Επίσης, καλούσε όλα τα κράτη-μέλη να απέχουν από εξαγωγές υλικών-μέσων που θα συνεισέφεραν στην κατασκευή χημικών όπλων, ελέγχοντας αυστηρά τη ροή εξαγωγών.⁵

Ακολούθησε στις 6 Ιουνίου το ψήφισμα 616 που επίσης υπερψηφίστηκε ομόφωνα με 15 ψήφους. Σε αυτό τα Η.Ε εκφράζουν τη βαθιά δυσφορία τους για την κατεδάφιση της ιρανικής πτήσης 655 από το πολεμικό πλοίο των Η.Π.Α USS Vincennes στον Περσικό κόλπο. Χαιρέτιζε την απόφαση του ICAO (Int Civil Aviation Org) να διενεργηθεί έρευνα για τα αίτια του δυστυχήματος. Αφού το Ιράν αποδέχθηκε το ψήφισμα 598, στις 9 Αυγούστου με 15 ψήφους υπέρ εγκρίθηκε το ψήφισμα 619 για τη σύσταση της UNIIMOG (United Nations Iran Iraq Military Observer Group) και την παραμονή αυτής σε Ιράν και Ιράκ για τουλάχιστον ένα εξάμηνο μέχρι νέας απόφασης του Σ.Α για εγκατάλειψη ή παράταση της παραμονής στην περιοχή. Με το ψήφισμα (15/0/0) 620 του Σ.Α στις 26 Αυγούστου, τα Η.Ε καταδίκασαν ξανά τη χρήση χημικών στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο.⁵ Ακολούθησαν, πλέον, το 1989, στις 8 Φεβρουαρίου, το ψήφισμα 631 (15/0/0) στο οποίο επεκτεινόταν η παραμονή της UNIIMOG έως τις 30 Σεπτεμβρίου του 1989 και τα ψηφίσματα 642 και 651 που επίσης επέκτειναν τη δράση της UNIIMOG κατά έξι μήνες, συνολικά μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 1990 (ένα μήνα πριν το Ιράκ είχε εισβάλει στο Κουβέιτ).⁵

Στις 20 Ιουλίου 1988, το Ιράκ αποδέχθηκε τους όρους για κατάπαυση πυρός, σύμφωνα με την απόφαση 598 του Σ.Α των Η.Ε. η οποία είχε λάβει 15 ψήφους υπέρ, 0 κατά, ενώ μηδενική ήταν και η αποχή. Σύμφωνα με τα άρθρα 39 και 40 του Κ.Χ των Η.Ε, το Σ.Α επέβαλε στα κράτη Ιράν και Ιράκ

κατάπαυση πυρός. Ζήτησε από το Γ.Γ των Η.Ε να στείλει παρατηρητές για την τήρηση του ψηφίσματος 598 και κάλεσε τα δύο αυτά κράτη να συνεργαστούν με τα Η.Ε ώστε να δοθεί επίλυση σε όλα τα θέματα και ζητήματα που ήδη υπήρχαν και που θα προέκυπταν. Επίσης προέβλεπε να συνταχθεί ομάδα διερεύνησης των εγκλημάτων του πολέμου, να επιρριφθούν ευθύνες και να εξεταστεί κάθε μέτρο για την οικοδόμηση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή. Το Ιράν, για ακόμα μία φορά, απέρριψε απόφαση των Η.Ε για σύναψη κατάπαυσης πυρός. Το Ιράκ συνέχισε κανονικά μέχρι το Σεπτέμβριο την επιχείρηση Anfal, κάνοντας ρίψη χημικών και προχωρώντας σε εκκαθαρίσεις κουρδικών περιοχών. Το Ιράκ απείλησε το Ιράν ότι θα προβεί σε ρίψη πυραύλων εδάφους-εδάφους al Hussein με χημικά στις κεφαλές. Οι πύραυλοι αυτοί είχαν ήδη πλήξει την Τεχεράνη πριν ένα έτος, χωρίς όμως να έχουν εξοπλιστεί με χημικές ουσίες.⁷

Από τις 20 Ιουλίου οι Η.Π.Α κλιμάκωσαν την πίεση στο Ιράν για υπογραφή της κατάπαυσης πυρός. Κάθε τάνκερ συνοδεύονταν από πολεμικό τους πλοίο και επιπρόσθετα είχε και υποστήριξη από αέρος, παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι Η.Π.Α λόγω έλλειψης αεροπορικών βάσεων των κρατών του Κόλπου. Επίσης, μετέφεραν στον Περσικό Κόλπο και περίξ αυτού 31 πολεμικά πλοία τους (με λέμβους περιπολίας που έφεραν πολυβόλα 20 και 40 χιλιοστών) και με 25.000 πλήρωμα (Πεζοναύτες και Seals). Η Ε.Σ.Σ.Δ, αφού δεν μπόρεσε να εκμεταλλευτεί τον έλεγχο των στενών του Ορμούζ, προχώρησε στην πώληση και άλλων εξοπλιστικών προγραμμάτων στο Ιράκ.⁹

Το Ιράν ήταν επηρεασμένο από τις συχνές αποτυχίες του στις μάχες μετά το 1987 και από τις χιλιάδες απώλειες που είχε υποστεί στον πόλεμο των πόλεων. Επίσης, μεγαλύτερο αρνητικό αντίκτυπο είχε η εμφάνιση των Η.Π.Α στο πλευρό του Κουβέιτ και ουσιαστικά και των Ιρακινών στον πόλεμο των τάνκερ. Έτσι, ο Αγιαδολάχ Χομείνι στις 20 Αυγούστου 1988 υπέγραψε την κατάπαυση πυρός ανάμεσα στα δύο κράτη και την επαναφορά των συνόρων όπως ήταν διεθνώς αναγνωρισμένα πριν την έναρξη του πολέμου.⁹ Την ίδια ημέρα, ο Αμερικανός Γραμματέας Εθνικής Άμυνας, Frank Carlucci, ανακοίνωσε ότι το κράτος των Η.Π.Α θα ελαττώσει άμεσα την στρατιωτική του παρουσία στον Περσικό κόλπο.

Μέχρι τις 25 Αυγούστου 1988, τα δύο κράτη της Μεσοποταμίας δεν είχαν έρθει σε διαπραγματεύσεις για τη σύναψη Συμφώνου ειρήνης. Μόλις καθορίστηκε συνάντηση των δύο πλευρών, το Ιράκ, αμέσως ζήτησε την πλήρη κυριαρχία στο Shat al Arab. Ότι δεν είχε καταφέρει να πετύχει ο Χουσεΐν με τα όπλα, προσπάθησε να το πετύχει μέσω της διπλωματικής οδού. Αυτό δεν έγινε αποδεκτό. Μάλιστα, εξαιτίας της μη συνάψεως Συμφώνου ειρήνης, το Ιράκ δεν είχε τη δυνατότητα να φέρει στα πάτρια εδάφη του 70.000 ιρακινούς αιχμαλώτους πολέμου (το Ιράν είχε 40.000 αιχμαλώτους πολέμου σε ιρακινό έδαφος). Τελικά οι διαπραγματεύσεις για το Σύμφωνο ειρήνης διήρκησαν έως το 1990 όπου και διεκόπησαν με την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ τον Αύγουστο. Τα «κωλύματα» που παρουσιάστηκαν ήταν η απαίτηση του Ιράκ για κυριαρχία στο Shat al Arab και η αδιαφορία της Δύσης

και των Η.Ε για επίλυση του θέματος μετά την επίτευξη της κατάπαυσης πυρός στην περιοχή.¹⁰

6.2. Εφαρμογή και τήρηση της απόφασης 598 του Σ.Α των Η.Ε

Με την υπογραφή της κατάπαυσης πυρός ανάμεσα στα δύο κράτη, ομάδες παρατηρητών των Η.Ε εγκαταστάθηκαν τόσο στο Ιράκ όσο και στο Ιράν για να βολιδοσκοπήσουν εάν και κατά πόσο τηρούνται τα συμφωνηθέντα που προβλέπει η απόφαση 598 του Σ.Α. Υπήρχαν κλιμάκια που επιθεωρούσαν τυχόν παράνομες διακινήσεις όπλων, άλλα που μεσολαβούσαν για την ανασύνταξη των κρατών και άλλα που συνεισέφεραν στη δημιουργία ενός κράτους δικαίου. Το σύνολο των κλιμακίων αυτών μεσολαβούσε για την τήρηση του διεθνούς νομικού πλαισίου και επέβαλε τυχόν κυρώσεις, εφόσον πραγματοποιούνταν ενέργειες που δεν συμφωνούσαν με το ψήφισμα 598. Για την ορθή λειτουργία των επιχειρήσεων ειρήνης (peacekeeping operations), τα Η.Ε. συγκρότησαν τις ομάδες (OIP) Office of the Iraq Programme, (UNAMI) United Nations Assistance Mission for Iraq, (UNOHCL) United Nations Office of the Humanitarian coordination και την (UNIIMOG) United Nations Iran-Iraq Military Observer Group.³⁰ Οι επιχειρήσεις ειρήνης για τα Η. Ε στα τέλη της δεκαετίας του '80 ήταν ένα σημαντικό κεφάλαιο-ζήτημα που βρισκόταν σε εμβρυακό στάδιο. Τα πέντε μόνιμα μέλη του Σ.Α (P-5) θα έπρεπε να εξετάσουν το ρόλο που θα διαδραμάτιζαν σε τέτοιου είδους περιστάσεις, χωρίς να μεσολαβούν πολιτικο-στρατιωτικά συμφέροντα των κρατών αυτών. Ένα ακόμη πρόβλημα που θα αναδυόταν ήταν ο τρόπος που τρίτα κράτη μπορούσαν να επέμβουν και με ποια μέσα σε ένα κράτος χωρίς να παραβιάζουν τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου. Για τη θέσπιση της δημοκρατίας, όπως δήλωναν οι Η.Π.Α σε επεμβάσεις τους από τη δεκαετία του '90, και τη δημιουργία κρατών δικαίου, η διαδικασία, έως και σήμερα, είναι πολύπλοκη και απαιτεί τη συνεργασία διεθνών φορέων-κρατών και τον πλήρη έλεγχο της τήρησης των συμφωνηθέντων αποφάσεων. Στο Ιράκ και στο Ιράν από τις 20 Αυγούστου 1988 εγκαταστάθηκαν 350 παρατηρητές από 25 διαφορετικά κράτη-μέλη των Η.Ε. Αυτή η μικρή δύναμη εξουσιοδοτήθηκε από το SCR 619 (11 Αυγούστου) να ελέγχει την τήρηση του ψηφίσματος 598 και να πράττει σύμφωνα με τις εντολές του Γ.Γ. των Η.Ε. Ειδικότερα, το έργο που έπρεπε να φέρουν εις πέρας είχε να κάνει με τα εξής: διατήρηση εκκευρίας-κατάπαυσης πυρός, επαλήθευση της συμμόρφωσης των δύο κρατών, έρευνες για τα εγκλήματα πολέμου που είχαν διαπραχθεί, επιβεβαίωση εγκατάλειψης εδαφών από το Ιράν, κλπ.⁵

Στην πράξη, η εκκευρία δεν διαταράχθηκε, η εγκατάλειψη των καταληφθέντων εδαφών από το Ιράν έγινε άμεσα. Οι έρευνες για εγκλήματα πολέμου έγιναν με τον ορθό τρόπο, έχοντας αποτελέσματα-πορίσματα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90 (αποδείχθηκε η χρήση χημικών ότι έλαβε χώρα αμιγώς από το Ιράκ), όμως το Ιράκ δεν συμμορφώθηκε άμεσα με τις επιταγές

των Η.Ε. αφού μέχρι και το Σεπτέμβριο η επιχείρηση Anfal εναντίον των Κούρδων συνέχισε να υφίσταται. Επίσης, άλυτο παρέμεινε το ζήτημα για τη σύναψη Συμφώνου ειρήνης. Το Ιράκ δεν δεχόταν να παραχωρήσει τμήμα του Shat al Arab στο Ιράν και να επιστρέψει έτσι στα σύνορα που είχαν καθοριστεί από τη Συνθήκη του Αλγερίου το 1975. Το Ιράν έδειχνε ότι είχε συμμορφωθεί πλήρως με το ψήφισμα 598 που προέβλεπε και ανταλλαγή αιχμαλώτων. Η ανταλλαγή αιχμαλώτων ανάμεσα στα κράτη αυτά αποτελεί άλυτο ζήτημα μέχρι και σήμερα. Τελικά, στις 3 Ιουλίου 1990 οι δύο πλευρές αποφάσισαν να καθίσουν στο ίδιο τραπέζι των διαπραγματεύσεων στη Γενεύη. Εκεί, το Ιράκ οπισθοχώρησε στις απαιτήσεις του για το Shat al Arab και επετεύχθη συμφωνία για ανταλλαγή ενός περιορισμένου αριθμού αιχμαλώτων του πολέμου. Σύμφωνα με το Κεφάλαιο II, άρθρο 20 της Σύμβασης της Χάγης (1907) μετά από συνθηκολόγηση, η ανταλλαγή αιχμαλώτων πρέπει να γίνεται τα συντομότερο δυνατό. Συνέχεια στη ροή ανταλλαγής αιχμαλώτων υπήρξε στις 17 Αυγούστου 1990 (δύο εβδομάδες μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ). Μέχρι τις 14 Σεπτεμβρίου σχεδόν 70.000 Ιρανοί και Ιρακινοί αιχμάλωτοι επέστρεψαν στις οικογένειές τους. Υπήρχαν όμως ακόμα αιχμάλωτοι που παρέμειναν στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως.³¹

Μετά το πέρας του πολέμου Ιράν-Ιράκ, έγιναν προσπάθειες από τη Διεθνή Κοινωνία για την παύση της χρήσης χημικών όπλων. Στις 13 Ιανουαρίου του 1993, στο Παρίσι, υπεγράφη από τα κράτη-μέλη των Η.Ε. νέα Συνθήκη για την απαγόρευση της ανάπτυξης, παραγωγής και φύλαξης βακτηριακών και χημικών ουσιών. Στη Συνθήκη αυτή έγινε αναφορά και για την καταστροφή των χημικών ουσιών που δύναται να χρησιμοποιηθούν σε πόλεμο. Η Συνθήκη μεταφράστηκε στα αγγλικά, γαλλικά, ρωσικά, ισπανικά, κινέζικα και αραβικά και υπεύθυνος για την τήρησή της ορίστηκε ο Γ.Γ. των Η.Ε. Η συγκεκριμένη Συνθήκη αποτέλεσε συνέχεια του Πρωτοκόλλου της Γενεύης που είχε υπογραφεί στις 17 Ιουνίου του 1925.¹⁵

Ο εξοπλισμός για χημικό πόλεμο που είχε στην κατοχή του το Ιράκ καταστράφηκε αμέσως μετά το τέλος του Α' Πολέμου του Κόλπου (1991). Στην ιρακινή πόλη al Muthanna κατασκευάστηκε εργοστάσιο υδρόλυσης κάτω από την επιτήρηση κλιμακίου των Η.Ε. Εκεί, καταστράφηκε το σύνολο των νευροτοξικών παραγόντων (tabun, sarin) και κυτία αποθήκευσης και μεταφοράς χημικών. 809 κομμάτια χημικού εξοπλισμού καταστράφηκαν (τμηματικά ή εξ ολοκλήρου), ενώ πριν την έναρξη του Α' Πολέμου του Κόλπου είχαν καταστραφεί 92 (το 1%).¹⁶

Μέχρι τα μέσα του 1990, το Ιράκ έφερε περίπου 4.000 τόνους χημικών. 800 εξ αυτών καταστράφηκαν από επιθέσεις που εξαπολύθηκαν από τις Η.Π.Α και τις συμμαχικές τους δυνάμεις στον Α' Πόλεμο του Κόλπου και 3.000 αμέσως μετά το τέλος αυτού υπό την επιτήρηση των Η.Ε. Το 1991, το Ιράκ ανέφερε επίσημα ότι είχε 412,5 τόνους χημικών ουσιών οι οποίοι σύντομα καταστράφηκαν.¹⁶

Έπειτα από ένα *modus operandi* που θεμελιώθηκε κυρίως μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου για τον τρόπο με τον οποίο επέρχεται η ευημερία

και η ασφάλεια σε ένα κράτος που έχει πληγεί από τον πόλεμο, είχαν σταχυολογηθεί κάποια συγκεκριμένα κριτήρια-παράμετροι. Κάποιοι από τους στόχους που τέθηκαν επί χάρτου, αρχικά τη δεκαετία του '90 (μετά το πέρας του δεύτερου πολέμου του Κόλπου (Ιράκ-Κουβέιτ)), για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης και της ευημερίας, εν προκειμένω, στο Ιράκ ήταν οι παρακάτω:

- i. Η συμφιλίωση των πολιτών η οποία συνεπαγόταν με την αποφυγή ατομικών-ομαδικών πράξεων εκδίκησης (πχ κατά του καθεστώτος Μπαάθ).
- ii. Η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας, η εξασφάλιση της σταθερότητας μέσω μίας νέας εκλεγμένης κυβέρνησης και η θέσπιση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος.
- iii. Η σύσταση μίας νέας και ανεξάρτητης δικαστικής αρχής.
- iv. Η σύλληψη και η παραπομπή σε δίκη όσων προσώπων είχαν τελήσει εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, γενοκτονία και λοιπές παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου κατά του Ιράν, του Κουβέιτ, αλλά και κατά των πολιτών του ίδιου του Ιράκ.
- v. Η παροχή τα θύματα του Μπααθικού καθεστώτος σε Ιράκ, Ιράν και Κουβέιτ αποζημιώσεων. Η υλοποίηση επισκευών σε οικίες και λοιπές υλικές κατασκευές που είχαν φθαρεί ή καταστραφεί κατά τη διάρκεια του πολέμου. Επρόκειτο για «ζήτημα τιμής» της Διεθνούς Κοινωνίας προς τα θύματα του πολέμου. Μέσω των υβριδικών δικαστηρίων και διάφορων μηχανισμών, που θα αναλυθούν στη συνέχεια, οι πολίτες-θύματα του πολέμου είχαν τη δυνατότητα να διεκδικήσουν αποζημιώσεις αλλά και να αποκαταστήσουν την τιμή και την αξιοπρέπειά τους μέσω της δικαστικής οδού που είτε *de jure* είτε *de facto* θεσπίστηκε στο κράτος του Ιράκ. Μάλιστα, αυτό αποσκοπούσε και αποσκοπεί και στη δημιουργία μιας στερεής νέας γενιάς με αρχές και με σεβασμό στο Διεθνές Δίκαιο η οποία θα αναγνώριζε τα εγκλήματα πολέμου που είχαν λάβει χώρα και τις όποιες άλλες παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου με απώτερο σκοπό τη μη επανάληψη τέτοιου είδους πράξεων.³²

Αρχικά, ο George Bush ο πρεσβύτερος, από το 1989 έως το 1993 δεν θέλησε να εμπλέξει τα Η.Ε στη διαδικασία δημιουργίας και διατήρηση της ειρήνης στο Ιράκ. Το μοναδικό βήμα προόδου που έλαβε χώρα την παραπάνω τετραετία ήταν η συλλογή πληροφοριών-στοιχείων που αποδείκνυαν την τέλεση πράξεων παραβίασης του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου από το 1968 (άνοδος μπααθικού κόμματος στην εξουσία) έως το 1991(πέρας δεύτερου πολέμου του Κόλπου μεταξύ Ιράκ-Κουβέιτ).

Από το 1994 μέχρι και το 1997, επί προεδρίας Bill Clinton, έλαβαν χώρα προσπάθειες για θέσπιση επιτροπής από το Σ.Α των Η.Ε που θα ασχολούνταν με τις παραβιάσεις του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου που διέπραττε το κόμμα Μπαάθ κατά του Ιράν, του Κουβέιτ και του ίδιου του Ιράκ. Τελικά, οι εν λόγω προσπάθειες δεν καρποφόρησαν, αφού υπήρξαν αρκετές

ενστάσεις από κράτη-μέλη των Η.Ε με συνέπεια το 1997 να εγκαταλειφθεί το όλο σχέδιο.

Το παραπάνω σχέδιο, όμως, του Προέδρου Clinton αναδύθηκε εκ νέου και επαναφέρθηκε στο προσκήνιο το 2001. Εντούτοις, απορρίφθηκε άμεσα από τον Πρόεδρο George Bush jr κυρίως επειδή υπήρξε ως ιδέα του τέως Προέδρου των Η.Π.Α. Συστάθηκε όμως μία ad hoc δίκη μέσω του DOS (Department of State) για τα μακροχρόνια εγκλήματα του Χουσεΐν και των άμεσων συνεργατών του.³²

Στις 13 Δεκεμβρίου του 2003 έλαβε χώρα η σύλληψη και, εν συνεχεία, η άμεση αποπομπή σε δίκη του Σαντάμ Χουσεΐν. Η συγκεκριμένη ενέργεια υλοποιήθηκε μόλις μία εβδομάδα μετά την ψήφιση για την τέλεση της δίκης του Χουσεΐν σε ειδικό δικαστήριο του Ιράκ από ιρακινά νομικά πρόσωπα. Οι Διεθνείς Οργανισμοί που εμπλέκονταν και εμπλέκονται με την απονομή δικαιοσύνης αμφισβητούσαν ανοιχτά τη νομιμότητα και την αξιοπιστία των θεσμικών οργάνων του Ιράκ. Έτσι, εφόσον δεν ήταν εφικτή ούτε η επιτήρηση από διεθνείς φορείς της όλης διαδικασίας, εφόσον επρόκειτο για εγχώρια όργανα απονομής δικαιοσύνης, η λύση δεν ήταν άλλη από το να συσταθεί ένα δικαστήριο με τη συμμετοχή διεθνών νομικών προσώπων. Θα τελούσαν δηλαδή δίκη τόσο από εγχώρια όσο (επί το πλείστον) από διεθνή νομικά πρόσωπα-όργανα.³³

Τα υβριδικά δικαστήρια που είχαν ήδη υλοποιηθεί στην περίπτωση του Αν. Τιμόρ και της Σιέρα Λεόνε, αποτελούσαν το καταλληλότερο μέσο για τη δίκη και την αποκατάσταση έπειτα από παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο. Αποτελούσε και αποτελεί ευθύνη η επίτευξη συμφιλίωσης των Διεθνών Οργανισμών με το κράτος (εν προκειμένω το Ιράκ). Σκοπός ήταν και παραμένει η προστασία του κράτους από εν δυνάμει-επίδοξους καταπατητές του Συντάγματος και από πρόσωπα που έχουν ήδη προβεί σε τέτοιου είδους παραβιάσεις. Το ερώτημα, όμως, που γεννήθηκε ήταν το εξής: Ποιο θα ήταν αυτό το νομικό όργανο που θα αποφάσιζε για την ποινή (στην προκειμένη περίπτωση του Σαντάμ Χουσεΐν και των άλλοτε στενών συνεργατών του); Μετά από την κατάλυση μιας δικτατορίας, η νεοσύστατη δημοκρατία είναι εύθραυστη και πιθανόν να καταλυθεί και αυτή. Αποφασίστηκε, λοιπόν, η εμπλοκή-συμμετοχή τόσο των τοπικών νομικών αρχών όσο και των διεθνών νομικών φορέων οι οποίοι με την εμπειρία τους θα μεταλαμπάδευαν τις απαραίτητες γνώσεις στα αρμόδια όργανα.³³ Ενείχε επίσης ο φόβος της υποβάθμισης και του παραγκωνισμού των διεθνών δικαστηρίων (Χάγης) με την εμφάνιση στο προσκήνιο των υβριδικών δικαστηρίων. Κάτι τέτοιο δεν έχει βάση διότι τα εν λόγω νεοσύστατα δικαστήρια δεν υποσκέλισαν τα αντίστοιχα διεθνή, απλά αποτέλεσαν τον ενδιάμεσο «κρίκο» και μία μέση και καλύτερη λύση ανάμεσα στα εγχώρια δικαστήρια και τα διεθνή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η περίπτωση του Αν. Τιμόρ. Το Αν. Τιμόρ από το 1976 έως το 1999 τελούσε υπό την κατοχή της Ινδονησίας. Αποτέλεσε την πρώτη παγκοσμίως περίπτωση που ένα δικαστήριο αποτελούμενο τόσο εγχώρια όσο και διεθνή

νομικά όργανα σε άμεση συνεργασία επενέβησαν θέτοντας δημοψήφισμα για την ψήφιση της ανεξαρτησίας ή όχι του Αν. Τιμόρ με αποτέλεσμα το Αν. Τιμόρ τελικά να ανεξαρτητοποιηθεί.

Από την 1^η Ιανουαρίου του 1999 μέχρι και τις 25 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, έλαβαν χώρα δίκες και καταδικάστηκαν πρόσωπα που είχαν συμμετοχή σε εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, γενοκτονία, τέλεση βασανιστηρίων, δολοφονίες, βιασμούς, κ.ά. Μετά την πάροδο τριών ετών, δεν έλλειψε η κριτική για την αναγκαιότητα της σύστασης ενός νέου τύπου μεικτού δικαστηρίου και για τις αποφάσεις που αυτό έλαβε. Τα διεθνή νομικά πρόσωπα μπορεί να παρείχαν τις απαραίτητες γνώσεις στα αντίστοιχα εγχώρια. Εντούτοις, οι τοπικοί νομικοί παράγοντες χαρακτηριζόταν από μηδενική εμπειρία περί επίλυσης ζητημάτων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Παρόλα αυτά, τα τυχόν λάθη που ίσως να συνέβησαν, η συγκεκριμένη καινοτόμος διαδικασία μόνο ως αποτυχημένη δεν μπορούσε να εκληφθεί. Ήταν μία διαδικασία που επέβαλε την ανεξαρτησία ενός κράτους μέσω της νομικής οδού (δημοψήφισμα) αναίμακτα.³³ Επιπρόσθετο παράδειγμα αποτελεί και αυτό της Σιέρα Λεόνε. Το συγκεκριμένο αφρικανικό κράτος ήταν το μοναδικό διεθνώς το οποίο διέθετε τόσο κρατικό δικαστήριο για την επίτευξη της εγχώριας συμφιλίωσης όσο και ειδικό δικαστήριο των Η.Ε. Στη Σιέρα Λεόνε ξέσπασε το 1991 εμφύλιος πόλεμος όταν η επαναστατική οργάνωση «Ενωμένο Επαναστατικό Μέτωπο» τάχθηκε κατά της κυβέρνησης. Μάλιστα, εκατοντάδες υπήρξαν οι όμηροι που εκτελούσαν χρέη παρατηρητή των Η.Ε. Το 1999 ψηφίστηκε η κατάπαυση πυρός στην οποία παρέχονταν αμνηστία στα μέλη του «Ενωμένου Επαναστατικού Μετώπου». Το 2002, μετά από διαπραγματεύσεις του Γ.Γ των Η.Ε, Κόφι Ανάν, με τη νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση της Σιέρα Λεόνε, αποφασίστηκε η δημιουργία ενός υβριδικού δικαστηρίου με σκοπό να δικάσουν τα μέλη της επαναστατικής οργάνωσης. Οι διαμαρτυρίες και οι ενστάσεις από μεγάλο πλήθος πολιτών της Σιέρα Λεόνε ήταν πολυάριθμες διότι θεωρούσαν ότι με την ισχύ της αμνηστίας, η ειρήνη στην περιοχή θα επιτυγχάνονταν ευκολότερα και θα είχε καλύτερη συνέχεια σε ένα κράτος του τρίτου κόσμου όπως η Σιέρα Λεόνε.

Στις 9 Δεκεμβρίου του 2003, τέσσερις ημέρες πριν τη σύλληψη του Σαντάμ Χουσεΐν, ψηφίστηκε από το ιρακινό κοινοβούλιο η εγκαθίδρυση υβριδικού δικαστηρίου για τη δίκη Ιρακινών που εμπλέκονται για γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και παραβιάσεις του Συντάγματος του Ιράκ. Οι παραπάνω κατηγορίες λήφθηκαν υπ' όψιν από τις 17 Ιουλίου 1968 όταν το κόμμα Μπαάθ του Χουσεΐν ανήλθε στην εξουσία του Ιράκ μέχρι και την 1^η Μαΐου του 2003, ημέρα όπου ο George Bush Jr διακήρυξε ότι οι εχθροπραξίες στο κράτος του Ιράκ έλαβαν πέρασ. Καθεμία μαρτυρία πολίτη έμπαινε σε αρχείο (εφόσον ήταν στοιχειοθετημένη) και εάν οι νομικές αρχές θεωρούσαν υπαρκτές τις όποιες παράνομες ενέργειες αυτών των προσώπων, τότε είχαν τη δυνατότητα να τους εγκαλέσουν σε δίκη.

Το Ιράκ δεν θα μπορούσε να δικάσει μόνο του το Χουσεΐν και τα λοιπά εμπλεκόμενα άτομα. Απαιτούνταν προσωπικό από έτερα κράτη με γνώσεις και περισσότερη εμπειρία. Τα υβριδικά δικαστήρια προσέφεραν μία δίκαιη δίκη σύμφωνα με τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, παρακάμπτοντας με αυτό τον τρόπο την έλλειψη εμπειρίας και γνώσεων των εγχώριων δικαστηρίων περί των συγκεκριμένων κανόνων σε ένα κράτος που χαρακτηριζόταν από τη διαφθορά και πολλά άλλα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα.

Κατηγορίες όπως η τέλεση εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας, η τέλεση εγκλήματος πολέμου, η γενοκτονία αποτελούσαν έννοιες που δεν είχαν επαναδιατυπωθεί στην ιρακινή δικαιοσύνη εκτός και εάν κάποιος ιρακινό νομικό πρόσωπο είχε συμμετάσχει σε Διεθνές Δικαστήριο. Συνεπώς η εμπειρία των Ιρακινών σε τέτοιου είδους θέματα χαρακτηριζόταν ως μηδενική.

Οι στόχοι που είχαν τεθεί από τα Η.Ε ήταν η επαναφορά της νομιμότητας, η μείωση της διαφθοράς και, έστω μακροχρόνια, η δημιουργία ενός κράτους δικαίου. Τα υβριδικά δικαστήρια έδιναν στους εκάστοτε κατηγορούμενους την ευκαιρία να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και στους ιρακινούς πολίτες να συμμετάσχουν μέσω των νομικών προσώπων στις δίκες κάτι το οποίο δεν υλοποιείται σε Διεθνή Δικαστήρια. Τα εν λόγω βέβαια δικαστήρια πρέπει να διαμορφώνονται με βάση τις ανάγκες της εκάστοτε περίπτωσης. Πχ στις περιπτώσεις του Αν. Τιμόρ, της Σιέρα Λεόνε, του Κοσόβου και του Ιράκ υπήρχαν αρκετές ομοιότητες που λειτούργησαν ως αρωγοί στη θέσπιση ενός *modus operandi*. Όμως, πολλές ήταν και η διαφορές στις παραπάνω περιπτώσεις στις οποίες τα Η.Ε καλούνται να προσαρμοστούν έτσι ώστε να φέρουν εις πέρας το έργο τους.³³ Στο δικαστήριο που κλήθηκε ο Σαντάμ Χουσεΐν δικάστηκε για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και πολέμου που είχαν αντίκτυπο στα κράτη του Ιράν, του Κουβέιτ αλλά και αυτό του Ιράκ. Συμπεριλαμβανόταν η ρίψη χημικών (1983-88), η επιχείρηση Anfal (1987-88), και η ρίψη χημικών στην πόλη της Halabja το 1988 με απολογισμό 5.000 νεκρούς εντός ολίγων 24ώρων. Φυσικά, δεν ήταν το μοναδικό φυσικό πρόσωπο που συνέβαλε στα συγκεκριμένα εγκλήματα. Μαζί του δικάστηκαν και άλλα πρόσωπα όπως ο Ali Hassan al Majid «Chemical Ali», ο οποίος ήταν ο εντολοδόχος της χρήσης χημικών στην πόλη της Halabja και γενικότερα σε πολλές μάχες και επιχειρήσεις του ιρανο-ιρακινού πολέμου, ο Tahaan Yasin Ramadan, πρώην Πρωθυπουργός του Ιράκ και εννέα άλλα πρόσωπα. Η διαδικασία είχε ως εξής:

Η *de jure* υπόθεση στη δίκη του Σαντάμ Χουσεΐν ξεκίνησε παρατηρώντας ότι ο ίδιος εκτός από άρχων της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, ήταν και ο απόλυτος άρχων της δικαστικής εξουσίας. Συνεπώς, σύμφωνα με τα άρθρα 37, 42 και 43 του Συντάγματος του Ιράκ είχε τη δυνατότητα θέσπισης νέων νόμων και ταυτόχρονα κατάργησης των όποιων ήδη ισχύοντων. Ακολούθησε η *de facto* θέσπιση νέου υβριδικού δικαστηρίου με την αρωγή και τη συμμετοχή των παρατηρητών των Η.Ε. Είχε ήδη υλοποιηθεί η συλλογή και η σταχυολόγηση στοιχείων, εγγράφων, πληροφοριών, ντοκουμέντων και

αρχείων που είχαν να κάνουν με τις παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου τα οποία στοιχεία προστέθηκαν στα ήδη υπάρχοντα που κατείχαν τα Η.Ε και οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι για εγκλήματα όπως αυτά του πολέμου, κατά της ανθρωπότητας και τέλεση γενοκτονίας δεν υφίσταται χρονικό περιθώριο για την τέλεση δίκης. Συνεπώς, όπως ο Αουγκούστο Πινοσέτ δικάστηκε για παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου που έλαβαν χώρα από το 1973 μέχρι το 1979, έτσι και ο Σαντάμ Χουσεΐν παραπέμφθηκε σε δίκη για εγκλήματα πολέμου, κατά της ανθρωπότητας και τέλεση γενοκτονίας για το χρονικό διάστημα των 35 ετών (1968-2003). Στις 5 Νοεμβρίου του 2006 ο Σαντάμ Χουσεΐν κρίθηκε ένοχος για εγκλήματα πολέμου και καταδικάστηκε σε θάνατο δι' απαγχονισμού, απόφαση που επικύρωσε το εφετείο της χώρας έπειτα από την έφεση των συνηγόρων του δικτάτορα και υλοποιήθηκε στις 30 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους.

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ αποτέλεσε τον τρίτο κατά σειρά πόλεμο του 20^{ου} αιώνα με τα περισσότερα θύματα (νεκρούς, τραυματίες και αιχμαλώτους πολέμου) μετά τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους. Ήταν ένας πόλεμος ολοκληρωτικός στον οποίο χρησιμοποιήθηκε κάθε μέσο και τρόπος για την επικράτηση και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές παραμερίζοντας το Διεθνές Δίκαιο. Η επιρροή τρίτων κρατών έπαιξε κομβικό ρόλο στην έκβαση του πολέμου κυρίως μετά το 1982, όταν το Ιράν ξεκίνησε να εξαπολύει τις, κατά κύματα, επιθέσεις του, ανακαταλαμβάνοντας εδάφη τα οποία είχαν καταληφθεί από το Ιράκ τα δύο πρώτα έτη του πολέμου και εισχωρώντας έπειτα και εντός του ιρακινού εδάφους. Από το Σεπτέμβριο του 1980 μέχρι και την τελευταία ημέρα πριν την υπογραφή της εκεχειρίας από το Ιράν (19 Αυγούστου 1988), υπήρχε έμμεση και άμεση υποστήριξη υπέρ του ενός ή του άλλου κράτους. Το Ιράν ήταν απομονωμένο, τακτική που επιθυμούσε να ακολουθήσει και ο ίδιος ο Χομεϊνί. Οι σύμμαχοί του ήταν ελάχιστα κράτη που δεν είχαν ιδιαίτερη πολιτική, στρατιωτική και οικονομική ισχύ (Λιβύη, Συρία, Β. Κορέα, Αλγερία, κ.ά) και οι Κούρδοι του Ιράκ. Αντίθετα, το Ιράκ στο οποίο η Δύση έβλεπε το κράτος που θα βάλει τέλος στην εξάπλωση και διάδοση της ιρανικής επανάστασης, είχε την υποστήριξη του ΝΑΤΟ, της Ε.Ε. και της Ε.Σ.Σ.Δ., καθώς και του συνόλου των αραβικών κρατών (πλην Λιβύης και Αλγερίας) και των κρατών-εμιράτων του Κόλπου (πλην των Η.Α.Ε), δηλαδή ενός συμπλέγματος κρατών που ήλεγχαν απόλυτα κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα το διεθνές γίνεσθαι. Ήταν ίσως ο μοναδικός πόλεμος που έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου που Η.Π.Α και Ε.Σ.Σ.Δ. υποστήριξαν το ίδιο «στρατόπεδο». Η υποστήριξη αυτή δεν μετουσιώθηκε μόνο σε παροχή εξοπλισμού και πολεμικής τεχνολογίας, αλλά και σε άμεση συμμετοχή στον πόλεμο (Η.Π.Α. στον Περσικό κόλπο).

Σημαντικό κεφάλαιο στον ιρανο-ιρακινό πόλεμο αποτέλεσαν και τα Η.Ε που με τα ψηφίσματά τους επηρέασαν το ρου της ιστορίας. Παρά τα, κατά συρροή, εγκλήματα που διατελέσθηκαν, τα Η.Ε. δεν προχώρησαν σε άμεση στρατιωτική επέμβαση, εφόσον αποδεδειγμένα υπήρχε απειλή της ειρήνης. Σύμφωνα με τα άρθρα 39, 41 και 42 του Κεφαλαίου VII τα Η.Ε. όφειλαν να προβούν στη λήψη μέτρων για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Η αρνητική στάση των Η.Ε. έδειχνε τη φανερή απροθυμία των κρατών να περιορίσουν την ανεξέλεγκτη εχθροπραξίες του Ιράκ σε μάχιμο και άμαχο πληθυσμό. Αυτό συντέλεσε στα εγκλήματα πολέμου που χαρακτήρισαν το συγκεκριμένο πόλεμο (χρήση χημικών σε Κούρδους, πόλεμος των πόλεων και πόλεμος των τάνκερ). Πρόκειται άλλωστε για τον πόλεμο που, μετά τον Α' Παγκόσμιο, έγινε η μεγαλύτερη χρήση χημικών. Η σχεδόν απαθής αντίδραση της Διεθνούς Κοινωνίας ήταν η γενεσιουργός αιτία να πιστέψει (ορθά) ο Χουσεΐν ότι είχε τη δυνατότητα να δράσει ανεξέλεγκτα,

μη σεβόμενος τους Κανόνες του Διεθνούς Δικαίου. Τα τέσσερα από τα πέντε μόνιμα κράτη-μέλη του Σ.Α (Η.Π.Α., Ε.Σ.Σ.Δ., Ηνωμένο Βασίλειο και Γαλλία) μπορεί να είχαν διαμηνύσει προφορικώς ότι η στάση που κρατούσαν στον πόλεμο ήταν ουδέτερη, αλλά εμπράκτως τασσόταν υπέρ του Ιράκ. Μόλις δύο χρόνια μετά τη λήξη του πολέμου Ιράν-Ιράκ, και την εισβολή των ιρακινών στρατευμάτων στο Κουβέιτ, η πολιτική των Η.Ε έκανε στροφή 180° σχετικά με το Ιράκ. Καταδίκασε την ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ και ζήτησε την αποχώρηση των ιρακινών στρατευμάτων. Υποστηρίζεται από τα ψηφίσματα 662 , 664 , 665 , 666 , 667 , 669 , 670, 674 και 677 στις 2 Αυγούστου του 1990 (ακριβώς την ίδια ημέρα της εισβολής), με ψήφους 14 υπέρ και 1 αποχή, αυτή της Υεμένης. Τέσσερις ημέρες αργότερα, μετά τη μη συμμόρφωση του Ιράκ, τα Η.Ε. επέβαλαν οικονομικές κυρώσεις σε απάντηση στην εισβολή στο Κουβέιτ με το ψήφισμα 661 του Σ.Α. που υπερψηφίστηκε με 13 ψήφους (2 αποχές από τα κράτη-μέλη της Κούβας και της Υεμένης). Όσπου στις 29 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, υπερψηφίστηκε με 12 ψήφους υπέρ, 1 κατά (Κίνα) και 2 κράτη-μέλη να απέχουν(Κούβα και Υεμένη), εξουσιοδοτημένη χρήση βίας κατά του Ιράκ για την «υποστήριξη και εφαρμογή του ψηφίσματος 660 και όλων των μεταγενέστερων ψηφισμάτων και για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή» με το ψήφισμα 678 του Σ.Α. των Η.Ε. Τέλος, στις 5 Απριλίου του 1991 με το ψήφισμα 688 που υπερψηφίστηκε ομόφωνα καταδίκασε την καταστολή των Κούρδων του Ιράκ.³⁴

Εν κατακλείδι, ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ έληξε χωρίς την επικράτηση ενός εκ των δύο κρατών. Εάν πρέπει να ονοματίσουμε ένα νικητή μετά τα οκτώ εμπόλεμα χρόνια αυτός είναι τα κράτη της Δύσης και κυρίως οι Η.Π.Α. διότι η απειλή της ιρακικής επανάστασης αποτέλεσε παρελθόν και με την αποδυνάμωση τόσο του Ιράν όσο και του Ιράκ δημιουργήθηκε στη Μεσοποταμία κενό ισχύος που με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου (συνέπεσε χρονολογικά με το αντίστοιχο του πολέμου Ιράν-Ιράκ) είχε την ικανότητα (πολιτική και στρατιωτική) να εκμεταλλευτεί. Οι απώλειες ήταν βαριές και για τα δύο κράτη τόσο σε έμπυχο δυναμικό, όσο και στον οικονομικό παράγοντα. Ο απολογισμός ήταν 680.000 νεκροί και αγνοούμενοι (180.000 Ιρακινοί και 500.000 Ιρανοί) και πάνω από 1,5 εκατομμύριο τραυματίες ενώ οι αιχμάλωτοι πολέμου ανερχόταν στους 70.000 Ιρακινούς και 40.000. Το οικονομικό κόστος για το Ιράκ, μετά τη λήξη του πολέμου ανερχόταν περίπου στα 350 δις δολάρια, ενώ το αντίστοιχο του Ιράν στα 150 δις δολάρια. Το Ιράκ, μόλις δύο χρόνια αργότερα εξελίχθηκε ως πρώτη απειλή-εχθρός των δυνάμεων της Δύσης, μετά την εισβολή του στο Κουβέιτ, οι σχέσεις Η.Π.Α. –Κουρδιστάν βελτιώθηκαν και το Ιράν άρχισε να θέτει τις βάσεις του βιολογικού, χημικού και πυρηνικού του προγράμματος το οποίο απασχολεί τη Δύση μέχρι και σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Παρουσίαση από στρατιωτικό σχολείο, International Humanitarian Law Course (Pilot), Hellenic Multinational Peace Support Operations Training Center, Papatheofilou Army Base, Kristoni, Kilkis.
2. International Committee of the Red Cross. What is International Humanitarian Law Geneva, 2004. (https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/what_is_ihl.pdf. Accessed 10 July 2019).
3. International Committee of the Red Cross. Basic rules of the Geneva Conventions and their Additional Protocols. Geneva, 1988. (https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0365.pdf?fbclid=IwAR1doEeqVaWlJ48rxK_Y5vNLt_2LlO8kspKH4ieuOlqYN0fRGRReFciOpWSE. Accessed 10 July 2019).
4. Potter L, Sick G. Iran, Iraq and the Legacies of War. New York: Palgrave Macmillan 2004, p.17-23.
5. Malone D. The International Struggle over Iraq: Politics in the UN Security Council, 1980-2005. Oxford, New York: Oxford University Press, 2006.
6. Chubin S, Tripp C. Iran and Iraq at war. London: Westview Press, 1988.
7. Hilterman JR. A Poisonous Affair: America, Iraq and the Gassing of Halabja, New York: Cambridge UP, 2007.
8. Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής. Οι επιπτώσεις του πολέμου ανάμεσα στο Ιράν και το Ιράκ στη μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο: συνάντηση στη Χαλκίδα 18-20 Δεκεμβρίου 1987-1988.
9. Johnson R. The Iran-Iraq War. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
10. Tarock A. The Superpowers' Involvement in the Iran-Iraq War. New York: Nova Science, 1998.
11. United Nations. Vienna Convention on Diplomatic Relations. Vienna Treaty Series 1961, 500:95. (https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iii-3&chapter=3&lang=en, Accessed 10 July 2019)
12. Spiers E. A History of chemical and biological weapons. London: Reaktion Books, 2010.
13. Price R. The Chemical Weapons Taboo. New York: Cornell University Press, 1997.
14. Θεωρία από φοίτηση στο σχολείο ΡΒΧΠ, Χαϊδάρη, Σχολή Ειδικών Όπλων Ενόπλων Δυνάμεων (ΣΕΟΕΔ).
15. Κουβελιώτης Κ. Χημικός και βιολογικός πόλεμος: Η νέα απειλή. Αθήνα: Εκδόσεις Τροχαλία 2001.

16. Krasno JE, Sutterlin JS. The United Nations and Iraq. Defanging the Viper. Praeger: Westport, 2003.
17. Duelfer C. Hide and Seek: The Search for Truth in Iraq. New York: Public Affairs, 2009.
18. Karsh E. The Iran-Iraq War, 1980–1988. Oxford: Osprey Publishing; 2002.
19. Murray W, Woods K. The Iran-Iraq War: A Military and Strategic History. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
20. International Criminal Court. Rome Statute of the International Criminal Court. Rome, 1998. (https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf, Accessed 10 July 2019).
21. Andreopoulos G. Ethnic Cleansing. Encyclopaedia Britannica; 2004. Available at: <https://www.britannica.com/topic/ethnic-cleansing>, Accessed 10 July 2019.
22. International Committee Of The Red Cross, Treaties, States Parties and Commentaries. [Available at: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=470, Accessed 10 July 2019].
23. Plattner D. Protection of children in international humanitarian law. International Review of the Red Cross 1984, 24(240):140-52. (https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmat.htm?fbclid=IwAR3TQahqMJ9nC7xyWMnsHtUvdhHpBkcVG_QmbuGojYTEtyin8G0DKGrKSpM Accessed 10 July 2019)
24. International Committee of the Red Cross, The Memorandum of May 7 1983, Geneva (https://casebook.icrc.org/case-study/icrc-iraniraq-memoranda?fbclid=IwAR2lgqXxEbp0MNjnk1FGdftD_nmYljuveowg5mwPpOfKW052yVTVccl4iMA Accessed 10 July 2019)
25. Preux J. Special protection of women and children. International review of the Red Cross 1985, 248. (https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmj2.htm?fbclid=IwAR0MD7h7nh_D05qyMrDMvVuV-piNXTguJ5uvY_-xbmbUYgFmOWkm87T_CSo Accessed 10 July 2019).
26. Krill F. The Protection of Women in International Humanitarian Law. International Review of the Red Cross 1985;249.
27. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons. [available at: www.opcw.nl/cwc/cwc-eng.htm, Accessed 10 July 2019]
28. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο -Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τα διάφορα είδη κυρώσεων. [Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/different-types/?fbclid=IwAR1Od9vwfTw7TxDH8gvoJuRXEqf6L-wcDlmq5PAI3icDlcqWGZIFsMFtUTQ>, Accessed 10 July 2019].

29. United Nations. Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare. Geneva, 1925. at: <https://www.un.org/disarmament/wmd/bio/1925-geneva-protocol/?fbclid=IwAR2e6UfoOrP6wahPt7mO3Yzflw6hx2D4subE-LOayM22E0qmh6VPSEARDyl> [accessed 10 July 2019]
30. United Nations Iran Iraq Military Observer Group (UNIIMOG), available at: https://peacekeeping.un.org/mission/past/uniimogbackgr.html?fbclid=IwAR2BsLKT9_CCYHSZboZI5mVXkCHqG0fCi8tBuRAOJ49GJDMDEegTEUru1fU Accessed 10 July 2019).
31. International Committee of the Red Cross, Iran/Iraq, 70,000 Prisoners of War Repatriated [Available at: https://casebook.icrc.org/case-study/iraniraq-70000-prisoners-war-repatriated?fbclid=IwAR1AwteGISR_pmX1IAgjuLvK-vpVBdWCGKnMjrRQjzPW4Ts9lcZKmpMS84A, Accessed 10 July 2019).
32. Bassiouni MC. Post-Conflict justice in Iraq: an appraisal of the Iraq Special Tribunal. *Cornell International Law Journal* 2005; 38 (2): 335-340.
33. Gersh DM. Poor Judgment: Why the Iraqi Special Tribunal Is the Wrong Mechanism for Trying Saddam Hussein on Charges of Genocide, Human Rights Abuses, and Other Violations of International Law. *Georgia Journal of International and Comparative Law*, 2004:273-302.
34. United Nations Security Council Resolutions, Iraq-Kuwait (29 November), 1990. [Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/678>, Accessed 10 July 2019]
35. UNTS Vol. 2187, σελ. 3. Υιοθετήθηκε 17 Ιουλίου 1988. Τέθηκε σε ισχύ 1 Ιουλίου 2002, 122 Κράτη έχουν κυρώσει το Καταστατικό.
36. 27 κράτη είχαν κυρώσει τις Συμβάσεις έως το 1980 (αρχή πολέμου) και προστέθηκαν ακόμη 7 κράτη μέχρι το πέρας του πολέμου το 1988 <https://assets.hcch.net/docs/e11314e9-9453-4f06-b159-fa86d450f9ea.pdf>
37. Τέθηκε σε ισχύ στις 8/2/1928, 99 κράτη είχαν κυρώσει μέχρι το 1988 το Πρωτόκολλο. https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=280
38. Τέθηκε σε ισχύ στις 21/10/1950. 163 κράτη είχαν κυρώσει μέχρι το 1988 τη Σύμβαση. <https://www.icrc.org/en/doc/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/overview-geneva-conventions.htmhttps://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>
39. Τέθηκε σε ισχύ στις 24/4/1964 (15 έτη αργότερα έλαβε χώρα η ομηρεία του προσωπικού στην Πρεσβεία της Τεχεράνης). 150 κράτη είχαν κυρώσει μέχρι το 1988 τη Σύμβαση. https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iii-3&chapter=3&lang=en

